

Gelip çykyş

Giriş

Gelip çykyş Töwradyň ilkinji kitabydyr. Onuň gadymy golýazmasy ýewreýçe ýazylandyr. Kitabyň ýewreýçe ady «gelip çykyş» ýa-da «başda» diýmegi aňladyp, ol kitabyň ilkinji sözüdir. Bu kitapda dünýäniň ýaradylyşy, tutuş adamzadyň, şol sanda ysraýyl halkynyň gelip çykyşy beýan edilýär.

Gelip çykyşyň birinji bölümünde (1 – 11-nji baplar) Ybraýym pygamberiň döwrüne çenli bolup geçen wakalar we şol döwürde ýaşan adamlar haýkynda gürrüň berilýär.

Hudaýyň ýaradan zatlarynyň ählisi ajaýypdy. Emma ilkinji ynsanlar: Adam ata we How ene Rebbi diňlemän, günäniň dünýä aralaşmagyna sebäp boldular. Adamlaryň edýän günäsi gitdigisaýy artyp, Hudaýyň sabyr käsesi pürepür bolansoň, Ol tutuş adamzady sil arkaly ýok etmegi ýüregine düwdi. Reb tutuş adamzatdan diňe Nuh pygamberi we onuň maşgalasyny aman galdyrmak isledi, sebäbi olar Rebbe ybadat edip, dogruçyldylar. Hudaý olara özlärini, haýwanlaryň we guşlaryň her görnüşinden bir jübütini halas etmek üçin, uly gämi ýasamagy buýurdy. Gämi taýýar bolandan soň, heniz görlüp-eşidilmedik sil gelip, ýer ýüzündäki ähli adamlary, janly-jandarlary ýok etdi.

Silden soň Nuh pygamberiň nesli ýene-de ýer ýüzüne ýaýrady. Ýöne olaryň köpüsi Rebbe ybadat etmeklerini bes etdiler.

Kitabyň galan böleginde (12 – 50-nji baplar) Ybraýym pygamber we onuň maşgalasy baradaky taryhy wakalar beýan edilýär. Ybraýym pygamber Rebbe iman edip, örän dogruçyl adamdy. Ol Hudaýyň görkezen ýurduna – Kengan ýurduna öz maşgalasy bilen göçdi. Hudaý ondan bir beýik halk ýaratjakdygyny, bu halka şol ýurdy miras berjekdigini, onuň nesli arkaly tutuş adamzady ýalkajakdygyny wada edip, onuň bilen äht baglaşdy. Ybraýym hem özüniň hiç perzendiniň ýokdugyna garamazdan, Hudaýyň beren bu wadasyna ynandy.

Ýyllar geçýärdi, emma Ybraýym pygamber bilen Saranyň heniz-de çagalary ýokdy. Şonda Sara öz gyrnagy Hajary Ybraýyma aýallyga berýär. Şeýdip, hezreti Ysmaýyl dünýä inýär. Ybraýym bu wada berlen oguldyr öýdüp, örän begenýär. Emma Hudaý wada berlen ogluň Ybraýymyň öz aýalyndan, ýagny Saradan doguljakdygyny ýene-de bir gezek aýdýar. Wagt geçip, wada edilen ogul, ýagny hezreti Yshak dünýä inýär. Emma Hudaý söýgüli ogluňy gurbanlyk ber diýip, Ybraýymyň imanyny synap

görmekçi bolýar. Ybraýym Hudaýyň sözünden çykmán, Yshagy Oňa gurbanlyk bermek üçin hanjary ýokary galdyran pursadynda, Ol onuň imanynyň näderejede güýçludigini görüp, gurbanlyk üçin bir goç berýär. Ybraýymyň şeýle imany Hudaýyň nazarynda dogrulyk saýylýar. Hudaý Ybraýyma beren wadasyny berjaý edip, onuň ogly Ysmaýyl pygamberden arap halkyny, ogly Yshak pygamberden bolsa ýewreý halkyny ýaradýar.

Bulardan başga-da, kitapda Ybraýym pygamberiň ogly Yshak we agtygy Ýakup pygamberleriň durmuşlary jikme-jik beýan edilýär.

Ýokarda agzalyp geçilen «äht» düşüňjesi ilkinji gezek *Gelip çykyş* kitabynda duş gelyär. Ata-babalar berlen ähte minnetdar bolansoňlar, Hudaýa höwes bilen ybadat edýärdiler, Oňa ýakma gurbanlyklaryny berýärdiler. Ol Özüni olara aýan eden Hudaýdyr. «Ýakma gurbanlygy» we şular ýaly birnäçe gurbanlyk adalgalary, haýwanlar babatdaky «haram»

we «halal» diýen düşüňjeler hem ilki *Gelip çykyşda* duş gelyär.

Hudaý hezreti Ysmaýyla-da, hezreti Yshaga-da birnäçe tireleriň nesilbaşylary boljakdyklaryny wada edýär. Ol Ybraýym pygamberiň agtygy Ýakuba «Ysraýyl» (Ysraýyl pygamber) diýip at berýär. Ysraýylyň körpe ogly Ýusup pygamber doganlary tarapyndan Müsüre gul edilip satylýar. Emma Hudaýyň beren akyldarlygy we başarjaňlygy arkaly Ýusup Müsüriň häkimi bolýar. Kengan ýurduna düşen açlyk zerarly Ýakubyň doganlary Müsüre gelip, ol ýerde ornaşýarlar. Ýusup öz ata-babalarynyň ýurdunda uzakda ýaşamaly bolýandygyna garamazdan, Hudaýyň Öz halkyna beren wadasyny bir gün berjaý etjekdigini bilýärdi.

«Meniň sanaglym dolup barýar, ýöne Hudaý hökman siziň dadyňyza ýetişer. Hudaý sizi Müsürden çykaryp, Ybraýyma, Yshaga we Ýakuba wada eden topragyna elter».

50:24

Mazmuny

Dünýäniň we adamzadyň ýaradylyşy	1:1–2:25
Günäniň we zorlugyň başy	3:1–24
Adam atadan Nuh pygambere çenli bolan döwür	4:1–5:32
Nuh pygamber we sil	6:1–10:32
Babyl minarasy	11:1–9
Samyň nesilleri	11:10–32
Ata-babalar: Ybraýym, Yshak, Ýakup	12:1–35:29
Ysawyň nesilleri	36:1–43
Ýusup we onuň doganlary	37:1–45:28
Ysraýyllar Müsürde	46:1–50:26

1-nji bap

Hudaý dünýäni we adamzady ýaradýar

¹Başda Hudaý gögi we ýeri ýaratdy. ²Dünýä şekilsiz boşlukdy, suwlaryň ýüzi tüm-garaňkylyk bilen örtülendi. Suwuň ýüzünde Hudaýyň Ruhı perwaz urýardy.

³Hudaý: «Ýagtylyk bolsun!» diýdi. Ýagtylyk peýda boldy. ⁴Hudaý ýagtylygyň gowudygyny görüp, ony tümlükden bölüp aýyrdy. ⁵Hudaý ýagtylygy gündiz, tümlügi bolsa gije diýip atlandyrdy. Şeýdip, gije geçip, daň atdy. Bu ilkinji günde.

⁶Hudaý: «Suwlaryň aralygynda gümmez bolsun we ol suwy suwdan bölüp aýrsyn!» diýdi. ⁷Şeýdip, Hudaý gümmez ýaratdy. Ol gümmeziň astyndaky suwy ýokarsyndaky suwdan bölüp aýyrdy. ⁸Hudaý gümmezi asman diýip atlandyrdy. Şeýdip, gije geçip, daň atdy. Bu ikinji günde.

⁹Hudaý: «Asmanyň astyndaky suwlar bir ýere jemlensin we gury ýer emele gelsin!» diýdi. Bu şeýle-de boldy. ¹⁰Hudaý gury ýeri ýer, bir ýere jemlenen suwlary bolsa deňiz diýip atlandyrdy. Hudaý munuň gowudygyny gördi. ¹¹Soňra Hudaý: «Ýerde her dürli ösümlikler emele gelsin. Tohum berýän her dürli ösümlikler we tohumy miwesiniň içinde bolan her dürli miweli ağaclar össün. Soňra olaryň tohumlaryndan dürli ösümlikler we ağaclar gögersin» diýdi. Bu şeýle-de boldy. ¹²Şeýdip, ýer tohum berýän her dürli ösümlikleri we tohumy miwesiniň içinde bolan her dürli miweli ağaclarý öndürdi. Hudaý munuň gowudygyny gördi. ¹³Şeýdip, gije geçip, daň atdy. Bu üçünji günde.

¹⁴Hudaý: «Gündizi gijeden aýrmak üçin asmanda şamçyraglar bolsun. Goý, olar baýramçylyklary, günleri we ýyllary görkezsin. ¹⁵Şamçyraglar asmanyň gümmezinde bolup, ýer ýüzüne ýagty saçsynlar!» diýdi. Bu şeýle-de boldy. ¹⁶Şeýdip, Hudaý iki sany beýik şamçyragy – gündizi dolandyrmak üçin uly şamçyragy, gijäni dolandyrmak üçin kiçi şamçyragy hem-de ýyldyzlary döretdi. ¹⁷⁻¹⁸Ýeriň ýüzüne ýagtylyk bermek, gündiz bilen gijäni dolandyrmak we ýagtylygy garaňkylykdan tapawutlandyrmak üçin, Hudaý olary asmanda ýerleşdirdi. Ol munuň gowudygyny gördi. ¹⁹Şeýdip, gije geçip, daň atdy. Bu dördünji günde.

²⁰Hudaý: «Goý, suw janly-jandarlardan dolup-daşsyn we guşlar hem asmanyň gümmezinde uçsunlar» diýdi. ²¹Şeýdip, Hudaý äpet deňiz aždarlaryny, suwda ýüzýän dürli suw jandarlaryny we dürli guş-gumrulary ýaratdy. Ol munuň gowudygyny gördi. ²²Hudaý: «Deňiz jandarlary öňňäň, köpeliň, deňizleri dolduryň, ýer ýüzündäki guşlar köpeliň» diýip, olara pata berdi. ²³Şeýdip, gije geçip, daň atdy. Bu başınjı günde.

²⁴Hudaý: «Ýer öz görnüşlerine görä jandarlary: mallary, süýrenijileri hem-de haýwanlary öndürsin» diýdi. Bu şeýle-de boldy. ²⁵Hudaý ýer ýüzünde dürli haýwanlary, mallary hem-de süýrenijileri döretdi. Ol munuň gowudygyny gördi.

²⁶Onsoň Hudaý: «Indi Öz keşbimizde, Özümize meňzeş ynsany ýaradalyň. Goý, olar balyklaryň, guşlaryň, mallaryň, bütün ýer ýüzündäki haýwanlaryň^a we ähli süýrenijileriň üstünden höküm sürsünler!» diýdi.

^a 1:26 *Bütün ýer ýüzündäki haýwanlaryň* – bu jümle käbir golýazmalarda *bütün ýer ýüzi* diýip duş gelýär.

²⁷Şeýdip, Hudaý Öz keşbinde
ynsany ýaratdy,
hawa, Hudaý ony Öz keşbinde
ýaratdy,
olary erkek we aýal edip
ýaratdy.

²⁸Hudaý erkege we aýala: «Örňäp, köpelip, ýer ýüzünü dolduryň we oňa eýeçilik ediň; balyklaryň, guşlaryň we ýer ýüzünde hereket edýän bütün jandarlaryň üstünden höküm sürüň» diýip pata berdi. ²⁹Hudaý olara: «Indi Men size ýer ýüzünde tohum berýän ösümlikleri we tohumy miwesiniň içinde bolan miweli agaçlary berýärin, olar size iýmit bolar. ³⁰Ýerdäki haýwanlaryň, gökdäki guşlaryň hemmesine we burnunda dirilik nepesi bolan ýer ýüzünde hereket edýän bütün jandarlara ähli gök otlary iýmit üçin berýärin» diýdi. Bu şeýle-de boldy. ³¹Hudaý Öz ýaradan zatlarynyň juda gowudygyny gördi. Şeýdip, gije geçip, daň atdy. Bu altynjy gündi.

2-nji bap

¹Şeýdip, tutuş älem-jahanyň we onda-ky ähli zatlaryň ýaradylyşy tamamlandy. ²Hudaý ýedinji günde ähli işini tamamlap, şol gün dynç aldy. ³Hudaý ýedinji güni aýratyn gün hökmünde ýalkady, sebäbi Ol şol gün ähli ýaradyş işlerini tamamlap, dynç aldy.

Adam ata bilen How ene Erem bagynda

⁴Hudaýymyz Reb gögi we ýeri ýaradanda bolup geçen wakalar şulardyr:

Hudaýymyz Reb ýeri we gögi ýaradanda, ⁵⁻⁶ýer ýüzünde heniz gyrymsy agaç ýokdy, gök ot hem bitmändi, çünki

Hudaýymyz Reb ýere ýagşy ýagdyr-mandy we ýeri bejermek üçin entek hiç kimi ýaratmandy, emma ýeriň astyndan çykan suw tutuş topragy suwarardy. ⁷Hudaýymyz Reb toprakdan adam ^aýaradyp, onuň burnuna dirilik nepesini üfledi. Şeýdip, adam janly barlyk boldy.

⁸Hudaýymyz Reb gündogarda ýerleşen Eremde ^bbag oturdyp, adamy şol ýerde ýerleşdirdi. ⁹Hudaýymyz Reb ol ýerde süýji, dürli-dürli owadan miweli agaçlary gögertdi. Bagyň ortarasynda iki sany daragt: ýaşaýş daragty hem-de ýagşyny-ýamany saýgaryş daragty bardy.

¹⁰Erem bagyny suwarýan derýa Ere-miň içinden akyp geçip, bagyň gutaran ýerinde dört derýa bölünýär. ¹¹⁻¹²Birinji derýanyň ady Pişondyr; ol derýa altyna baý bolan bütün Hawyla ýurdunyň içinden akyp geçýär. Ol ýerde sap altyn, bdolah hem-de hakyk diýen gymmatbaha daşlar bar. ¹³Ikinji derýanyň ady Gihondyr. Ol tutuş Kuş ýurdunyň içinden akyp geçýär. ¹⁴Üçünji derýanyň ady Tigdir. Ol Aşuryň gündogaryndan akyp geçýär. Dördünji bolsa Ýewfrat derýasydyr.

¹⁵Erem bagyny işläp bejereri we oňa gözegçilik ederi ýaly, Hudaýymyz Reb adamy ol bagda ýerleşdirdi. ¹⁶Hudaýymyz Reb adama şeýle emr etdi: «Sen bagdaky islän agaçlaryň miwesinden arkaýyn iýip bilersiň. ¹⁷Ýöne ýagşyny-ýamany saýgaryş daragtynyň miwesinden iýmegin, çünki şondan iýen günün sen hökman ölersiň».

¹⁸Hudaýymyz Reb: «Adama ýekelik ýagşy däl, oňa özüne laýyk kömekçi ýaradaýyn» diýdi.

¹⁹Hudaýymyz Reb ähli haýwanlary, guşlary toprakdan döretdi we adamyň

^a **2:7 Adam** – ýewreýçe *toprak* we *adam* sözleriň aýdylyşy meňzeşdir.

^b **2:8 Erem** – bu söz *hezillik* diýmegi aňladýar.

olary atlandyryşyny görmek üçin, olary onuň ýanyna getirdi. Adam ähli janly-jandarlara näme at beren bolsa, şol-da olaryň ady boldy. ²⁰Şunlukda, adam ähli mallara, guşlara, ähli haýwanlara at berdi. Ýöne adamyň özüne laýyk kömekçi tapylmady.

²¹Hudaýymyz Reb adamy agyr uka giderdi; adam ukudaka, Reb onuň bir gapyrgasyny alyp, boşap galan ýerini et bilen örttdi. ²²Hudaýymyz Reb adamyň bedeninden alan şol gapyrgasyndan aýal ýaratdy we ony adamyň ýanyna getirdi. ²³Adam ony görüp: «Ine, süýegi öz süýegimden, teni öz tenimdendir; ol aýal bolar, çünki ol erkekden^a alnandy» diýdi. ²⁴Şol sebäpden hem erkek ata-enesini taşlap, aýaly bilen birigýär we olaryň ikisi bir ten bolýar.

²⁵Adam-da, onuň aýaly-da ýalaňaçdy-lar, olar heniz utanmany bilmeýärdiler.

3-nji bap

Adam ata bilen How ene Rebbiň tabşyrygyny bozýarlar

¹Hudaýymyz Reb tarapyndan ýarady-lan haýwanlarynyň arasynda iň mekiri ýylandy. Ýylan aýaldan: «Dogrudanam, Hudaý size bagdaky agaçlaryň hiç birin-den iýmäň diýdimi?» diýip sorady. ²Aýal ýylana şeýle jogap berdi: «Bagdaky agaçlaryň miwelerinden iýmäge biziň ygtyýarymyz bar. ³Ýöne Hudaý: „Siz bagyň ortasyndaky agajyň miwesinden iýmelem dälisiňiz, oňa degmelem dälisiňiz, ýogsam ölersiňiz“ diýdi». ⁴Ýylan aýala şeýle diýdi: «Ýök, ýök! Ölmersiňiz. ⁵Şol agajyň miwesinden dadan günüňiz, Hudaý siziň gözünüziň açyljakdygyny we edil Hudaý kimin boljakdygynyzy

hem-de ýagşyny-ýamany saýgarjak-dygynyzy bilýär». ⁶Aýal bu agajyň miwesiniň iýmit üçin gowudygyny, göze ýakymlydygyny we onuň akyl-paýhas berýändigini görüp, ondan alyp iýdi. Ýanyndaky adamsyna-da berdi, ol hem iýdi. ⁷Olaryň gözleri açyldy we özl-riniň ýalaňaçdyklaryny bildiler. Olar injir agajynyň ýapraklaryny biri-birine birleşdirip, özl-rine örtgi edindiler.

⁸Salkyn aralaşanda, adam aýaly bi-len bagda gezmeläp ýören Hudaýymyz Rebbiň sesini eşidip, bagdaky agaçlaryň arasynda Onuň huzuryndan gizlendiler. ⁹Hudaýymyz Reb adamy çagyryp: «Sen niredi?» diýdi. ¹⁰Adam: «Men bagda, Seniň sesiňi eşidip, gorkup gizlendim, çünki men ýalaňaçdym» diýdi. ¹¹Beýik Hudaý ondan: «Ýalaňaçdygyny saňa kim aýtdy? Iýme diýip gadagan eden agajymyň miwesinden iýdiňmi?» diýip sorady. ¹²Adam: «Miwäni Seniň maňa beren aýalyň alyp berdi. Men hem iýdim» diýdi. ¹³Hudaýymyz Reb aýaldan: «Bu näme etdigiň boldy?!» diýip sorady. Aýal: «Ýylan maňa aldap iýdirdi» diýdi.

¹⁴Hudaýymyz Reb ýylana:

«Şeýle eden iň üçin,
 ähli mallaryň we haýwanlaryň
 iň nälet siňeni sen bolarsyň.
 Garnyňyň üstünde süýrenip
 gezersiň sen,
 ömürboýy toprakdan
 iýmitlenersiň sen.

¹⁵Seniň bilen aýalyň,
 seniň tohumyň bilen aýalyň
 tohumynyň arasynda,
 duşmançylyk salaryn Men.
 Ol seniň kelläni owradar,
 sen bolsa onuň dabanyndan
 çakarsyň» diýdi.

^a 2:23 Ýewreýçe *aýal* we *erkek* sözleriniň aýdylşy meňzeşdir.

¹⁶Beýik Hudaý aýala şeýle diýdi:
«Göwrelilik döwründäki
hasratyňy has artdyrarın,
agyr burgy bilen dograrsyň
çagalaryňy sen,
sen äriňe meýilli bolarsyň^a,
emma ol höküm sürer seniň
üstünden».

¹⁷Adama bolsa Beýik Hudaý şeýle diýdi:
«Sen aýalyňyň gepine gitdiň,
„Ýme“ diýip, gadagan eden
agajymyň miwesinden iýdiň.
Seniň eden işi sebäpli, Men
topragy näletlädirin.
Sen toprakdan ömürboýy
muşakgatlyk bilen
iýmitlenersiň.

¹⁸Toprak saňa akbaş-ýandak
öndürüp berer.
Sen meýdan otlaryny iýersiň.

¹⁹Sen ýerden alnansyň we ýere
dolanýançaň,
nany maňlaý deriňi döküp
iýersiň.
Çünki topraksyň sen we ýene-de
topraga öwrülersiň».

²⁰Adam aýalyňa How^b diýip at dakdy,
sebäbi How ähli ýaşayanlaryň enesi
boldy. ²¹Hudaýymyz Reb adam bilen
onuň aýalyňa deriden eşikler edip, olary
geýindirdi.

²²Hudaýymyz Reb: «Ine, adam ýag-
şyny-ýamany saýgaryp, Biziň Birimiz
kimin boldy. Olar indi ýaşayş daragty-
na el uzadyp, onuň miwesindenem iýip,
ebedi ýaşaymasynlar» diýdi. ²³Şoňa görä

öz alnan topragyny işläp bejereri ýaly,
Hudaýymyz Reb adamy Erem bagyndan
çykardy. ²⁴Ol adamy bagdan kowdy;
soňra Ol ýaşayş daragtyna barýan ýo-
ly goramak üçin, bagyň gündogarynda
keruplar^c hem-de aýlanyp duran ýalynly
gylyjy goýdy.

4-nji bap

Kabyl bilen Habyly. Ilkinji ganhorlyk

¹Adam aýaly Howa ýanaşdy. How
hamyla bolup, Kabyly dogurdy. How:
«Rebbiň kömegi bilen men bir ogul
dünýä inderdim^d» diýdi. ²Soňra ol
Kabylyň dogany Habyly dogurdy. Ha-
byl goýun çopany, Kabyl bolsa daýhan
bolup ýetişdi. ³Birnäçe wagtdan soň
Kabyl topragyň miwesinden Rebbe sa-
daka getirdi. ⁴Habyly hem öz sürüsiniň
ilkinji doglanlarynyň semizlerinden
Rebbe sadaka getirdi. Reb Habyly we
onuň sadakasyny kabul etdi. ⁵Emma
Reb Kabyly we onuň sadakasyny kabul
etmedi. Kabylyň muňa gaty gahary ge-
lip, ýüzünü sallady. ⁶Reb Kabyla şeýle
diýdi: «Näme üçin gaharlanýaň? Näme
ýüzüňi sallaýarsyň? ⁷Eger sen dogry iş
etseň, kabul edilmezmiň näme? Eger sen
nädogry iş etseň, günä bosagada peý-
läp ýatandyr; günäniň seniň üstünden
höküm süresi geler. Ýöne sen günäniň
üstünden agalyk etmelisiň!»

⁸Kabyl öz dogany Habyly: «Ýör, çeträge
çykaly»^e diýdi. Meýdanda Kabyl Habyly
topulyp, ony öldürdi. ⁹Reb Kabyldan:

^a 3:16 *Sen äriňe meýilli bolarsyň* – ýa-da *Äriňiň üstünden höküm süresiň geler*.

^b 3:20 *How* – bu söz *ýaşayş* diýmegi aňladýar.

^c 3:24 *Kerup* – perişdeleriň bir görnüşi. Sözlüğe seret.

^d 4:1 *Kabyl... dünýä inderdim* – ýewreýçe *Kabyl* we *dünýä inderdim* diýen sözleriň aý-
dylyşy meňzeşdir.

^e 4:8 *Ýör, çeträge çykaly* – bu sözler käbir golýazmalarda ýok.

«Doganyň Habyly nirede?» diýip sorady. Ol: «Habarym ýok, men näme doganymyň sakçysymy?» diýdi. ¹⁰Reb Kabyla şeýle diýdi: «Sen nämeler etdiň?! Doganyňyň gany toprakdan Maňa perýat edýär. ¹¹Indi sen näletlendiň we doganyňyň seniň elni bilen dökülen ganyny özüne siňdiren toprakdan mahrum bolduň. ¹²Sen näçe jan çekseň-de, ýer saňa hasyl bermez, sen ýer ýüzünde gaçgak hem sergezdan bolarsyň». ¹³Kabyl Rebbe: «Jezam çekerden agyr. ¹⁴Ine, bu gün Sen meni mes toprakly ýerden kowduň. Men Seniň huzuryňdan gizlenip, ýer ýüzünde gaçgak we sergezdan bolaryn. Maňa duşan, meni öldürer» diýdi. ¹⁵Emma Reb oňa: «Ýok! Kabyly öldüren adamdan ýedi gezek öç alnar» diýdi. Reb Kabyla duşanyň ony öldürmezi ýaly, oňa bellik goýdy. ¹⁶Soňra Kabyl Rebbiň huzuryndan gidip, Eremini gündogaryndaky Not^a ýurdunda mesgen tutdy.

¹⁷Kabyl aýalyňa ýanaşdy. Onuň aýaly hamyla bolup, Hanogy dogurdy. Kabyl gala bina edip, oňa ogly Hanogyň adyny dakdy. ¹⁸Hanokdan Irat, Iratdan Mehuýaýyl, Mehuýaýyldan Metuşaýel, Metuşaýelden Lemek doguldy. ¹⁹Lemek iki aýal aldy: olaryň biriniň ady Ada, beýlekisiniňki bolsa Sillady. ²⁰Ada Ýabaly dogurdy. Ýabal çadyrda ýaşaýan maldarlaryň atasydy. ²¹Onuň doganynyň ady Ýubaldy. Ýubal lira we tüýdük çalyňlaryň atasydy. ²²Silla Tubal-Kabyly dogurdy. Tubal-Kabyl бүрүнçден we demirden dürli gurallary ýasaýardy. Onuň Nagama atly aýal dogany bardy.

²³Lemek aýallaryna şeýle diýdi:

«Eý, Ada we Silla,
maňa gulak asyň!
Aýallarym, sözümi diňläň!

Meni ýaralan adamy öldürerin,
meni uran juwan ýigidi
öldürerin.

²⁴Kabyl üçin ýedi gezek öç alynsa,
Lemek üçin ýetmiş ýedi gezek
öç alnar».

²⁵Adam ýene aýalyňa ýanaşdy. How bir ogul dogurdy. Ol: «Kabylyň elinden ölen Habylyň deregine Reb maňa başga bir ogul berdi» diýip, onuň adyna Şis^b dakdy. ²⁶Şisden hem bir ogul doguldy; ol onuň adyna Enoş dakdy. Şol wagtdan başlap adamlar Rebbe ybadat edip başladylar.

5-nji bap

Adam atanyň nesilleri

¹Adamyň nesilleri baradaky taryhy ýazgylar şeýledir. Hudaý ynsany ýaradanda, ony Öz keşbinde ýaratdy. ²Hudaý olary erkek we aýal edip ýaratdy; onsoň olara pata berip, olary «ynsan» diýip atlandyrdy. ³Adam ýüz otuz ýaşyndaky, ondan öz keşbinde, özüne meňzeş bir ogul dünýä indi. Ol oglunyň adyna Şis dakdy. ⁴Şis doglandan soň, Adam sekiz ýüz ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ⁵Şeýdip, Adam jemi dokuz ýüz otuz ýyl ýaşap dünýäden ötdi.

⁶Şis ýüz baş ýaşyndaky, ondan Enoş doguldy. ⁷Enoş doglandan soň, Şis sekiz ýüz ýedi ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ⁸Şeýdip, Şis jemi dokuz ýüz on iki ýyl ýaşap dünýäden ötdi. ⁹Enoş togsan ýaşyndaky, ondan Keýnan doguldy. ¹⁰Keýnan doglandan soň, Enoş sekiz ýüz on baş ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ¹¹Şeýdip, Enoş jemi dokuz ýüz baş ýyl

^a 4:16 Not – bu söz *sergezdan* diýmegi aňladýar.

^b 4:25 Ýewreýçe *Şis* we *berdi* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

ýaşap dünýäden ötdi. ¹²Keýnan ýetmiş ýaşyndaka, ondan Mahalalel doguldy. ¹³Mahalalel doglandan soň, Keýnan sekiz ýüz kyrk ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ¹⁴Şeýdip, Keýnan jemi dokuz ýüz on ýyl ýaşap dünýäden ötdi. ¹⁵Mahalalel altmyş baş ýaşyndaka, ondan Ýeret doguldy. ¹⁶Ýeret doglandan soň, Mahalalel sekiz ýüz otuz ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ¹⁷Şeýdip, Mahalalel jemi sekiz ýüz togsan baş ýyl ýaşap dünýäden ötdi. ¹⁸Ýeret ýüz altmyş iki ýaşyndaka, ondan Hanok doguldy. ¹⁹Hanok doglandan soň, Ýeret sekiz ýüz ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ²⁰Şeýdip, Ýeret jemi dokuz ýüz altmyş iki ýyl ýaşap dünýäden ötdi. ²¹Hanok altmyş baş ýaşyndaka, ondan Metuşela doguldy. ²²Metuşela doglandan soň, Hanok ýene üç ýüz ýyl ýaşady we Hudaýyň huzurynda gezdi. Ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ²³Şeýdip, Hanogyň ýaşan günleri üç ýüz altmyş baş ýyl boldy. ²⁴Hanok Hudaýyň huzurynda gezdi; soňra ol birdenkä gaýyp boldy, sebäbi Hudaý ony Öz ýanyna alypdy. ²⁵Metuşela ýüz segsen ýedi ýaşyndaka, ondan Lemek doguldy.

²⁶Lemek doglandan soň, Metuşela ýedi ýüz segsen iki ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ²⁷Şeýdip, Metuşela jemi dokuz ýüz altmyş dokuz ýyl ýaşap dünýäden ötdi. ²⁸Lemek ýüz segsen iki ýaşyndaka, ondan bir ogul dünýä indi. ²⁹Lemek: «Rebbiň topragy näletländigini sebäpli, biz agyr zähmet çekmeli bolýarys. Bu çäga biziň elimize agyr zähmet çekmekden teselli berer» diýip, onuň adyna Nuh ^a dakdy. ³⁰Nuh

doglandan soň, Lemek baş ýüz togsan baş ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ³¹Şeýdip, Lemek jemi ýedi ýüz ýetmiş ýedi ýyl ýaşap dünýäden ötdi. ³²Nuh baş ýüz ýaşyndaka, ondan Sam, Ham we Ýafes dünýä indi.

6-njy bap

Adamzadyň betpälligi

¹Bütün dünýäde adamlar köpelip başlap, olardan ençeme gyzlar dünýä indi. ²Ylahy barlyklar ^b bu ynsan gyzlarynyň owadanlygyny görüp, olardan öz halanlaryny aýallyga aldylar. ³Şol sebäpli Reb: «Men adamzady ebedilik ýaşatmaryn, çünki olar tendir; onuň ömri ýüz ýigirmi ýyl bolar» diýdi. ⁴Şol zamanda hatda ondan gijräkki döwürlerde-de, dünýäde nefiller ^c bardy. Olar ylahy barlyklar bilen ynsan gyzlarynyň nesilleridi. Nefiller gadym eýýamdan bäri belli, at-abraýly gahrymanlardy.

⁵Reb bütün dünýädäki adamzadyň betpälliginiň juda çökderdigini, olaryň kalbyndaky oý-pikirleriniň we niýetleriniň hemişe pislilikden doludygyny gördi. ⁶Ol adamzady ýaradandygyna öküdi we ýürekden gynandy. ⁷Reb «Öz ýaradan ynsanlarymy haýwanlar, süýrenijiler we guşlar bilen birlikde ýer ýüzünden süpürüp taşlaryn. Çünki Men olary ýaradandygyna ökünýärin» diýdi. ⁸Yöne Nuh Rebbiň nazarynda merhemet tapdy.

Nuh

⁹Nuhuň maşgalasynyň kyssasy şeýledir. Nuh öz döwürdeşleriniň arasynda dogruçyl hem takwa adamdy. Ol

^a **5:29** Ýewreýçe *Nuh* we *teselli* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

^b **6:2** *Ylahy barlyklar* – sözme-söz terjimesi: *Hudaý ogullary*.

^c **6:4** *Nefiller* – haýbatly we güýçli adamlar. Sözlüge seret.

Hudaýyň huzurynda gezdi. ¹⁰Nuhuň Sam, Ham, Ýafes atly üç ogly bardy.

¹¹Hudaýyň nazarynda ýer ýüzi azgynçylykdan we zulumdan doludy.

¹²Hudaý ýer ýüzündäki ähli janly-jandarlaryň azgynçylyga ýüz urandygyny gördi.

¹³Hudaý Nuha şeýle diýdi: «Men bütün janly-jandarlaryň soňuna çykjak, çünki olar zerarly ýer ýüzi zulumdan doldy. Men olary ýer bilen bile ýok etjek.

¹⁴Özüňe serwi agajyndan bir gämi ýasa; onda otaglar ýasap, gämä içinden hem daşyndan şepbik çal.

¹⁵Gämini şeýle ýasamaly: onuň uzynlygy üç ýüz, giňligi elli we beýikligi otuz tirsek bolsun.

¹⁶Oňa üçek-de^a ýasa, üçegin boýy bir tirsek bolsun; gäminiň gapysyny gapdaldan aç. Gämini aşaky, ortaky we üstki gatlardan ybarat edip ýasa.

¹⁷Ine, Men bolsa ýer ýüzüne sil gönderip, gökleriň astyndaky burnunda dirilik nepesi bolan janly-jandarlaryň ählisini ýok etjekdirin; ýer ýüzündäki zatlaryň barysy öler.

¹⁸Emma Men seniň bilen äht baglaşaryn. Sen ogullaryň, aýalyň hem gelinleriň bilen gämä münersiň.

¹⁹Diri galmaklary üçin, bir erkek, bir urkaçy edip, jandarlaryň-da her görnüşinden bir jübütini gämä alyp mün.

²⁰Diri galmak üçin guşlaryň, mallaryň we süýrenijileriň hersi öz taýy bilen jübüt-jübüt bolup, seniň bilen gämä münler.

²¹Şeýle hem sen özüňe hem ähli haýwanlara iýmit bolar ýaly öz ýanyň bilen dürli-dümen azyk-owkat alyp mün».

²²Nuh Hudaýyň buýran zatlarynyň hemmesini ýerine ýetirdi.

7-nji bap

Nuh gämä münýär

¹Reb Nuha şeýle diýdi: «Ähli maşgalaň bilen gämä mün, çünki Men seniň

döwürdeşleriňiň içinden diňe seniň dogruçyl adamdygyny gördüm.

²⁻³Haýwanlaryň tohumlaryny ýer ýüzünde diri saklamak üçin, olaryň halal görnüşleriňiň erkeginden we urkaçysyndan ýedi jübüt,

haram görnüşleriniň erkeginden we urkaçysyndan bir jübüt, şeýle hem guşlaryň erkeginden we urkaçysyndan ýedi jübüt al.

⁴Çünki Men ýedi günden kyrk gije-gündizläp ýere ýagyş ýagdyryp, Öz ýaradan janly-jandarlarymyň ählisini ýer ýüzünden süpürüp taşlajakdyryn».

⁵Nuh Rebbiň buýran zatlarynyň hemmesini berjaý etdi.

⁶Ýere sil gelende, Nuh alty ýüz ýaşyndady.

⁷Nuh, onuň ogullary, aýaly we gelinleri silden gutulmak üçin gämä mündüler.

⁸⁻⁹Hudaýyň Nuha buýruşy ýaly, halal we haram haýwanlar, guşlardyr süýrenijiler erkek we urkaçy jynsynda jübüt-jübüt bolup, Nuh bilen gämä mündüler.

¹⁰Ýedi günden soň ýer ýüzünü sil aldy.

¹¹Nuhuň ömrüniň alty ýüzünji ýylynyň ikinji aýynyň on ýedinji günü – hut şol gün düýpsüz çuňlugyň ähli çeşmeleri böwsüldi, asman suw bentleri kimin açyldy.

¹²Kyrk gije-gündizläp, ýer ýüzüne dynman ýagyş ýagdy.

¹³Şol gün Nuh, onuň ogullary Sam, Ham, Ýafes, Nuhuň aýaly hem-de gelinleri gämä mündüler.

¹⁴⁻¹⁵Ähli haýwanlar, mallar, süýrenijiler we guşlar – ähli ganat-perliler hersi öz taýyna görä, burnunda dirilik nepesi bolan janly-jandarlaryň hemmesi jübüt-jübüt bolup, Nuh bilen gämä mündüler.

¹⁶Ähli erkek hem urkaçy janly-jandarlar Hudaýyň Nuha buýruşy ýaly gämä mündüler.

Onsoň Reb gäminiň gapysyny ýapdy.

¹⁷Ýer ýüzünde sil kyrk gün dowam etdi. Suw gitdigisaýy joşdy we gämi ýerden ýokary göterildi.

^a 6:16 *Üçek* – ýa-da *penjire*.

¹⁸Ýerde suw joşup, juda köpeldi; gämi suwda ýüzüp ýördi. ¹⁹Suw ýerde şeýle bir joşdy welin, hatda ýer ýüzündäki bar belent daglar-da suwuň aşagyn-da galdy. ²⁰Suw daglaryň depesinden on baş tirsek ýokary galdy; daglaryň üsti suw bilen örtüldi. ²¹Ýer ýüzünde hereket edýän janly-jandarlaryň ählisi, guşlar-da, mallardyr haýwanlar-da, süýrenijilerdir ynsanlar-da yok boldular. ²²Gury ýerdäki burnunda dirilik nepesi bolan janly--jandarlaryň hemmesi öldi. ²³Reb ýer ýüzündäki ähli janly-jandarlary süpürüp taşlady; ynsanlar, mallar, haýwanlar, süýrenijiler we guşlar ýer ýüzünden süpürilip taşlandy. Diňe Nuh we onuň ýanyndakylar diri galdylar. ²⁴Tutuş ýer ýüzünü yüz elli günläp sil aldy.

8-nji bap

Nuh gämiden çykyar

¹Nuh hem-de onuň bilen gämide bolan haýwanlardyr mallaryň ählisini Hudaý ýatdan çykarmandy. Hudaý ýerde şemal öwürdi; suw çekilmäge başlady.

²Düýpsüz chuňlугyň çeşmeleri beklendi,

Gökleriň penjireleri ýapyldy,
Gökdäki ýagş diňdi.

³Suw ýer ýüzünden kem-kemden çekildi; yüz elli günden soň suw peseldi. ⁴Gämi yedinji aýyň on ýedisi güni Ararat daglarynda saklandy. ⁵Onunjy aýa çenli suw peselmegini dowam etdi; onunjy aýyň biri güni daglaryň başy göründi.

⁶⁻⁷Kyrk günden soň Nuh öz ýasan gämisiniň penjiresini açdy-da, bir gargany çykaryp, uçuryp goýberdi; garga tä ýer guraýança uçup geziberdi. ⁸Soňra suwuň ýerden doly çekilendigini ýa-da çekilmändigini bilmek üçin Nuh bir kepderini uçuryp goýberdi. ⁹Kepderi

gonara ýer tapman, onuň ýanyna gämä dolanyp geldi, çünki ýeriň ýüzi entek hem suw bilen örtülendi. Nuh elini uzadyp kepderini tutdy-da, ony öz ýanyna gämä aldy. ¹⁰Nuh ýedi gün garaşandan soň, ýene-de kepderini uçuryp goýberdi. ¹¹Kepderi agşam onuň ýanyna dolanyp geldi. Bu gezek onuň agzynda zeýtun agajynyň täze ýolnan ýapragy bardy. Nuh suwuň ýerden çekilendigine göz ýetirdi. ¹²Ol ýene ýedi gün garaşandan soň, kepderini üçünjy gezek iberdi. Kepderi bu sapar yzyna dolanmady.

¹³Nuhuň ömrüniň alty yüz birinji ýylynyň ilkinji aýynyň birine suw ýerden çekilipdi. Nuh gäminiň üçegini söküp, daş-töweregine seretdi; ýeriň ýüzi sarygypdy. ¹⁴Ikinci aýyň ýigirmi ýedisine ýer bütinleý gurady. ¹⁵⁻¹⁷Reb Nuha: «Aýalyň, ogullaryň we gelinleriň bilen gämiden çyk. Ýanynda bar bolan janly-jandarlaryň ählisini – ähli haýwanlary: guşlary, mallary, süýrenijileri özüň bilen gämiden alyp çyk. Goý, olar ýeriň ýüzüne ýaýrap, öňäp köpelsinler» diýdi. ¹⁸Nuh aýaly, ogullary we gelinleri bilen gämiden çykdy. ¹⁹Ähli haýwanlar, ähli süýrenijiler, ähli guşlar – ýer ýüzünde hereket edýän bütin jandarlar öz görnüşleri bilen gämiden çykdylar. ²⁰Nuh Rebbe gurbanlyk sypasyny gurdy; ol halal haýwanlardyr guşlaryň birnäçesini aldy-da, olary gurbanlyk sypasynyň üstünde goýup, Rebbe ýakma gurbanlyk berdi. ²¹Reb ýakymly ysy alyp, Öz ýanyndan şeýle diýdi: «Mundan beýläk ýer hiç haçan ynsan zerarly näletlenmez, çünki onuň kalbyndaky päli-niýeti ýaşlygyndan bäri pisdir. Men indi hiç haçan bütin janly-jandarlary şu edişim ýaly heläklemerin. ²²Indiden beýläk ýerde ekişdir orumyň, aňzakdyr jöwzanyň, tomusdyr gyşyň hem-de gije-gündiziň ömürboýy yzy üzülmez».

9-njy bap

Hudaý Nuh bilen äht edýär

¹Hudaý Nuha hem-de onuň ogullaryna şeýle pata berdi: «Örňäň, köpeliň, ýer ýüzünü dolduryň. ²Ähli haýwanlar, guşlar, süýrenijiler we balyklar sizden juda gorkuda ýaşarlar; olaryň hemmesi siziň ygtyýaryňyza berilýär. ³Janly-jandarlaryň ählisi size iýmit bolar; edil gök ösümlikleri berşim ýaly, olaryň hemmesini Men size berýärim. ⁴Ýöne olaryň etini gany bilen iýmäň. Jan gaddadyr. ⁵Siziň ganyňyzy dökene ölüm jezasyny bererin. Adam öldüren islendik haýwana ýa-da ynsana Men jeza bererin. ⁶Kimde-kim bir ynsanyň ganyny dökse, onuň gany hem ynsan tarapyndan dökülsin. Çünki Hudaý ynsany Öz keşbinde ýaradandyr. ⁷Siz örňäp, köpeliň we ýer ýüzüne ýaýraň».

⁸Hudaý Nuha we onuň ogullaryna ýüzlenip, şeýle diýdi: ⁹⁻¹⁰«Men indi siz we sizden soňky geljek nesliňiz bilen, şeýle hem siziň bilen gämiden çykan ähli jandarlar: guşlar, mallar we ýer ýüzündäki haýwanlaryň bary bilen äht baglaşýaryn. ¹¹Men siziň bilen äht baglaşýaryn. Indi hiç haçan bütün janly-jandarlar sil bilen heläklenmez we tutuş ýer ýüzünü weýran etjek sil gelmez. ¹²Meniň siz hem-de siziň bilen bolan ähli jandarlar bilen nesilden-nesle edýän ebedilik ähtimiň nyşany şudur: ¹³bulutlaryň arasynda ýerleşdiren älemgoşarym Meniň dünýä bilen eden ähtimiň nyşany bolar. ¹⁴⁻¹⁵Ýeriň ýüzünü bulut örtüp, bulutlaryň arasynda älemgoşar görnende, Men siziň we ähli janly-jandarlar bilen eden ähtimi ýatlaryn. Mundan beýläk Men

hiç haçan bütün janly-jandarlary sil bilen heläklemerein. ¹⁶Bulutlarda älemgoşar peýda bolan mahaly ony görüp, Men ýer ýüzüniň ähli janly-jandarlary bilen eden baky ähtimi ýatlaryn». ¹⁷Hudaý Nuha: «Ýer ýüzündäki ähli janly-jandarlar bilen Meniň baglaşan ähtimiň nyşany, ine, şudur» diýdi.

Nuh we onuň ogullary

¹⁸Sam, Ham, Ýafes Nuhuň gämiden çykan ogullarydy. (Ham Kenganyň atasydý. ¹⁹Nuhuň üç ogly şulardy. Tutuş ýer ýüzüniň ynsanlary şulardan ýaýradý. ²⁰Nuhuň özi daýhandy. Ol ilki bilen üzüm agaçlaryny oturtý. ²¹Ol şerap içip, ondan serhoş bolup, öz çadyrynyň ortarasyna ýalaňaç ýatyrdy. ²²Kenganyň kakasy Ham öz kakasynyň ýalaňaçdygyny görüp, muny beýleki iki doganyna habar berdi. ²³Sam bilen Ýafes geým alyp, ony omuzlaryna atdylar we ýeňseleýin ýöräp baryp, kakalaryny geýindirdiler. Olar ýüzlerini başga tarapa öwürüp, kakalarynyň ýalaňaçlygyny görmediler. ²⁴Nuh serhoşlygyndan açylansoň, körpe oglunyň özüne näme edendigine göz ýetirip şeýle diýdi:

²⁵«Kengana nälet siňsin,
ol doganlarynyň elinde,
gullaryň guly bolsun.

²⁶Samyň Hudaýy Rebbe alkys
bolsun!

Kengan Sama gul bolsun.

²⁷Hudaý Ýafesi örnetsin ^a,
Ýafesiň nesilleri Samlaryň
çadyrlarynda ýaşasyn,
Kengan Ýafese gul bolsun».

²⁸Nuh silden soň ýene üç yüz elli ýyl ýaşady. ²⁹Ol jemi dokuz yüz elli ýaşap dünýäden ötdi.

^a 9:27 Ýewreýçe Ýafes we örnetsin sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

10-njy bap

Nuhdan dörän milletler

¹Nuhuň ogullary Samyň, Hamyň hem-de Ýafesiň nesilleri şulardyr. Silden soň olardan şu çagalar doguldy.

²Ýafesiň nesilleri: Gomer, Magok, Madaý, Ýawan, Tubal, Meşek we Tiras. ³Gomeriň nesilleri: Aşkenaz, Ripat we Togarma. ⁴Ýawanyň nesilleri: Elişa, Tarşyş, Kitim we Dodanym. ⁵Bulardan deňiz ýakasynda ýaşaýan milletler ýaýrady. Ine, Ýafesiň nesilleri şulardy. Olaryň hersi öz milletlerine görä, öz ýurtlarynda mesgen tutup, her tiräniň özüne mahsus bolan dili bardy.

⁶Hamyň nesilleri: Kuş, Müsür, Put we Kengan. ⁷Kuşuň nesilleri: Seba, Hawyla, Sabta, Ragama we Sabteka. Ragamanyň nesilleri: Şeba we Dedan. ⁸Kuşdan ýene Nimrot doguldy; ol ýer ýüzünde ilkinji edermen urşujydy. ⁹Nimrot Rebbiň huzurynda batyr awçy bolup ýetişdi. Şol sebäpden hem il arasynda: «Rebbiň huzuryndaky Nimrot ýaly batyr awçy» diýilýär. ¹⁰Başda Nimrodyň şalygy Şingar ýurdundaky Babyl, Erek, Akat hem Kalne galalarynyň dördüsini öz içine alýardy. ¹¹⁻¹²Nimrot ol ýurtdan Aşura çykyp, Ninewäni, Rehobotiri, Kalany hem-de Ninewe bilen beýik gala bolan Kalanyň aralygyndaky Reseni bina etdi. ¹³⁻¹⁴Müsür lutlaryň, anamlaryň, lehablaryň, naptuhlaryň, patruslaryň, kasluhlaryň we kaptorlaryň atasydy; kasluhlardan hem piliştliker gelip çykdy. ¹⁵⁻¹⁸Kengandan onuň nowbahar ogly Sidon, soňra Het doguldy. Kengan ýabuslaryň, amorlaryň, girgaşlaryň, hiwileriň,

arklaryň, sinleriň, arwatlaryň, semarlaryň we hamatlaryň hem atasydy. Soňra Kengan tireleri dumly-duşa ýaýradylar. ¹⁹Olaryň araçägi Sidondan Gerara hem-de Gaza çenli, Gazadan Sodoma, Gomora, Adma, Seboýyma we Laşa çenli baryp ýetdi. ²⁰Ine, Hamyň nesilleri şulardy. Olaryň hersi öz milletlerine görä, öz topraklarynda mesgen tutup, her tiräniň özüne mahsus bolan dili bardy.

²¹Ýafesiň agasy Samdan-da ençeme ogul dünýä indi. Ol ýewreýleriň ^a atasydy. ²²Eýlam, Aşur, Arpakşat, Lut we Aram Samyň nesilleridir. ²³Us, Hul, Geter we Maş Aramyň nesilleridir. ²⁴Arpakşatdan Şela, Şeladan Eber doguldy. ²⁵Eberden iki ogul dünýä indi, olaryň biriniň ady Pelekdi, onuň döwründe dünýädäki halk bölünipdi ^b; onuň doganyynyň ady Ýoktandy. ²⁶Ýoktandan Almodat, Şelep, Hasarmawet, Ýera, ²⁷Hadoram, Uzal, Dikla, ²⁸Obal, Abymaýyl, Şeba, ²⁹Opyr, Hawyla we Ýobap doguldy. Bularyň hemmesi Ýoktanyň nesilleridir. ³⁰Olar Meşa bilen Separ aralygyndaky gündogar daglarda mesgen tutdular. ³¹Ine, Samyň nesilleri şulardy. Olaryň hersi öz milletlerine görä öz topraklarynda mesgen tutup, her tiräniň özüne mahsus bolan dili bardy.

³²Nuhuň ogullaryndan milletleri boýunça emele gelen tireler şulardyr. Silden soň olardan ençeme milletler döräp, olar tutuş ýer ýüzüne ýaýradylar.

11-nji bap

Babyl minarasy

¹Tutuş ýer ýüzünde bir dil, birmeňzeş sözler bardy. ²Adamlar gündogardan göçüp barýarkalar, Şingar ýurdunda

^a 10:21 *Ýewreýleriň* – ýa-da Eberiň ähli nesilleriniň.

^b 10:25 *Ýewreýçe Pelekdi we bölünipdi* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

bir düzlügiň üstünden gelip, şol ýerde mesgen tutdular. ³Olar biri-birlerine: «Geliň, kerpiç ýasap, ony gowy bişireliň» diýişdiler. Olar gurluşyk üçin daşyň ýerine kerpiç, palçygyň ýerine bolsa şepbik ulandylar. ⁴Soňra olar: «Ýer ýüzüne dagaman, özümizden bir at galdyrymyz ýaly, geliň, bir gala we depesi göge ýetip duran minara guralyň» diýişdiler. ⁵Reb ynsanlaryň gurýan galasyny hem-de minarasyny görmek üçin aşak indi. ⁶Reb: «Görsene, olar bir halk, olaryň dilleri-de bir. Bu olaryň niýetiniň başlangyjydyr; olar indi öz göwünlerine gelen zatlaryny etmekden saklanmazlar. ⁷Geliň, aşak ineliň-de, biri-biriniň geline düşünmez ýaly, olaryň dilini garyşdyralyň» diýdi. ⁸Şeýdip, Reb ynsanlary бүтін ýer ýüzüne dargatdy; olar gala gurmalaryny bes etdiler. ⁹Soňa görä-de, şol gala Babyl diýip at dakylly, çünki Reb şol ýerde ähli ynsanlaryň dilini garjaşdyryp ^a, olary бүтін ýer ýüzüne dargadypdy.

Samyň nesilleri

¹⁰Samyň nesilleri şulardyr. Silden iki ýyl soňra, Sam ýüz ýaşyndaka, ondan Arpakşat doguldy. ¹¹Arpakşat doglandan soň, Sam ýene baş ýüz ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ¹²Arpakşat otuz baş ýaşyndaka, ondan Şela doguldy. ¹³Arpakşat Şela doglandan soň ýene dört ýüz üç ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ¹⁴Şela otuz ýaşyndaka, ondan Eber doguldy. ¹⁵Şela Eber doglandan soň ýene dört ýüz üç ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ¹⁶Eber otuz dört ýaşyndaka, ondan Pelek doguldy. ¹⁷Pelek doglandan soň Eber ýene dört ýüz otuz ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi.

¹⁸Pelek otuz ýaşyndaka, ondan Reguw doguldy. ¹⁹Reguw doglandan soň Pelek ýene iki ýüz dokuz ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ²⁰Reguw otuz iki ýaşyndaka, ondan Seruk doguldy. ²¹Seruk doglandan soň Reguw ýene iki ýüz ýedi ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ²²Seruk otuz ýaşyndaka, ondan Nahor doguldy. ²³Nahor doglandan soň Seruk ýene iki ýüz ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ²⁴Nahor ýigrimi dokuz ýaşyndaka, ondan Tera doguldy. ²⁵Tera doglandan soň Nahor ýene ýüz on dokuz ýyl ýaşady we ondan ençeme ogul-gyz dünýä indi. ²⁶Tera ýetmiş ýaşyndaka, ondan Ybram, Nahor hem-de Haran doguldy.

Teranyň nesilleri

²⁷Teranyň nesilleri şulardyr. Teradan Ybram, Nahor we Haran doguldy. Harandan Lut doguldy. ²⁸Haran öz dogduk mekanynda, babyllylaryň Ur galasynda kakasy Tera dirikä aradan çykdy. ²⁹Ybram bilen Nahor öýlendiler; Ybramyň aýalynyň ady Seraý, Nahoryňky bolsa Milkady. Milka Haranyň gyzydy. Haran Iskanyň hem kakasydy. ³⁰Seraý önelgesizdi; onuň çagasy ýokdy. ³¹Tera ogly Ybramy, agtygy Haranyň ogly Luty, gelni bolan Ybramyň aýaly Seraýy öz ýanyna alyp, Kengan topragyna gitmek üçin babyllylaryň Ur galasyndan çykyp gaýtdy. Olar Harana gelip, şol ýerde mesgen tutdular. ³²Tera iki ýüz baş ýaşynda Harana aradan çykdy.

12-nji bap

Reb Ybramy saýlaýar

¹Reb Ybrama şeýle diýdi: «Öz ýurduňy, kowumdaşlaryňy we ataňňy

^a 11:9 Ёўеўре́че *Babyl* we *garjaşdyryp* sözleriniň aýdylyşy ме́нзеşдиr.

hojalygyny tasla-da, Meniň saňa gör-
kezjek ülkäme git.

² Senden beýik millet ýaradyp,
Men seni ýalkaryn,
adyňy arşa götererin,
başgalar sen arkaly ýalkanarlar
biri-birlerine pata bererler.

³ Seni ýalkany ýalkaryn,
seni näetläni-de näetlärin;
Ýer ýüzündäki ähli milletler
sen arkaly pata alarlar».

⁴ Ybram Rebbiň aýdyşy ýaly ýola düşdi.
Lut hem onuň bilen bile gitdi. Haran-
dan çykyp gaýdanda, Ybram ýetmiş
baş ýaşyndady. ⁵ Ol aýaly Seraýy, do-
ganyňyň ogy Luty hem-de Harandaky
ähli mal-mülküni we gullaryny alyp,
Kengan ýurduna tarap ýola düşdi. Olar
Kengana geldiler. ⁶ Ybram Kenganyň içi
bilen Şekemiň golaýyndaky Moredäki
dub agajyna çenli gitdi. Ol döwürlerde
kenganlar şol ýerde ýaşaýardylar.

⁷ Reb Ybrama görnüp: «Men şu ýurdu
seniň nesliňe berjek» diýdi. Ybram ol
ýerde özüne görnen Rebbe gurbanlyk
sypasyny ýasady. ⁸ Soňra ol ýerden Beý-
teliň gündogaryndaky daglyga tarap
gitdi. Ol günbatardaky Beýtel we gün-
dogardaky Aý galalarynyň arasynda öz
çadyryny dikdi. Ybram ol ýerde Reb-
be gurbanlyk sypasyny ýasap, Rebbe
ybadat etdi. ⁹ Soňra ol bir ýerden başga
ýere göçüp-gonup, günorta tarap ýoluny
dowam etdirdi.

Ybram bilen Seraý Müsürde

¹⁰ Kenganda gazaply açlyk başlandy.
Şoňa görä, açlyk gutarýança, Ybram
wagtlaýyn Müsüre gitdi. ¹¹ Olar Müsüre
golaýlanlarynda, Ybram aýaly Seraýa:
«Men seniň juda owadan aýaldygyňy
bilýärim. ¹² Müsürliler seni görüp: „Bu
onuň aýaly“ diýerler; onsoň olar meni

öldürerler, seni bolsa diri galdyralar.
¹³ Olaryň sen üçin maňa ýagşylyk ederle-
ri we seniň üstüň bilen meniň janymyň
halas bolary ýaly, sen olara: „Men onuň
aýal dogany“ diý» diýdi.

¹⁴ Ybram Müsüre gelende, müsürliler
Seraýyň juda owadandygyny gördü-
ler. ¹⁵ Seraýy gören faraonyň köşk
emeldarlary faraona Seraýyň gözelli-
gini tarypladylar. Hatyn köşge äkidildi.
¹⁶ Seraýyň hatyrasyna faraon Ybrama
ýagşylyk etdi. Ol Ybrama dowarlar,
öküzler, eşekler, gul-gyrnaklar we dü-
ýeler berdi. ¹⁷ Reb Ybramyň aýaly Seraý
sebäpli faraon we onuň köşgündäki
adamlara elhenç keseller bilen ejir çek-
dirdi. ¹⁸ Şonda faraon Ybramy ýanyna
çaгыryp: «Meni nä günlere saldyň?!
Seraýyň öz aýalyňdygyny näme üçin
maňa aýtmadyň? ¹⁹ Näme üçin sen „Ol
meniň aýal doganym“ diýdiň? Men Se-
raýy özüme aýallyga aldym-a! Ine, seniň
aýalyň, ony al-da, gümini çek!» diýdi.
²⁰ Faraon Ybram barada öz adamlaryna
buýruk berdi. Olar Ybramy aýalydyr
bar emlägi bilen Müsürden öz ýoluna
ugratdylar.

13-nji bap

¹ Ybram aýalyny hem ähli emlägini
alyp, Müsürden çykyp, Negep çölüne
gitdi. Lut hem onuň ýanyndady.

Ybram bilen Lut biri-birinden aýrylyşýarlar

² Ybram juda baýdy. Onuň süri-süri
ownukly-irili mallary, altyn-kümüşleri
bardy. ³⁻⁴ Ybram Negep çölünden gaýtdy
we bir ýerden başga ýere göçüp-gonup,
Beýtele ýetdi. Ol Beýtel bilen Aýyň
aralygyndaky öňki çadyr diken ýerine
bardy we öňki ýasan gurbanlyk sypasy-
nyň ýanynda Rebbe ybadat etdi.

⁵Ybram bilen bile gelen Lutuň hem ownukly-irili mallary we çadyrlary bardy. ⁶Mallary juda köp bolansoň, olara öri darlyk etdi. Şol sebäpli hem olar bile ýaşap biljek däldiler. ⁷Şeýdip, Ybramyň çopanlary bilen Lutuň çopanlarynyň arasynda dawa-jenjel turdy. Şol döwürlerde kenganlar bilen perizler hem Kengan topragynda ýaşady. ⁸Şonda Ybram Luta: «Öz aramyzda-da, çopanlarymyzyň arasynda-da dawa-jenjel bolmasyn. Biz garyndaşdrys. ⁹Ine, tutuş ýurt seniň önünde ýaýylyp ýatyr. Biz aýrylyşaly. Sen saga gitseň, men sola giderin, sen sola gitseň, men saga giderin» diýdi.

¹⁰Lut daş-töweregine göz aýlap, Iordan deresiniň Sogara çenli edil Rebbiň bagy, Müsür topragy ýaly, bu ýeriň bol suwdan ganandygyny gördi. Bu Rebbiň Sodomy we Gomorany weýran etmezinden öňdi. ¹¹Lut özüne Iordan deresini saýlap alyp, gündogara tarap ýola rowana boldy. Şeýdip, olar aýrylyşdylar. ¹²Ybram Kenganda, Lut bolsa Iordan deresindeki galalarda düşlediler. Lut çadyryny Sodomyň çetinde dikdi. ¹³Sodomyň halky pis işleri bilen Rebbe garşy ulý günä etdiler.

Ybram Hebrona göçýär

¹⁴Lut aýrylyp gidenden soň, Reb Ybrama şeýle diýdi: «Häzirki oturan ýeriňden demirgazyga we günorta, gündogara we günbatara gözüňi aýla. ¹⁵Görýän tutuş ýurduňy Men saňa hem-de seniň nesliňe ebedilik berjekdirin. ¹⁶Seniň nesliňi edil ýeriň çägeleri kimin san-sajaksyz ederin. Eger ýeriň çägeleri sanalyp bilinýän bolsa, onda seniň nesliň-de sanalyp bilner. ¹⁷Bar, özüňe beriljek topraga boýdan-başa aýlanyp çyk. Men ony saňa berjek».

¹⁸Şeýdip, Ybram göçüp, Hebronyň golaýyndaky Mamrāniň dub tokaýjygyna

geldi we şol ýerde düşläp, Rebbe gurbanlyk sypasyny ýasady.

14-nji bab

Ybram Luty halas edýär

¹Omrapel Şingaryň, Arýok Elasaryň, Kedorlagomer Eýlamyň, Tidal bolsa Goýimiň patyşasydy. ²Bular Sodom şasy Beranyň, Gomora şasy Birşanyň, Adma şasy Şinabyň, Seboýym şasy Şemeberiň we Sogar diýip atlandyrylýan Bala şasynyň garşysyna urşa başladylar. ³Olar Siddim deresinde, ýagny Öli deňizde öz güýçlerini birleşdirdiler. ⁴Bu şalar on iki ýyllap, Kedorlagomere gulluk etdiler, on üçünji ýyl bolsa oňa garşy baş göterdiler. ⁵⁻⁶On dördünji ýylda Kedorlagomer we onuň bilen birleşen şalar, Aşterot-karnaýymda rapalary, Hamda zuzylary, Şawekirýataýymda eýmimleri we çöl etegindäki Eýlparana çenli uzalyp gidýän Segir daglarynda horylary derbi-dagyn etdiler. ⁷Olar Segir daglaryndan yzlaryna öwrülüp, Eýnmişpat (ýagny Kadeş) galasyna geldiler we amalekleriň tutuş topragyny basyp alyp, Haseson Tamar-da ýaşayan amorlary-da ýeňlişe sezewar etdiler. ⁸⁻⁹Onsoň Sodom, Gomora, Adma, Seboýym we Bala, ýagny Sogar şalary söweş meýdanyna çykdylar we baş şa bolup, Siddim deresinde dört şanyň: Eýlam şasy Kedorlagomeriň, Goýim şasy Tidalýň, Şingar şasy Omrapeliň, Elasar şasy Arýogyň garşysyna söweşe girdiler.

¹⁰Siddim deresi içi şepbikli çukurlardan doludy. Sodom bilen Gomora şalary gaçyp barýarkalar, olaryň adamlaryndan käbirleri şol çukurlara ýykyldylar, beýlekileri bolsa daglara gaçdylar. ¹¹Dört şa bolsa Sodomy we Gomorany talap, olja alan ähli mal-mülküdir azyklaryny alyp gitdiler. ¹²Olar Ybramyň doganynyň

ogly Luty-da ähli mal-mülki bilen bile äkitdiler. Ol hem Sodomda ýaşaýardy.

¹³ Gaçyp gutulanlardan biri gelip, bolan wakany Ybram ýewreýe habar berdi. Şol wagtlar Ybram Eşkol bilen Aneriň dogany amor Mamraniň dub tokaý-jygynyň gapdalynda ýaşaýardy. Olar Ybramyň arkadaşlarydy.

¹⁴ Öz doganynyň ogly Lutuň ýesir düşendigini eşidip, hojalygynda doglup, söweşe türgenleşdirilen üç ýüz on sekiz sany esgeriň öňüne düşüp, Ybram Dana çenli şol dört şanyň yzyndan kowdy. ¹⁵ Ybram esgerlerini toparlara bölüp, gije şalaryň üstüne çozup, olary derbi-dagyn etdi. Soňra Ybram olary ýene Damaskdan demirgazykda ýerleşen Hobaha çenli kowdy. ¹⁶ Ybram olja alan ähli mal-mülküni, doganynyň ogly Luty, onuň ähli emlägini, aýallary hem halky yzyna gaýtaryp getirdi.

Mäliksadyk Ybrama pata berýär

¹⁷ Ybram Kedorlagomeri we onuň ýanyndaky şalary derbi-dagyn edip gelenden soň, Sodom şasy ony garşylamak üçin Şawe deresine, ýagny şa jülgesine gitdi. ¹⁸ Beýik Hudaýyň ruhanyssy bolan Salim şasy Mäliksadyk Ybrama çörek bilen şerap getirdi. ¹⁹ Ol Ybrama pata berip:

«Ýeri-gögi ýaradan Beýik Hudaý
Ybramy ýalkasyn!

²⁰ Duşmanlaryny onuň eline beren
Beýik Hudaýa alkyş bolsun!»
diýdi.

Ybram ähli zadyň ondan birini Mäliksadyga berdi. ²¹ Onsoň Sodom şasy Ybrama: «Meniň adamlarymy yzyna ber, ähli mal-mülki bolsa özüň al» diýdi. ²²⁻²³ Ybram Sodom şasyna şeýle diýdi: «„Ybramy men gurplandyrdym“ diýmeziň ýaly, saňa degişli zatlaryň hiç birini,

hatda bir guşajygý ýa-da sapajygý hem almajakdygyma Ýeri-gögi ýaradan Beýik Hudaýyň – Rebbiň adyndan ant içýärin. ²⁴ Ýöne ýigitleriň iýen iýmitleri muňa degişli däl. Şeýle hem meniň bilen giden Aner, Eşkol we Mamre hem öz paýlaryny alsynlar».

15-nji bap

Reb Ybram bilen äht edýär

¹ Şu wakalardan soň Ybrama görnüş arkaly Rebbiň sözi aýan boldy. Reb oňa şu sözleri aýtdy: «Ybram, gorkma! Men seniň galkanyňdyryn, seniň sylagyň juda uly bolar». ² Ybram: «Eý, Hökmürowan Reb, Sen maňa näme berjek? Meniň henizde perzendim ýok. Hojalygym damaskly Eligezere miras galar. ³ Sen maňa perzent bermänsoň, hojalygymdaky gulum maňa mirasdar bolar» diýdi. ⁴ Ybrama Rebbiň şu sözi aýan boldy: «Ol seniň mirasdaryň bolmaz, öz biliňden öňjek seniň mirasdaryň bolar». ⁵ Soňra Reb Ybramy daşary çykaryp: «Asmana seret. Sen şol görüňýän ýyldyzlary sanap bilseň sanaý. Seniň şonça-da nesliň bolar» diýdi. ⁶ Ybram Rebbe iman etdi we Reb ony dogry hasapladý.

⁷ Reb Ybrama: «Şu ýurda eýe bolmagyň üçin, seni babyllylaryň Ur galasyndan çykaran Reb Mendirin» diýdi. ⁸ Ybram: «Eý, Hökmürowan Reb! Özümiň şu topragyň eýesi boljakdygymy men nädip bilerin?» diýdi. ⁹ Reb oňa: «Maňa üçýaşar göle, üçýaşar geçi, üçýaşar goç, gumry hem-de ýaş kepderi getir» diýdi. ¹⁰ Ybram getirip, olaryň hersini iki bölege böldi we her bölegi beýleki böleginiň garşysynda goýdy. Ýöne ol guşlary bölmedi. ¹¹ Ybram läşleriň üstünde aýlanyşan çäýkelleri kowdy.

¹² Gün ýaşyp barýarka, Ybramy agry uky basmarlady; onuň üstüne elhenç gorky howpy abandy.

¹³Reb Ybrama şeýle diýdi: «Sen şuny bilip goýgun: seniň nesliň ýat toprakda gelmişek hem gul bolup ýaşar we şol ýeriň halky olary dört ýüz ýyllap ezer.

¹⁴Emma Men seniň nesliň gul eden milletiň jezasyny bererin. Şondan soň olar ummasyz mal-mülki bilen ol ýerden çykarlar.

¹⁵Sen bolsa uzak ýaşarsyň, asudalykda ölüp, ata-babalaryňa gowşarsyň. ¹⁶Nesliň dördünji arkasy bu ýere dolanyp geler, çünki amorlaryň günäsi heniz jeza almak derejesine ýetenok».

¹⁷Gün ýaşyp, garaňky düşende, tüseli ojak hem-de ýalyňly çyra görnüp, bular haýwan bölekleriniň arasyndan geçipmiş.

¹⁸⁻²¹«Müsür derýasyndan tä beýik Ýewfrat derýasyna çenli uzalyp gidýän şu ýurdy: keýnleriň, kenizleriň, kadmonlaryň, hetleriň, perizleriň, rapalaryň, amorlaryň, kenganlaryň, girgaşlaryň we ýabuslaryň ýaşayan ýurduny Men seniň nesliňe berýändirin» diýip, hut şol gün Reb Ybram bilen äht edişdi.

16-njy bap

Hajar we Ysmaýyl

¹Ybramyň aýaly Seraý oňa çaga dogrup bermedi. Seraýyň Hajar atly müsürli bir gyrnagy bardy. ²Bir gün Seraý Ybrama: «Sered-ä, Reb meni çaga dogurmakdan saklady. Sen meniň gyrnagym bilen ýat. Belki, ol maňa çaga dogrup berer» diýdi. Ybram Seraýyň sözüne gulak asdy. ³Şeýdip, Seraý müsürli gyrnagy Hajary öz adamsy Ybrama aýallyga berdi. (Bu waka bolup geçende, Ybram Kenganda on ýyl ýaşapdy.)

⁴Ybram Hajar bilen ýatdy we Hajar göwreli boldy. Hajar özüniň göwrelidigini bilenden soň, öz bikesine ýigrenç bilen seretdi. ⁵Seraý Ybrama: «Meniň mertebämiň peselmegine sen sebäp bolduň! Öz gyrnagymy seniň goýnuňa beren mendirin. Ol özüniň göwrelidigini bileni bäri maňa ýigrenç bilen seredýär. Ikimizden haýsymyzyň mamladygymyzy, goý, Reb çözsün» diýdi.

⁶Ybram Seraýa: «Gyrnagyň öz eliňde. Sen oňa islän zadyňy et» diýdi. Şunlukda, Seraý Hajara juda ýowuz daraşyp ugrady. Hajar ondan gaçyp gitti.

⁷⁻⁸Rebbiň perişdesi Hajary çöl içindäki, Şur ýolundaky suw gözbaşyndan tapdy. Ol ondan: «Eý, Seraýyň gyrnagy Hajar, nireden gelip, nirä barýarsyň?» diýip sorady. Hajar: «Bikäm Seraýdan gaçyp barýaryn» diýip jogap berdi. ⁹Rebbiň perişdesi Hajara: «Bikäň ýanyna dolan-da, oňa tabyn bol» diýdi. ¹⁰Rebbiň perişdesi sözünü dowam edip, Hajara: «Seniň nesliň şeýle bir köpelderin welin, hatda olary sanap-da bolmaz.

¹¹Sen häzir göwreli; seniň bir ogluň bolar.

Sen onuň adyna Ysmaýyl dakarsyň, çünki Reb seniň ahy-nalaňy eşitti ^a.

¹²Ol gulan ýaly bir adam bolar. Ol her kese, her kes hem oňa garşy bolar. Ol öz doganlarynyň hiç biri bilen oňuşmaz».

¹³«Men, hakykatdan-da, özüme üns berýän Hudaýy gördüm» diýip, Hajar özi bilen gepleşen Rebbi «Görýän Hudaý» diýip atlandyrdy. ¹⁴Şoňa görä-de Kadeş bilen Berediň arasyndaky

^a 16:11 Ýewreýçe *Ysmaýyl* we *Reb eşidýär* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

ol guýy «Beýer-lahaýroý»^a diýip atlandyrylandyr.

¹⁵Hajar Ybrama bir ogul dogrup berdi. Ybram oglunyň adyna Ysmaýyl dakdy.

¹⁶Hajar Ysmaýyly dogranda, Ybram segsen alty ýaşyndady.

17-nji bap

Ybraýym sünnetlenýär

¹Ybram togsan dokuz ýaşyndaky, Reb oňa görünüp, şeýle diýdi: «Men Gudratygüýçli Hudaýdyryn. Sen Meniň nazarymda gez we takwa bol. ²Men seniň bilen äht ederin we saňa juda köp nesil bererin». ³⁻⁴Şol wagt Ybram Onuň önünde ýüzin düşdi. Hudaý oňa şeýle diýdi: «Seniň bilen edýän ähtim, ine, şudur: sen köp milletleriň atasy bolarsyň; ⁵indiden beýläk seniň adyň Ybram däl-de, Ybraýym bolar, çünki Men seni köp milletleriň atasy^b edýärin. ⁶Men seni juda örnederin. Senden milletler hem şalar dörär. ⁷Men seniň bilen we seniň nesliň bilen nesilden-nesle dowam etjek ebedilik äht baglaşaryn. Men seniň hem-de seniň nesliňiň Hudaýy bolaryn. ⁸Häzirkä gelmişek bolup ýaşap ýören ýeriň bolan Kengan ýurduny tutuşlygyna Men saňa hem-de nesliňe ebedilik mülk edip bererin. Men olaryň Hudaýy bolaryn».

⁹Hudaý sözünü dowam edip, Ybraýyma şeýle diýdi: «Sen we seniň nesliň nesilden-nesle Meniň ähtimi berjaý etmelisiňiz. ¹⁰Siz Meniň sen we seniň geljekki nesliň bilen edýän ähtimiň şertlerini berjaý etmelisiňiz. Araňyzdaky

erkekleriňiziň ählisini sünnetlemelisiňiz. ¹¹Ujdyňyzyň pürçüginini kesdirip, sünnetleniň. Sünnet siz bilen Meniň aramdaky ähtiň nyşany bolar. ¹²Mundan beýläk öz nesliňizden, şeýle hem özüňizden bolman, kesekilerden satyn alan gullaryňyzdan doglan erkek çagalaryň hemmesi sekiz günlükkä sünnetlenmelidir. ¹³Seniň öz hojalygyňda doglan gullaryň-da, satyn alan gullaryň-da sünnetlenmelidir. Şeýle etmek bilen, siziň teniňiz Meniň siz bilen eden ähtimiň bakydygyny görkezer. ¹⁴Ujdyňyň pürçüginini kesdirip, sünnetlenmedik erkek ähti bozan adam hökmünde öz halkynyň arasyndan çykarylsyn».

¹⁵Hudaý Ybraýyma: «Indi aýalyňyň adyny Seraý diýip tutma. Mundan beýläk onuň ady Sara^c bolar. ¹⁶Men Sarany ýalkaryn; ondan saňa bir ogul hem bererin. Men Sarany ýalkaryn; ol ençeme milletleriň enesi bolar. Onuň neslinden şalar dörär» diýdi. ¹⁷Ybraýym Onuň önünde ýüzin düşdi; soňra ol gülüp, içinden: «Ýüz ýaşyndaky adamdanam, heý, çaga doglarmy?! Togsan ýaşyndaky Sara-da bir çaga dogrup bilermi?!» diýdi. ¹⁸Soňra Ybraýym ýene Hudaýa: «Ysmaýyly mirasdarým hökmünde kabul etsediň!» diýdi. ¹⁹Hudaý şeýle diýdi: «Ýok! Hut öz aýalyň Sara saňa bir ogul dogrup berer. Sen onuň adyna Yshak^d dakarsyň. Men onuň özi we tutuş nesli bilen ebedilik äht baglaşaryn. ²⁰Men seniň Ysmaýyl hakda aýdanyňy-da eşitdim. Men Ysmaýyly ýalkap, örne-dip, ony juda köpelderin. Ondan on iki sany tirebaşy dörär. Men Ysmaýyldan

^a 16:14 *Beýer-lahaýroý* – bu sözler *maňa üns berýän Diriniň guýusy* diýmegi aňladýar.

^b 17:5 Ýewreýçe *Ybraýym we köp milletleriň atasy* diýen sözleriň aýdylyşy meňzeşdir.

^c 17:15 *Sara* – bu söz *melike* diýmegi aňladýar.

^d 17:19 *Yshak* – bu söz *ol güýär* diýmegi aňladýar.

uly millet dörederin. ²¹Emma Men Öz ähtimi geljek ýylyň hut şu pursadynda Saradan doguljak Yshak bilen baglaşaryn». ²²Hudaý Ybraýym bilen eden gürrüňini tamamlap ýokary göterildi.

²³Ybraýym Hudaýyň özüne buýruşy ýaly, hojalygyndaky erkekleriň hemmesini, ogly Ysmaýly, öz hojalygynda doglan gullary we satyn alan gullaryny hut şol günün özünde sünnetledi. ²⁴Ybraýym togsan dokuz ýaşynda sünnetlendi. ²⁵⁻²⁶Onuň ogly Ysmaýyl on üç ýaşynda sünnetlendi. Ybraýym bilen onuň ogly Ysmaýyl bir günde sünnetlendi. ²⁷Ybraýymyň hojalygyndaky erkekleriň ählisi, onuň hojalygynda doglan gullary-da, kesekilerden satyn alan gullary-da onuň bilen bile sünnetlendiler.

18-nji bap

Üç myhman

¹Bir gün Günüň jokrama yssy wagtynda Ybraýym Mamrāniň dub tokaýjygynyň ýanyndaky çadyrynyň agzynda otyrka, oňa Reb göründi. ²Ybraýym töweregine seredip, aňyrrakda üç kişiniň durandygyny gördi. Ybraýym olary gören badyna, garşylamak üçin çadyrynyň agzyndan olara tarap ylgady. Ol iki bükülip, olara tagzym etdi. ³Ybraýym şeýle diýdi: «Eý, jenabym, eger men siziň göwnüňizden turan bolsam, onda öz guluňyzyň duşundan sowlup geçmäh. ⁴Men size aýagyňyzy ýuwar ýaly suw getirdeýin. Şu agajyň aşagynda dem-dynjyňyzy alaýyň. ⁵Size güýç-kuwat berer ýaly bir bölek nan getireýin, çünki ýoluňyz bendäňiziň üstünden düşdi ahyrin! Soňra ýoluňyzy dowam etdirersiňiz». Olar: «Aýdyşyň ýaly edäý» diýdiler. ⁶Ybraýym howlukmaç çadyra, Saranyň ýanyna geldi-de, oňa: «Derrew

üç kersen oňat undan hamyr ýugur-da, nan ýap» diýdi. ⁷Soňra Ybraýym mallaryna tarap ylgady-da, sürüden ýaş hem semiz bir göläni saýlap, ony hyzmatkär ýigide berdi. Onsoň hyzmatkär dessine nahar taýýarlamaga girişdi. ⁸Ybraýym gatyk, süýt hem bişirilen göläniň etini getirip, adamlaryň önünde goýdy. Myhmanlar naharlandylar. Ybraýymyň özi bolsa olaryň ýanynda agajyň aşagynda durdy.

⁹Adamlar Ybraýymdan: «Aýalyň Sara niredе?» diýip soradylar. Ybraýym: «Sara ol taýda, çadyrda» diýip jogap berdi. ¹⁰Olaryň biri: «Indiki ýyl şu wagtlar men seniň ýanyňa ýene dolanyp gelerin we oňa çenli aýalyň Saradan bir ogul bolar» diýdi. Sara onuň arkasyndaky çadyryň agzynda bularyň gürrüňini diňläp durdy. ¹¹Ybraýym bilen Saranyň ikisiniň-de ýaşlary birçene barypdy; olar örän garrapdylar. Sarada aýbaşy gelmesi kesilipdi. ¹²Şoňa görä Sara içinden gülüp: «Men-de, adamym-da garry; şu ýaşdan soň men beýle şatlyga eýe bolup bilerinmi?!» diýdi. ¹³Şonda Reb Ybraýymdan: «Näme üçin Sara „Şu ýaşdan soň men, heý, çaga dogrup bilerinmi?!“ diýip güldi?» diýip sorady. ¹⁴«Rebbiň başarmajak zady barmy?! Bellenen wagtda, indiki ýyl şu wagtlar ýanyňa dolanyp gelenimde, Saranyň bir ogly bolar» diýdi. ¹⁵«Men gülmedim» diýip, Sara gorkusyna boýun almadý. Reb: «Ýok, sen güldüň» diýdi.

Ybraýym Sodom üçin ýalbarýar

¹⁶Adamlar turup, Sodoma tarap ýola düşdüler. Ybraýym hem olary ugratmak üçin olar bilen bile gitdi. ¹⁷Reb şeýle diýdi: «Etjek bolýan işimi Ybraýymdan gizläýinmi?! ¹⁸Ybraýymdan beýik hem güýçli bir millet dörär. Ýer yüzüniň

ähli milletleri Ybraýymdan pata alarlar. ¹⁹Dogruçyllyk hem adalatlylyk bilen Rebbiň ýolundan ýöremekligi ogullaryna we nesillerine tabşyrsyn diýip, Men Ybraýymy saýladym. Eger olar Meniň aýdanlarymy berjaý etseler, onda Men Ybraýyma beren wadalarymyň hemmesini ýerine ýetirerin». ²⁰Soňra Reb Ybraýyma: «Halkyň Sodom bilen Gomoranyň garşysyna edýän ahy-nalasyny eşitdim; olaryň günäleri juda agyrdyr. ²¹Men aşak düşüp göreýin. Olaryň etmişi, hakykatdan-da, Maňa yetişi ýaly erbetmikä? Men anyklaýyn» diýdi.

²²Şeýdip, adamlar ol ýerden gaýdyp, Sodoma tarap ýola düşdüler. Ybraýym bolsa Rebbiň huzurynda durdy. ²³Ol Rebe golaýlaşyp, Oňa şeýle diýdi: «Sen beýtseň, günäliniň oduna bigünä-de ýanmazmy?! ²⁴Aýdaly, galada elli sany bigünä bar. Şol elli sany bigünä adamyň haky üçin oňa haýpyň gelmezmi? Sen şonda-da galany weýran edermiň? ²⁵Günäli bilen bigünäniň arasyna parh goýman, bigünäni günäliler bilen bile öldürmäweri! Beýle iş etmeklik Senden daşda bolsun! Bütün Ýer ýüzüniň Kazysy – Sen adalatly hereket etmeli ahyrýn!» ²⁶Reb: «Eger-de Sodom galasyndan elli sany bigünä adam tapsam, onda Men olaryň hatyrasyna tutuş galany diri galdyraryn» diýdi. ²⁷Ybraýym oňa şeýle ýüzlendi: «Seniň önünde tozdur kül kimin bolsam-da, men Sen Taňrym bilen gepleşmäge ýürek edýän. ²⁸Eger galadaky bigünäleriň sany kyrk baş bolaýsa, şonda nädersiň? Baş adamyň kemterlik edýändigini üçin Sen tutuş galany weýran edermiň?» Ol Ybraýyma: «Eger-de Men ol ýerden kyrk baş sany bigünäni tapsam, onda ony weýran etmerin» diýip jogap berdi. ²⁹Ybraýym Ondan ýene-de: «Aýdaly, galadan diňe kyrk sanysy tapylýar, onda näme?» Ol:

«Eger Men ol ýerden kyrk sany bigünä tapsam, onda ony weýran etmerin» diýdi. ³⁰Onsoň Ybraýym Taňra ýüzlenip: «Eý, Taňrym, geplesem maňa gaharyň gelmesin. Aýdaly, galadan otuz sanysy tapylýar, onda näme?» diýdi. Reb: «Eger ol ýerden otuz sany bigünä tapsam, onda Men ony weýran etmerin» diýdi. ³¹Ybraýym ýene-de ýüzlenip: «Men Sen Taňrym bilen gepleşmäge ýürek edýän. Aýdaly, galada ýigirmi sany bigünä bar» diýdi. Taňry: «Ýigirmi sany bigünäniň hatyrasy üçin Men galany weýran etmerin» diýdi. ³²Ybraýym: «Eý, Taňrym, maňa gaharyň gelmesin! Men iň soňky gezek Saňa ýüz tutýaryn. Aýdaly, galada bary-ýogy on sany bigünä bar» diýdi. Taňry: «On bigünäniň hatyrasy üçin Men ony weýran etmerin» diýip jogap berdi.

³³Reb Ybraýym bilen gürrüňini tamamlandan soň, onuň ýanyndan gitdi. Ybraýym bolsa öýüne dolanyp geldi.

19-njy bap

Sodom we Gomora weýran edilýär

¹Agşamara häلكi iki perişde Sodom galasyna geldi. Lut galanyň derwezesinde otyrdy. Ol perişdeleriň gelyänini görüp, yerinden turup, olaryň önlerinden çykyp, olara iki бүкүlip tagzym etdi. ²Lut: «Eý, jenaplar, aýagyňyzy ýuwuň-da, bu gije öýüme myhman boluň. Ertir ir bilen turup, ýoluňyzy dowam etdirersiňiz!» diýdi. Olar: «Ýok, biz gijäni meýdançada geçireris» diýdiler. ³Lut ýüreginden syzdyryp ýalbaransoň, olar onuň öýüne sowuldylar. Ol perişdeleri hezzetläp, olara petir bişirip berdi. Olar naharlandylar. ⁴Olar ýatmazdan öň, Sodomyň ýaşu-garry ähli erkek adamlary Lutuň öýüniň daşyny gabadylar. ⁵Olar Luta: «Şu gije öýüňe gelen adamlar niredе? Olary biziň

ýanymyza çykar, biz olar bilen ýatjak» diýip gygyryşdylar. ⁶⁻⁷Lut daşary çykyp, gapyny daşyndan ýapdy we ýygnanan adamlara: «Eý, doganlar, gabahatlykdan el çekiň. ⁸Meniň iki sany boý gyzym bar. Men şolary siziň eliňize bereýin. Siz olara islän zadyňyzy edäýiň, ýöne bu adamlara degmäň. Olar meniň öýümi penalap geldiler» diýdi. ⁹Emma olar Luta: «Aýryl gapydan» diýdiler. Olar soňra: «Gelmişek halyňa bize akyl öwretjek bolýaňmy? Indi biz seni olardan hem betederis» diýişip, gapyny döwmek üçin Luta topuldylar. ¹⁰Emma içerdäki adamlar gapyny açyp, Luty içeri saldylar-da, gapyny ýapdylar. ¹¹Olar gapynyň agzynda duranlaryň uludan-kiçä ählisiniň gapyny tapyp bilmezleri ýaly gözlerini kör etdiler.

¹²Adamlar Luta şeýle diýdiler: «Seniň bu ýerde ýene kimiň bar? Ogul-gyzyňmydyr, giýewiňmidir, garaz, galadaky özüňe degişli adamlaryň ählisini al-da, bu ýerden çyk. ¹³Biz Sodomy weýran etjekdiris. Reb bu ýeriň halkyna garşy edilýän uly ahy-nalalary eşidip, bizi Sodomy weýran etmäge iberdi». ¹⁴Lut özüne giýew boljaklaryň ýanyna baryp olara: «Basym bu ýerden çykyň, Reb galany weýran etjekdir» diýdi. Emma olar Lut degişýändir öýtdüler. ¹⁵Daň atandan soň perişdeler: «Gala weýran edilende heläk bolmazyňyz ýaly, aýalyň bilen ýanyndaky iki gyzyňy hem al-da, bu ýerden çyk!» diýip, Luty gyssap başladylar. ¹⁶Emma Lut ikerjiňlendi. Şol wagt adamlar Lutuň, onuň aýalynyň hem iki gyzynyň elinden tutup, Rebbiň merhemeti bilen olary aman-sag galadan alyp çykdylar. ¹⁷Galadan çykanlaryndan soň adamlaryň biri: «Indi gaç-da, başyňy gutar. Zýyňa garama! Düzlükde aýak

çekme, göni daga gaç, ýogsam gala bilen bile heläk bolarşyň» diýdi.

¹⁸Ýöne Lut oňa şeýle diýdi: «Ýok, ýok jenabym! ¹⁹Guluňyz seniň nazaryňda eýýäm merhemet tapdy. Sen meni ölüm-den halas edip, maňa ýagşylyk etdiň. Emma men daglara gaçyp bilmerin; men betbagtçylyga ýolugyp, ölerin diýip gorkýaryn. ²⁰Şu golaýda kiçijik bir gala bar. Ol kiçi ahryryn. Özümi şol ýere atmaga maňa ygtyýar etseň, men ölüm-den halas bolarýn». ²¹Oi Luta: «Bolýar, seniň haýyşyňy ýerine ýetirerin. Men şol diýýän galaňy weýran etmerin. ²²Sen basym gaç, çünki sen ol ýere baryp ýetýänçäň, men hiç zat edip bilmerin» diýdi. Şoňa görä-de ol gala Sogar^a diýlip atlandyryldy.

²³Gün doganda, Lut Sogara gelip ýetdi. ²⁴⁻²⁵Şol wagt Reb Sodom bilen Gomora galalarynyň üstüne gökden otly kükürt ýagdyryp, bu iki galany daş-töweregi, ähli ilatydyr ösümlikleri bilen bile weýran etdi. ²⁶Lutuň aýaly yzyna garady we şol bada duz sütünine öwrüldi.

²⁷Ybraýym daň bilen turup, özüniň Rebbiň huzurynda duran ýerine gitdi. ²⁸Ybraýym Sodoma, Gomora we tutuş düzlüğe tarap aşak seredip, ol ýurtdaky asmana göterilýän tüssäniň edil ojakdan çykýan ýalydygyny gördi.

²⁹Şeýdip, Hudaý düzlükdäki iki galany weýran edende, Ybraýymy ýatdan çykarmady; Lutuň mesgen tutan galalaryny weýran edende, Hudaý Luty ol betbagtçylykdan halas etdi.

Mowaplaryň we ammonlaryň gelip çykyşy

³⁰Lut Sogarda galmakdan gorkup, iki gyzyny-da alyp, bu ýerden çykdy. Ol

^a 19:22 Ýewreýçe *Sogar* we *kiçi* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

dagda mesgen tutup, gyzlary bilen bile bir gowakda ýaşaberdi. ³¹Bir gün gyzlaryň ulusy uýasyna: «Kakamyz garrap barýar; dünýä adatynda görä biziň ýanymyza girer ýaly ýer ýüzünde hiç bir erkek kişi ýok. ³²Gel, kakamyza şerap içirip, onuň bilen ýataly. Şeýdip, biz öz kakamyzdan perzentli bolarys» diýdi.

³³Gyzlar şol gije kakalaryny serhoş etdiler. Şeýdip, gyzlaryň ulusy öz kakasynyň ýanyna girip, onuň bilen ýatdy. Lut gyzynyň haçan ýatyp, haçan turanyny-da bilmedi. ³⁴Ertesi gün ýene gyzlaryň ulusy öz doganyna: «Men öten agşam kakam bilen ýatdym. Gel, bu gije-de ony serhoş edeli; sen hem onuň bilen ýat. Şeýdip, biz öz kakamyzyň üsti bilen perzentli bolarys» diýdi. ³⁵Gyzlar bu gije hem kakalaryny serhoş etdiler. Bu gezek gyzlaryň kiçisi öz kakasynyň ýanyna girip, onuň bilen ýatdy. Lut onuň-da haçan ýatyp, haçan turanyny bilmedi.

³⁶Şeýdip, Lutuň iki gyzy-da öz kakasyndan göwreli boldy. ³⁷Gyzlaryň ulusy bir ogul dogurdy we onuň adyna Mowap^a dakdy. Ol häzirki mowaplaryň nesilbaşysydyr. ³⁸Gyzlaryň kiçisi-de bir ogul dogurdy we onuň adyna Benamy^b dakdy. Ol häzirki ammonlaryň nesilbaşysydyr.

20-nji bab

Ybraýym we Abymelek

¹Ybraýym ol ýerden Negep çölüne göçüp, Kadeş bilen Şuruň aralygynda düşledi. Soňra ol Gerarda gelmişek bolup ýaşady. ²Ybraýym öz aýaly Sara «Ol meniň aýal doganym» diýdi. Geraryň şasy Abymelek adam iberip, Sarany getirtti.

³Hudaý Abymelegiň düýşüne girip, oňa: «Ärli aýaly ýanyňa aldyrdandygyň sebäpli sen ölersiň» diýdi. ⁴Emma Abymelek Sara heniz ýakynlaşmandy. Abymelek: «Eý, Taňry! Sen bigünä halky-da ýok etjekmi?! ⁵Ybraýymyň özi: „Bu meniň aýal doganym“ diýip aýtmadymy näme?! Aýalyň özi-de: „Ol meniň erkek doganym“ diýdi ahyryn. Men bu işi päk ýürek we ynsap bilen etdim» diýdi.

⁶Hudaý Abymelege düýşünde şeýle diýdi: «Seniň muny päk ýürekden edendigiňi Men bilýärin. Seni Özüme garşy günä etmeklikden saklan Menderin. Şonuň üçin seniň oňa el urmagyňa ygtyýar bermedim. ⁷Indi bolsa sen aýaly öz adamsyna gaýtaryp ber, çünki onuň adamsy pygamberdir. Ol seniň üçin dileg eder. Şeýdip, sen diri galarsyň. Aýaly yzyna gaýtarmasaň, sen we seniň ähli adamlaryň hökman ölersiňiz».

⁸Abymelek daň bilen turdy we ähli emeldarlaryny çagyryp, olara düýşüni gürrüň berdi. Olar gaty gorkdular. ⁹Abymelek Ybraýymy çagyryp, oňa: «Bu näme etdigiň boldy?! Seniň meni we meniň patyşalygymy beýle uly günä bilen ýazykly ederiň ýaly, meniň saňa garşy eden günäm näme?! Sen maňa asla edilmeli däl işi etdiň» diýdi. ¹⁰Abymelek ýene-de Ybraýymdan: «Sen näme maksat bilen beýle etdiň?» diýip sorady.

¹¹Ybraýym oňa şeýle jogap berdi: «Bu ýerde Hudaýdan gorkýan ýokdur öýtdüm we aýalym sebäpli özümi öldürerler diýip pikir etdim. ¹²Onsoňam ol meniň, hakykatdan-da, aýal doganym. Ikimiz atabir enebaşga dogandyrys, ol soň meniň aýalym boldy. ¹³Hudaý meni atamyň öýünden Öz saýlan ýurduna gitmäge

^a 19:37 Ýewreýçe *Mowap* we *atamdan* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

^b 19:38 Ýewreýçe *Benamy* we *halkymyň ogly* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

çagylanda, men Sara: „Sen maňa we-paly bol. Men barada soran her kişi bu meniň erkek doganym diý“ diýdim».

¹⁴ Abymelek Ybraýyma ownukly-irili mallar, gullardyr gyrnaklar berdi; aýaly Sarany hem oňa gaýtaryp berdi. ¹⁵ Abymelek Ybraýyma: «İne, tutuş ýurdum seniň öňünde ýaýylyp ýatyr. Sen islän ýerinde ýaşa» diýdi. ¹⁶ Abymelek Sara-da: «Doganyňa mün teňňe kümüş berdim. Bu ýanyňdakylara seniň bigü-nädiğini görkez. Sen doly aklanansyň» diýdi. ¹⁷⁻¹⁸ Ybraýymyň aýaly Sara sebäpli Reb Abymelegiň köşgündäki aýallaryň ählisiniň ýatgysyny baglapdy. Ybraýym Hudaýa dileg etdi. Hudaý Abymelegiň özüni-de, aýalydyr gyrnaklaryny-da çaga dograrlary ýaly sagaltdy.

21-nji bap

Yshak dogulýar

¹ Reb edil aýdyşy ýaly, Sara beren wadasyny berjaý etdi. ² Sara göwreli bolup, Ybraýymyň garran çagynda oňa bir ogul dogrup berdi. ³ Ybraýym özüniň Saradan bolan oglunyň adyna Yshak dakdy. ⁴ Hudaýyň buýruşy ýaly, Ybraýym Yshagy sekiz günlükkä sünetledi. ⁵ Ogly Yshak doglanda, Ybraýym ýüz ýaşyndady. ⁶ Sara: «Hudaý maňa begenç hem gülki getirdi. Oglumyň bolandygyny eşiden her kişi meniň bilen bile gülşer. ⁷ Ybraýyma Sara çaga emdirer diýen bolsa, muňa ynanan tapylarmydy?! Emma, ine, ol gojalansoň, men oňa ogul dogrup berdim» diýdi. ⁸ Çaga ulaldy, ony süýtlen aýyrdylar. Şol gün, ýagny Yshagyň süýtlen aýrylan günü Ybraýym uly toý tutdy.

Hajar bilen Ysmaýyl kowulýarlar

⁹ Asly müsürli Hajaryň Ybraýymdan bolan oglunyň öz ogly Yshagyň üstünden

gölýänini Sara gördi. ¹⁰ Ol Ybraýyma: «Bu gyrnagly bilen bile çykaryp kow. Gyrnaglyň ogly oglum Yshak bilen mirasymyzy paýlaşmaz» diýdi. ¹¹ Emma ogly baradaky bu mesele Ybraýyma juda agyr degdi. ¹² Hudaý Ybraýyma şeýle diýdi: «Sen ogluň we gyrnaglyň üçin gamlanma. Sara näme et diýse, şony-da et, çünki seniň adyň Yshagyň nesli arkaly dowam eder. ¹³ Gyrnaglyndan bolan ogluňdan hem bir millet ýaradaryn, çünki ol-da seniň perzendiňdir». ¹⁴ Ybraýym daň bilen turdy-da, biraz nan hem bir meşik suw alyp, olary Hajaryň egnine atdy. Ol oglany Hajaryň gözegçiligine berip, ony goýberdi. Hajar gidip, Beýerşebanyň çölünde esli wagt entedi.

¹⁵ Meşikdäki suw tükendi. Hajar oglany bir gyrymsy agajyň aşagynda taşlap gitdi. ¹⁶ «Oglumyň ölenini bir görmäýin» diýip, gidip, oglundan okýetim uzaklykda oturyp, içigip-içigip aglady. ¹⁷⁻¹⁸ Hudaý oglanyň sesini eşitdi. Hudaýyň perişdesi gökden Hajary çagyryp: «Hajar, näme boldy? Gorkma, Hudaý oglanyň sesini eşitdi. Bar, oglany yerinden galdyr-da, elinden tut. Men ondan bir beýik millet ýaradaryn» diýdi. ¹⁹ Hudaý Hajaryň gözünü açdy we ol bir suwly guýyny gördi. Ol baryp, guýudan meşigini doldurdy-da, ondan ogluna içirdi. ²⁰ Hudaý ol oğlan bilen bile. Ol ulalyp, çölde ýaşap, ökde kemancı bolup yetişdi. ²¹ Oglan Paran çölünde ýaşaýardy. Ejesi ony müsürli bir gyza öýerdi.

Ybraýym bilen Abymelek äht edişýärler

²² Şol döwürde Abymelek patyşa öz harby serkerdesi Pikol bilen bile Ybraýymyň ýanyna baryp, oňa: «Ähli işde Hudaý seniň bilen bile. ²³ Sen maňa meniň tohum-tijime biwepalyk

etmejekdigiňe, meniň saňa wepaly bol-
şum ýaly, seniň-de maňa we öz gelmişek
bolup ýaşayan ýurduňa wepaly boljak-
dygyňa sen Hudaýdan ant iç» diýdi.

²⁴Ybraýym: «Ant içýäriň» diýdi.

²⁵Soňra Abymelegiň gullarynyň özüň-
den suwly guýyny zor bilen alandyklary
üçin Ybraýym oňa närazylyk bildirdi.

²⁶Abymelek oňa: «Muny men şu wagt
eşidýäriň. Ony kimiň edendiginden
habarym ýok. Sen muny maňa habar
bermediň» diýdi.

²⁷Ybraýym Abyme-
lege ownukly-irili mal berdi. Olar özara
äht baglaşdylar.

²⁸Ybraýym ýedi sany
guzyny sürüden çykaryp, aýry goý-
dy.

²⁹Patyşa Ybraýymdan: «Näme üçin
beýdýärsiň?» diýip sorady.

³⁰Ol: «Sen
şu ýedi guzyny menden al. Şeýle etmek
bilen sen şol guýyny meniň gazdyrandy-
gyňa şaýatlyk edersiň» diýdi.

³¹Olar bu
guýyny Beýerşeba^a diýip atlandyrdylar,
çünki bu ýerde olar özara ant içişpildiler.

³²Olar Beýerşebada äht baglaşanlaryn-
dan soň, Abymelek öz harby serkerdesi
Pikol bilen ol ýerden öz ýurduna, piliş-
tilleriň topragyna dolandy.

³³Ybraýym
Beýerşebada bir sany ýylgyn ekip, ol
ýerde Baky Hudaý Rebbe ybadat etdi.

³⁴Ybraýym piliştillileriň ýurdunda uzak
wagtlap gelmişek bolup ýaşady.

22-nji bap

Hudaý Ybraýymy synaýar

¹Şol wakalardan soň Hudaý Ybraýymy
synady. Hudaý oňa: «Ybraýym!» diýip
seslendi. Ybraýym Oňa: «Lepbeý» diýip
jogap berdi. ²Hudaý: «Ogluň, ýalňyz
ogluň, söýgüli ogluň Yshagy al-da,
Moryýa ýurduna bar we Meniň saňa gör-
kezjek dagymyň üstünde Yshagy Hudaýa

ýakma gurbanlygy hökmünde hödür et»
diýdi.

³Ybraýym daň bilen turup, eşe-
gini gaňňalady. Öz hyzmatkärlerinden
ikisini hem-de Yshagy ýanyna aldy;

ýakma gurbanlygy üçin odun döwüş-
dirdi we Hudaýyň özüne aýdan ýerine
gitdi.

⁴Üçülenji gün Ybraýym ol ýeri
uzakdan gördi.

⁵Ybraýym hyzmatkär-
lerine: «Siz şu ýerde, ešegiň ýanynda
galyň. Oglum ikimiz beýleräge gidip,
sežde edip, onsoň yzymyza dolanyp
geleris» diýdi.

⁶⁻⁷Ol ýakma gurbanlygy
üçin niýetlenen odunlary ogly Yshagyň
omzuna goýdy, ot bilen pyçagy bolsa

Ybraýymyň özi göterdi. Şeýdip, ikisi
tirkeşip gitdiler. Olar gidip barýarkalar,

Yshak birden: «Kaka!» diýip, Ybraýyma
ýüzlendi.

Ybraýym: «Näme, oglum?»
diýdi.

Yshak: «Ot-da, odun-da bar, ýöne
ýakma gurbanlygy üçin janly niredi?»
diýdi.

⁸Ybraýym: «Ýakma gurbanlyk
janlysy bilen Hudaýyň özi üpjün eder,
oglum» diýip jogap berdi. Olar ýollaryny
dowam etdirdiler.

⁹Olar Hudaýyň Ybraýyma görkezen
ýerine gelip ýetdiler. Ybraýym ol ýerde
gurbanlyk sypasyny ýasady. Odunlary
onuň üstüne üýşürdi we ogly Yshagy
daňyp, ony odunlaryň üstünde ýatyr-
dy.

¹⁰Soňra ogluny gurban etmek üçin
pyçagyny eline aldy.

¹¹Onsoň Rebbiň
perişdesi oňa gökden: «Ybraýym! Yb-
raýym!» diýip gygyrdy.

Ybraýym Oňa:
«Lepbeý» diýip jogap berdi.

¹²Perişde:
«Oglana el gatma, oňa hiç zat etme. Indi
Men seniň Hudaýdan gorkýandygyňy
bilýäriň. Sen öz ýalňyz ogluňy Men-
den gaýgyrmadyň» diýdi.

¹³Şol wagt
Ybraýym başyny galdyryp, aňyrrakda
gyrymsy agaçlaryň gür şahalaryna şahy
çolaşan bir goçuň durandygyny gördi.

^a 21:31 *Beýerşeba* – bu söz *ant guýusy* ýa-da *ýediniň guýusy* diýmegi aňladýar.

Ybraýym baryp goçy tutdy we ony og-lunyň deregine Rebbe ýakma gurbanlyk edip berdi. ¹⁴Ybraýym bu ýere «Ýahwe ýire^a» diýip at goýdy. (Häzirki aýdylýan «Rebbiň dagynda üpjün edilýär» diýen söz hem şondan galandyr.)

¹⁵Rebbiň perişdesi gökden Ybraýymy ikinji gezek çagyryp, ¹⁶oňa: «Reb şeýle diýýär: „Men Öz adymdan ant içýärim. Seniň bu işi edendigiň üçin, ýagny öz ýalňyz ogluňy Menden gaýgyrmandygyň üçin, ¹⁷Men hakykatdanam seni ýalňap, seniň nesliňi asman ýyldyzlarydyr de-ňiz ýakasynyň çägelere deý köpelderin. Seniň nesliň öz düşmanlaryndan üstün çykar. ¹⁸Meniň sözüme gulak asandygyň üçin, ýer ýüzüniň ähli milletleri seniň nesilleriň arkaly pata alarlar“» diýdi.

¹⁹Ybraýym hyzmatkärleriniň ýanyna gaýdyp geldi. Olar ol ýerden Beýerşeba gaýtdylar. Ybraýym Beýerşebada ýaşady.

²⁰Şol wakalardan soň Ybraýyma şeýle habar geldi: «Doganyň Nahoryň aýaly Milka oňa ençeme ogul dogrup berdi. ²¹Onuň nowbahar oglunyň ady Us, ondan kiçisi Büz, soňra Kemuwal, (bu Aramyň kakasydyr), ²²Keset, Hazo, Pidaş, Ýidlap hem Betuwel. ²³Betuwelden Rebeka doguldý». Milka şu sekiz ogly Ybraýymyň dogany Nahora dogrup berdi. ²⁴Onuň Rewuma atly gyrnak aýaly-da Tebany, Gahamy, Tahaşy hem-de Magakany dogurdy.

23-nji bab

Saranyň ölümi

¹Sara ýüz ýigirmi ýedi ýaşady; şu onuň ömür süren ýyllarydy. ²Sara Kengan ýurdundaky Kirýatarbada, ýagny Hebronda dünýäden ötdi. Ybraýym

Sara üçin matam tutup, ýas baglamaga geldi. ³Ol Saranyň jesediniň ýanyn-dan turdy we hetleriň ýanyna baryp, olara: ⁴«Men siziň araňyzda ýaşayan bir gelmişekdirin. Maňa öz araňyzdan aýalymy jaýlar ýaly ýer beriň» diýdi. ⁵⁻⁶Hetler Ybraýyma: «Bizi diňle agam, biz saňa Hudaýyň hormatlaýan adamy hökmünde garaýarys. Sen aýalyňy bi-ziniň gowy gonamçylygymyzda jaýla. Biziň hiç birimiz öz gonamçylygymyzy senden gaýgyrmarys we merhumyňy jaýlamakdan saklamarys» diýdiler. ⁷Ybraýym ýerinden turup, ol ýurduň halky bolan hetlere tagzym etdi. ⁸⁻⁹Ol olara ýüzlenip, şeýle diýdi: «Eger-de meniň merhumymy öz araňyzda jaýlamagyma razy bolsaňyz, onda Soharyň ogly Epronyň mülküniň çetindäki Makpela gowagyny maňa mülk hökmünde doly bahasyndan satmagyny haýyş edip beriň» diýdi. ¹⁰Şol wagt hetleriň arasynda Epron hem otyrdy. Epron hetlere, gala derwezesindäkileriň hemmesine eşitdirip, gaty ses bilen: ¹¹«Ýök, jenabym, maňa gulak as. Men şol mülk ýeri öz kowumdaşlarymyň önünde gowagy bi-len bile saňa mugt berýärim. Arkaýyn merhumyňy jaýlaber» diýdi.

¹²⁻¹³Ybraýym hetleriň önünde tagzym etdi we ol halaýyk eşider ýaly edip, Eprona: «Onda diňle, men şol mülk ýeriň hakyny saňa tölärim, sen ony al-da, maňa ol ýerde merhumymy jaýlamaga ygtyýar et» diýdi. ¹⁴⁻¹⁵Epron Ybraýyma: «Jenabym, maňa gulak as. Mülk ýeriň bahasy dört ýüz kümüş teňnedir. Ikimi-ziniň aramynda bu bir uly zat däl-le. Git-de, merhumyňy jaýlaber» diýdi. ¹⁶Ybraýym Epron bilen ylalaşdy we Epronyň hetlere eşitdirip aýdan mukdarynda,

^a 22:14 *Ýahwe ýire* – bu sözlem *Reb üpjün edýär* diýmegi aňladýar.

söwdagärleriň arasyndaky ölçege görä ölçäp, oňa kümüş berdi.

¹⁷⁻¹⁸Şunlukda, Epronyň Mamrāniň gündogarynda ýerleşýän Makpeladaky mülki gowagydyr ähli baglary bilen bile Ybraýymyň eýeçiligine geçdi. Hetler-de, gala derwezesinde oturan ýaşulular-da muny ykrar etdiler. ¹⁹Şondan soň Ybraýym öz aýaly Sarany Mamrāniň, ýagny Hebronyň gündogarynda ýerleşen Makpeladaky mülkündäki gowakda, Kengan ýurdunda jaýlady. ²⁰Şeýlelikde, hetleriň şol mülki ondaky gowak bilen bile Ybraýyma gonamçylyk üçin berildi.

24-nji bap

Yshak we Rebeka

¹Ybraýym juda garrapdy. Reb ony ähli zatda ýalkapdy. ²⁻³Ybraýym öýüniň iň ulusyna, özüniň ähli işlerini dolandyrýan hyzmatkärine şeýle diýdi: «Eliňi uýlugymyň astynda goý-da, ogluma häzirkki ýaşayan ýerimdäki halkdan, Kengan gyzlaryndan gelinlik tapmajakdygyna Göğüň we Ýeriň Hudaýy Rebden ant iç. ⁴Meniň dogduk mekanyma, garyndaşlarymyň arasyna git-de, oglum Yshaga gelinligi şol ýerden tapyp getir». ⁵Hyzmatkär Ybraýymdan: «Eger-de gyz meniň bilen bile bu ýere gelmek islemese, onda seniň ogluňy çykyp gaýdan dogduk mekanyňa alyp gideýinmi?» diýip sorady. ⁶Ybraýym oňa şeýle diýdi: «Oglumy ol ýere äkidäýme. ⁷Meni atamyň öýünden alyp gaýdyp: „Bu ýeri seniň nesliňe berjek“ diýip, wada eden Göğüň Hudaýy Reb Öz perişdesini seniň öňüňden iberer. Şeýdip, sen ol ýerden oglum üçin bir gyz taparsyň. ⁸Eger ol gyz seniň bilen gaýtmak islemese, onda sen içen antyňdan azat bolarsyň. Ýöne hergiz oglumy ol ýere äkidäýmegin». ⁹Hyzmatkär elini

Ybraýymyň uýlugynyň astynda goýup ant içdi.

¹⁰Hyzmatkär Ybraýymyň düýeleriniň onusyny hem-de onuň gymmatbaha sowgatlaryndan alyp, Mesopotamiýadaky Nahoryň ýaşayan galasyna tarap ýola düşdi. ¹¹Ol gala baryp ýetdi we onuň daşyndaky guýynyň başynda düýeleriniň çökerdi; agşam çaglarydy, galanyň gyz-gelinleriniň suw almaga çykýan wagtlarydy. ¹²Soňra ol şeýle dileg etdi: «Eý, meniň jenabym Ybraýymyň Hudaýy Reb! Jenabym Ybraýyma merhemet et-de, meniň işimi oň et. ¹³Ine, men guýynyň başynda durun. Galanyň gyzlary guýudan suw çekmäge gelýärler. ¹⁴Men bir gyza: „Küýzäni egniňden düşür-de, maňa birazajyk suw bersene, içeýin-le“ diýerin. Eger ol gyz maňa: „Al, iç, men seniň düýeleriniň-de suwa ýakaýyn“ diýse, ol Seniň guluň Yshak üçin saýlan gyzyň bolar. Şonda men Seniň jenabyma merhemet edendigiňi bilerin».

¹⁵Ybraýymyň hyzmatkäri heniz dileg edip otyrka, Rebeka egni küýzeli galadan çykyp gelýärdi. Ol Ybraýymyň inisi Nahor we onuň aýaly Milkanyň ogly Betuweliň gyzydy. ¹⁶Ol heniz erkek eli degmedik görmegeý, boý gyzdý. Rebeka aşak guýa inip, küýzesini suwdan doldurdy-da, yzyna dolandy. ¹⁷Hyzmatkär ylgap, onuň öňünden çykyp: «Küýzäňdäki suwdan birazajyk içeýin-le» diýdi. ¹⁸Ol: «Için, meniň jenabym» diýdi-de, dessine küýzesini egninden düşürüp, oňa suw berdi. ¹⁹Rebeka Ybraýymyň hyzmatkärine suw bereninden soň: «Men siziň düýeleriňizi-de ganýança suwa ýakaryn» diýdi. ²⁰Ol dessine küýzesindäki suwy nowa guýdy-da, suw çekmek üçin guýa tarap ylgady. Ol onuň düýeleriniň ählisi üçin guýudan suw çekdi. ²¹Ybraýymyň hyzmatkäri öz ýoluny Rebbiň açandygyny

ýa-da açmandygyny biljek bolup, sesini çykarman gyzy synlap durdy. ²²Düýeler suwdan ganalaryndan soň, Ybraýymyň hyzmatkäri agyrlıgy bir mysaldan gowrak bolan tylla burun halkasyny we her taýy on mysgal bolan goşa tylla bilezigi gyza berdi. ²³Soňra ol gyzdan: «Sen kimiň gyzy? Ataň öýünde maňa we meniň ýoldaşlaryma gijäni geçirer ýaly ýer tapylmazmyka?» diýip sorady. ²⁴Gyz oňa: «Men Nahoryň we Milkanyň ogly Betuweliň gyzydyryn. ²⁵Bizde saman-da, ot-da köp, ýatar ýaly ýer hem bar» diýip jogap berdi. ²⁶Ybraýymyň hyzmatkäri baş egip, Rebbe sežde etdi. ²⁷Ol: «Jenabym Ybraýymyň Hudaýy Rebbe alkyş bolsun, çünki Ol Öz sadyk söýgüsini meniň jenabymdan gaýgyrmady. Ol meni jenabymyň garyndaşynyň öýüne göni alyp geldi» diýdi. ²⁸Gyz öýlerine bakan ylgady we baryp, öýündäkilere bolan wakany gürrüň berdi. ²⁹⁻³⁰Rebekanyň Laban diýen erkek dogany bardy. Laban öz gyz dogany Rebekanyň burun halkasyny, bilegindäki bileziklerini görüp, Rebekadan ol adamyň nämeler diýenini eşidip, guýa tarap ylgady. Ol guýynyň başyna gelende, ýaňky adam heniz hem düýeleriniň ýanynda durdy. ³¹Laban: «Näme üçin bu ýerde dursuň? Ýör, öýe gideli, eý, Rebbiň ýalkany, ýör öýe gideli. Men seniň üçin jaý, düýeleriň üçin hem ýer taýynladym» diýdi. ³²Şeýdip, Ybraýymyň hyzmatkäri içeri girdi. Laban düýeleriň ýüküni düşürüp, olaryň öňüne samandyr ot dökdi. Ol Ybraýymyň hyzmatkärine we onuň ýoldaşlaryna aýaklaryny ýuwarlary ýaly suw getirip berdi. ³³Onuň öňüne nahar goýuldy, ýöne ol adam: «Habarymy aňançaňyz, naharlanjak däl» diýdi. Laban oňa: «Beýle bolsa, habaryňy beräý» diýdi.

³⁴Ybraýymyň hyzmatkäri şeýle diýdi: «Men Ybraýymyň hyzmatkäridirin.

³⁵Reb meniň jenabyma köp bereket

berdi. Ol meniň jenabymy baýadyp, oňa ownukly-irili mallar, altyn-kümüş, gul-gyrnaklar hem-de düýelerdir eşekler berdi. ³⁶Jenabymyň aýaly Sara garrandan soň, ol Ybraýyma ogul dogrup berdi. Ybraýym ähli emlägini ogluna berdi. ³⁷⁻³⁸Jenabym: „Ogluma ýaşaýan ýerim bolan Kengandan gyz alma. Meniň öz dogduk mekanyma, garyndaşlarymyň ýanyna git-de, oňa şol ýerden gelinlik tapyp getir“ diýip, maňa ant içirdi. ³⁹Men jenabyma: „Tapan gyzym meniň bilen gaýtmasa nädeýin?“ diýdim. ⁴⁰Jenabym: „Nazarynda gezýän Rebbim Öz perişdesini seniň öňünden iberip, işini oň eder. Şeýdip, sen meniň dogduk mekanymdan, garyndaşlarymyň arasyndan ogluma gelinlik taparsyň. ⁴¹Meniň garyndaşlarymyň arasynda baranyňda, şonda sen maňa içen antyňdan azat bolarsyň; hatda olar saňa gyz bermeseler-de, sen maňa içen antyňdan azat bolarsyň“ diýdi. ⁴²Ine, şeýdip, men guýynyň başyna gelip, şeýle dileg etdim: „Eý, jenabym Ybraýymyň Hudaýy Reb! Sen meniň işimi oň et. ⁴³⁻⁴⁴Ine, men guýynyň başynda durun. Guýudan suw çekmäge gelen gyzlardan birine: ‘Küýzäňdäki suwdan birazajyk içäýýin’ diýenimde, ol maňa: ‘Al, iç, men seniň düýeleriňi-de suwa ýakaýyn’ diýse, goý, ol meniň jenabymyň ogly üçin saýlan gyzyň bolsun“ diýdim. ⁴⁵Men heniz içimden edýän dilegimi soňlamankam, Rebeka egni küýzeli galadan suw almaga çykyp gelýärdi. Ol guýa baryp, ondan suw çekdi. Men oňa: „Maňa suw bersene“ diýdim. ⁴⁶Ol dessine küýzesini egninden düşürdi-de: „Al, iç. Men siziň düýeleriňizi-de suwa ýakaýyn“ diýdi. Şeýdip, men suw içdim, ol düýeleri-de suwa ýakdy. ⁴⁷Men ondan: „Sen kimiň gyzy?“ diýip soradym. Ol: „Men Nahoryň we Milkanyň

ogly Betuweliň gyzydyryn“ diýip jogap berdi. Men oňa burun halkasy bilen bilezik berdim. ⁴⁸Soňra men baş egip, Rebbe sežde etdim. Yshak üçin jenabymyň garyndaşynyň gyzyny almaga göni ýol görkezen jenabym Ybraýymyň Hudaýy Rebbi alkyşladym. ⁴⁹Indi siz meniň jenabyma merhemet ediň-de, sadyklygyňyzy görkeziň we boljagyny ýa-da bolmajagyny maňa aýdyň. Onsoň men näme etmelidigi barada belli kara gelerin». ⁵⁰Laban bilen Betuwel oňa şeýle jogap berdiler: «Bu Rebbiň işidir. Muny biz çözüň däliris. ⁵¹Rebeka şu ýerde, ony al-da gidiber. Goý, ol Rebbiň aýdyşy ýaly, seniň jenabyňyň ogluna aýal bolsun». ⁵²Ybraýymyň hyzmatkäri bu sözleri eşidende, dyza çöküp, Rebbe sežde etdi. ⁵³Ol Rebeka altyndyr kümüş, şaý-sepler we geýimler çykaryp berdi, onuň ejesi bilen erkek doganynda gymmatbaha sowgatlar etdi. ⁵⁴Soňra Ybraýymyň hyzmatkäri öz ýanyndaky adamlar bilen iýip-içdi we olar gijäni şol ýerde geçirdiler. Irden turanlaryndan soň ol: «Indi meni ýola salyň, men öz jenabymyň ýanyna dolanaýyn» diýdi. ⁵⁵Emma gyzyň ejesi bilen dogany: «Goý, Rebeka hiç bolmasa on gün ýanymyzda bolsun, onsoň gidibersin» diýdiler. ⁵⁶Ybraýymyň hyzmatkäri bulara: «Reb meniň işimi oň etdi. Siz meni eglemäň; maňa rugsat beriň, men öz jenabymyň ýanyna dolanaýyn» diýdi. ⁵⁷Olar: «Gyzy çagyryp, onuň özünden sorap göreliň» diýdiler. ⁵⁸Olar Rebekany çagyryp, ondan: «Sen şu adam bilen gitjekmi?» diýip soradylar. Rebeka: «Hawa, gitjek» diýip jogap berdi. ⁵⁹Şunlukda, olar uýasy Rebekany, onuň enekesini, Ybraýymyň hyzmatkäri bilen onuň adamlaryny ugratdylar. ⁶⁰Olar Rebeka pata berip, şeýle diýdiler:

«Eý, uýamyz!

Goý, senden münläp-münläp perzentler dünýä insin;

Nesliň öz duşmanlarynyň galalaryny basyp alsyn!»

⁶¹Rebeka bilen onuň gyrnaklary düýelere münüp, Ybraýymyň hyzmatkäri niň yzyna düşdüler. Ybraýymyň hyzmatkäri Rebekany alyp, ýola rowana boldy. ⁶²Bu wagat Yshak Beýer-lahaýroýdan gaýdyp gelip, Negep çöllüğünde düşläpdi. ⁶³Ol bir gün agşam daşarda gezmelemäge çykdy. Yshak başyny galdyryp, birnäçe düýäniň gelýändigini gördi. ⁶⁴⁻⁶⁵Rebeka Yshagy görüp, düýeden düşdi we Ybraýymyň hyzmatkäriden: «Biziň öňümüzden gelýän adam kim?» diýip sorady. Hyzmatkär: «Ol meniň jenabym» diýip jogap berdi. Rebeka bürenjegini alyp, ýüzüni büredi. ⁶⁶Hyzmatkär başdan geçirenleriniň baryny Yshaga gürrüň berdi. ⁶⁷Yshak Rebekany ejesi Saranyň ýaşan çadyryna alyp bardy. Yshak Rebeka öylendi we ony söýdi. Şeýdip, Yshak ejesiniň ölümi üçin çekýän hasratyndan köşeşdi.

25-nji bap

Ybraýymyň ölümi

¹Ybraýym ýene-de Ketura atly bir aýala öylendi. ²Ketura Ybraýyma Zimrany, Ýokşany, Medany, Midýany, Ýişbaky we Şuwany dogrup berdi. ³Ýokşandan Şeba we Dedan doguldy. Dedandan aşurlar, latuşlar we lagumlar döredi. ⁴Midýanyň ogullary: Eýpa, Eper, Hanok, Abyda we Eldaga. Bularyň hemmesi Keturanyň nesilleridi.

⁵Ybraýym özüniň ähli emlägini Yshaga berdi. ⁶Gyrnak aýallaryndan bolan ogullaryna bolsa Ybraýym özi dirikä sowgatlar berip, olary Yshakdan aýryp, gündogar topragyna iberdi.

⁷⁻⁸Ybraýym ýüz ýetmiş baş ýyl ömür sürüp, garrap, öz durmuşyndanrazy bolup, dünýäden ötdi we ata-babalaryna gowuşdy. ⁹⁻¹⁰Ogullary Yshak bilen Ysmaýyl Ybraýymy Makpela gowagynda, het Soharyň ogly Epronyň mülkünde, Mamrāniň gündogarynda ýerleşýän Ybraýymyň hetlerden satyn alan ýerinde jaýladylar. Şunlukda, Ybraýym bilen onuň aýaly Sara ikisi-de şol ýerde jaýlandy. ¹¹Ybraýym ölendən soň Hudaý onuň ogly Yshagy ýalkady. Yshak Beýer-lahaýroýyň golaýynda düşledi.

Ysmaýylyň nesilleri

¹²Ybraýymyň aýaly Saranyň Hajar atly müsürli gyrnagy bardy. Ybraýymyň bu gyrnak aýalyndan bolan ogly Ysmaýylyň nesilleri şulardyr. ¹³⁻¹⁵Uludan kiçä Ysmaýylyň ogullarynyň atlary şunuň ýalydyr: nowbahar ogly Nebaýot, soňra Kedar, Adbeýel, Mibsam, Mişma, Duma, Masa, Hadat, Teýma, Ýetur, Napyş we Kedema. ¹⁶Şular Ysmaýylyň nesilleriniň obalaryna we düşelgelerine görä atlarydyr. Olar on iki tirebaşydyrlar. ¹⁷Ysmaýyl ýüz otuz ýedi ýyl ömür sürüp, dünýäden ötdi we ata-babalaryna gowuşdy. ¹⁸Ysmaýylyň nesilleri Aşur tarapda, Müsüriň golaýynda, Hawyladan Şura çenli bolan aralykda ýaşadylar. Olar Ybraýymyň beýleki nesillerinden aýra ýaşadylar.

Ysaw we Ýakup

¹⁹Ybraýymyň ogly Yshagyň nesilleri şulardyr. ²⁰Yshak Rebeka öýlenende, ol kyrk ýaşyndady. Rebeka Padanaramdaky mesopotamiýaly Betuweliň gyzy,

mesopotamiýaly Labanyň aýal doganydy.

²¹Rebekadan perzent önmeýärdi. Yshak aýaly üçin Rebbe dileg etdi. Reb Yshagyň dilegini eşitdi we Rebeka göwreli boldy.

²²Göwredäki ekiz çağa biri-biri bilen itekleşýärdi. Rebeka: «Näme üçin bu ejir meniň başyma düşdi?» diýip, Rebden sorady.

²³Reb oňa şeýle jogap berdi:

«Göwraňde iki millet bar, senden iki bäsdeş halk dörär.

Biri beýlekisinden rüstem çykar, ulusy kiçisine gul bolar».

²⁴Wagty dolup, Rebeka ekiz ogul dogurdy. ²⁵Olaryň ilkinji doglanynyň ýüzi gyzyly we teni edil possun geýnen ýaly tüýlekdi. Oňa Ysaw ^a diýip at goýdular.

²⁶Soňra onuň ökjesindeň ýapysyp, ekiz taýy dünýä indi. Şonuň üçinem onuň adyna Ýakup ^b dakdylar. Çagalar doglanda, Yshak altmyş ýaşyndady.

²⁷Oglanlar ulalyp, Ysaw ökte awçy we meýdan adamy, Ýakup bolsa ýuwaş hem öýdeçi adam bolup ýetişdi. ²⁸Yshak Ysawy söýýärdi, çünki Yshak onuň getirýän aw etlerini halaýardy. Rebeka bolsa Ýakuby söýýärdi.

²⁹Günleriň bir günü Ýakup merjimek çorbasyny bişirip ýörkä, Ysaw gaty ýadaw hem aç halda meýdandan geldi. ³⁰Ol Ýakuba: «Gyzyl, şol gyzyly çorbaňdan maňa-da bersene. Men aç öldüm» diýdi. (Şol sebäpden hem oňa Edom ^c diýip at dakdylar.) ³¹Ýakup oňa: «Ilki öz nowbahar ogullyk hakyňy maňa sat» diýdi. ³²Ysaw: «Men açlygymdan ölüp barýaryn, nowbahar ogullyk haky meniň nämäme derkar» diýdi. ³³Ýakup oňa: «Onda ant iç» diýdi.

^a **25:25** Ýewreýçe *Ysaw we tüýlek* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

^b **25:26** Ýewreýçe *Ýakup we ökjesindeň ýapysýar* sözleriň aýdylyşy meňzeşdir. Bu jümle *ol aldaýar* diýmegi hem aňladýar. Seret: Gçk 27:36.

^c **25:30** Ýewreýçe *Edom* we *gyzyl* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

Ysaw ant içip, öz nowbahar ogullyk haky-ny Ýakuba satdy. ³⁴Ýakup Ysawa nan hem gyzyl merjimek çorbasyny berdi. Ysaw iýip-içip bolandan soň, turup gitdi. Ine, şeýdip, Ysaw özüniň nowbahar ogullyk hakyna biperwaý garady.

26-njy bap

Yshak Gerarda mesgen tutýar

¹Ýurda Ybraýymyň döwründäki ýaly başga bir açlyk düşdi. Yshak Gerara, piliştlilериň şasy Abymelegiň ýanyna gitdi. ²⁻³Reb Yshaga görnüp, oňa şeýle diýdi: «Sen Müsüre gitmän, Meniň saňa görkezjek ýurdumda gelmişek bolup ýaşaber. Men seniň bilen bolaryn we seni ýalkaryn. Şu ýurdy tutuşlygyna Men saňa hem seniň nesliňe berjekdirin we ataň Ybraýyma eden wadamy ýerine ýetirjekdirin. ⁴⁻⁵Ýer ýüzüniň ähli milletleri seniň nesilleriňden pata alarlar. Ybraýymyň Maňa gulak asandygy, Meniň özüne beren buýruklarymy, tabşyryklarymy, düzgünlerimi we kanunlarymy ýerine ýetirendigi üçin, Men seniň nesilleriňi asman ýyldyzlary deý köpelderin. Bu ýurdy tutuşlygyna Men seniň nesilleriňe bererin».

⁶Şeýdip, Yshak Gerarda düşledi. ⁷Ol ýeriň adamlary Yshakdan onuň aýaly hakynda soranda, ol «bu meniň aýalym» diýmäge gorkup, olara «bu meniň aýal doganym» diýdi. Yshak Rebeka sebäpli bu ýeriniň halky özüni öldürer öýdýärdi, çünki Rebeka juda owadandy. ⁸Onuň bu ýerde ýaşap ýörenine esli wagt bolupdy. Bir gün piliştlilериň patyşasy Abymelek, Yshagyň aýaly Rebeka bilen oýnaşyp durandygyny penjireden gördi. ⁹Abymelek Yshagy öz ýanyna çagyryp, oňa: «Bu

seniň aýalyň ahyryn! Sen näme üçin oňa „aýal doganym“ diýdiň?» diýip sorady. Yshak Abymelege: «Ol meniň aýalym diýsem, men öldürilerin öýtdüm» diýip jogap berdi. ¹⁰Abymelek oňa: «Näme üçin sen beýtdiň? Biziň adamlarymyzdan biri seniň aýalyňa ýanaşýan bolsa, onda sen bizi günä goýardyň» diýdi. ¹¹Soňra Abymelek: «Şu adama ýa-da onuň aýalyna degeniň başy ölümlidir» diýip, tutuş halka duýduryş berdi. ¹²Yshak ol ýurtda ekin ekip, şol ýylda hem yüz esse artyk bugdaý hasylyny aldy, çünki Reb ony ýalkapdy. ¹³Yshak gitdigisaýy baýap, döwletli adam boldy. ¹⁴Onuň süri-süri ownukly-irili mallary we köp sanly hyzmatkärleri bardy. Şol sebäpli hem piliştliler Yshaga görübilmezçilik etdiler. ¹⁵Kakasy Ybraýymyň öz döwründe gullaryna gazdyran ähli guýularyny piliştliler toprakdan dolduryp, gömüp taşladylar. ¹⁶Onsoň Abymelek Yshaga: «Bu ýerden git, çünki sen bizden zor çykdyň» diýdi. ¹⁷Yshak ol ýerden gidip, Gerar jülgesine baryp, şol ýerde çadyryny dikip ornaşdy. ¹⁸Yshak kakasy Ybraýymyň döwründe gazylp, ol ölendən soň piliştliler tarapyndan gömlen guýulary täzedən gazyp, olary kakasynyň dakan atlary bilen atlandyrdy. ¹⁹⁻²⁰Emma Yshagyň gullary jülgede guýy gazyp, ol ýerde bir gözbaşyny tapanlarynda, Geraryň çopanlary «suw biziňki» diýip, Yshagyň çopanlary bilen dawalaşdylar. Şeýdip, Yshak guýyny Esek^a diýip atlandyrdy, çünki olar Yshak bilen bäsdeşlik etdiler. ²¹Soňra olar başga bir guýy gazdylar. Ol-da dawaly boldy. Ol guýyny Yshak «Sitna»^b diýip atlandyrdy. ²²Yshak ol ýerden göçdi we ýene-de bir guýy gazdy, ýöne oňa dawa eden bolmady, şol sebäpden hem ol: «Ahyrsoňy Reb bize giň

^a 26:19-20 *Esek* – bu söz *bäsdeşlik* diýmegi aňladýar.

^b 26:21 *Sitna* – bu söz *duşmançylyk* diýmegi aňladýar.

meýdan berdi, indi biz bu ýurtda örnäris» diýip, soňky guýynyň adyna Rehobot^a dakdy. ²³Yshak ol ýerden Beýerşeba gitdi. ²⁴Şol gije Reb Yshaga görnüp: «Men seniň ataň Ybraýymyň Hudaýydyryn. Gorkma, Men seniň bilen biledirin. Men Öz gulum Ybraýymyň hatyrasyna saňa pata bererin hem seniň nesliňi köpelderin» diýdi. ²⁵Yshak ol ýerde gurbanlyk sypasyny ýasap, Rebbe ybadat etdi. Şol ýerde çadyryny dikdi. Onuň gullary bolsa guýy gazdylar. ²⁶Onsoň Yshagyň ýanyna Gerardan Abymelek, Abymeleğiň maslahatçysy Ahuzat hem onuň harby serkerdesi Pikol geldi. ²⁷Yshak olara: «Siz meni ýigrenip, öz ýurduňyzdan kowup goýberip, ýene meniň ýanyma gelyärmisiňiz?» diýdi. ²⁸⁻²⁹Olar Yshaga şeýle jogap berdiler: «Rebbiň seniň bilen biledigine biziň gözümüz ýetdi. Şoňa görä biziň saňa ýagşylykdan başga hiç zat etmän, el gatman, seni parahatlyk bilen goýberişimiz ýaly, seniň-de bize ýamanlyk etmezligiň üçin özara ant içişip, şertnama baglaşaly diýdik. Indi Reb seni ýalkasyn». ³⁰Yshak myhmanlary hezzetledi. Olar içip-içdiler. ³¹Olar ir bilen turup, özara ant içişdiler. Yshak olary ugratdy. Myhmanlar Yshagyň ýanyndan razy bolup gaýtdylar. ³²Şol gün Yshagyň hyzmatkärleri onuň ýanyna gelip, öz gazan guýulary hakynda oňa gürrüň berdiler. Olar Yshaga: «Biz suw tapdyk» diýdiler. ³³Yshak guýa «Şeba»^b diýip at dakdy. Şoňa görä-de bu galanyň adyna şu günki güne çenli Beýerşeba^c diýlip gelinýär.

Ysawyň keseki aýallary

³⁴Ysaw kyrk ýaşyna ýetende, het Beýeriniň gyzy Ýehudyt we het Eýlonyň

gyzy Bosmata öylendi. ³⁵Bu gelinler Yshak bilen Rebekany janyndan doýurdylar.

27-nji bap

Yshak Ýakuba pata bereýür

¹Yshak garrap, gözden galypdy. Ol öz uly ogly Ysawy ýanyna çagyryp, oňa: «Oglum!» diýdi. Ysaw: «Näme, kaka?» diýdi. ²Yshak: «Men indi garradym, haçan öljegim belli däl. ³Indi sen aw enjamlaryňy – sagdakdyr ýaýyňy al-da, meýdana gidip, maňa aw awlap getir. ⁴Ondan meniň halaýan tagamly naharymy bişirip ber; iýeýin-de, ölmezimden öň saňa pata bereýin» diýdi.

⁵⁻⁶Yshagyň ogly Ysawa aýdan sözlerini Rebeka diňläp durdy. Ysaw meýdana awa gidende, Rebeka ogly Ýakuba şeýle diýdi: «Kakaň doganyň Ysawa: ⁷„Aw awlap gel-de, ondan meniň halaýan tagamly naharymy bişirip ber; men ondan iýeýin-de, ölmezimden öň Rebbiň huzurynda saňa pata bereýin“ diýenini eşitdim. ⁸⁻⁹Indi maňa gulak as-da, meniň tabşyrygymy ýerine ýetirgin, oglum. Git-de, sürüden iki sany semiz owlak getir, men olardan kakaňyň halaýan tagamly naharyny bişireýin. ¹⁰Sen ony kakaňa iýmäge eltip berersiň, ol bolsa ölmezinden öň saňa pata berer». ¹¹Ýakup ejesine şeýle jogap berdi: «Doganym Ysaw tüýlek adam, meniň derim bolsa tüýsüz. ¹²Eger kakam meni elläp göräýse, onda ol meniň özüni aldaýandygymy biler. Men pata almagyň deregine nälete galaryn». ¹³Ejesi Ýakuba: «Şol nälet, goý, maňa gelsin, oglum. Sen maňa gulak as-da, gidip owlaklary getir» diýdi. ¹⁴Şeýdip, Ýakup gidip, ejesine iki

^a **26:22 Rehobot** – bu söz *gňlik* diýmegi aňladýar.

^b **26:33 Şeba** – bu söz *ant* diýmegi aňladýar.

^c **26:33 Beýerşeba** – bu söz *ant guýusy* diýmegi aňladýar.

sany owlak getirip berdi. Ejesi Yshagyň halaýan tagamly naharyny bişirdi.

¹⁵ Soňra Rebeka uly ogly Ysawyň öýdäki gymmatbaha eşiklerini alyp, olary kiçi ogly Ýakuba geýdirdi. ¹⁶ Onuň ellerini we boýnunyň tüýsüz ýerlerini owlak derisi bilen örttdi. ¹⁷ Soňra Rebeka bişiren tagamly naharyny öz bişiren nany bilen bile ogly Ýakubyň eline tutdurdy.

¹⁸ Ýakup kakasynyň ýanyna gelip: «Kaka!» diýdi. Yshak: «Hawa! Sen kim, oglumy?» diýdi. ¹⁹ Ýakup kakasyna: «Men nowbahar ogluň Ysawdyryn. Men seniň aýdyşyň ýaly edendirin. Indi dik otur-da, getiren aw etimden iýip, maňa pata beräý» diýdi. ²⁰ Yshak oglundan: «Awy nädip beýle çalt tapyp bildiň?» diýip sorady. Ýakup: «Hudaýyň Reb maňa tapmaga kömek etdi» diýip jogap berdi. ²¹ Yshak Ýakuba: «Golaýragyma süýş, oglum. Seni elläp göreýin, seniň, hakykatdan-da, oglum Ysawdygyň ýada dældigiňi bir bileýin» diýdi. ²² Ýakup kakasy Yshagyň alkymyna bardy. Ol ogluny elläp gördi-de: «Ses Ýakubyň sesi, ýöne eller Ysawyň elleri» diýdi. ²³ Ýakubyň elleri edil Ysawyňky ýaly tüýlek bolansoň, Yshak ony tanaman, oňa pata berdi. ²⁴ Soňra Yshak ondan: «Sen, hakykatdan-da, meniň oglum Ysawmy?» diýip sorady. Ýakup: «Hawa, men şol» diýip jogap berdi. ²⁵ Yshak oňa: «Oglum, aw etiňi getir, iýeyin-de, saňa pata bereýin» diýdi. Ýakup nahary onuň öňünde goýdy; Yshak iýdi, Ýakup şerap getirdi, Yshak içdi. ²⁶ Yshak Ýakuba: «Gel, oglum, meni ogşa» diýdi. ²⁷ Ýakup kakasynyň alkymyna baryp, ony ogşady. Yshak onuň geýimleriniň ysyny aldy we oňa pata berdi:

«İne, oglumyň bu ysy
Rebbiň bereket beren

meýdanyň ysy ýalydyr.

²⁸ Hudaý saňa

Göğün çygyndan,
mes toprakly ýerden,
bol galla hem şerap bersin.

²⁹ Halklar saňa hyzmat etsinler,
il-uluslar saňa boýun egsinler.
Baştutan bol sen öz doganlaryňa,
doganlaryň saňa boýun egsinler.
Seni näletlän, näletlensin,
seni ýalkan, ýalkansyn!»

Ysaw Yshakdan pata sorap ýalbarýar

³⁰ Yshak Ýakuba pata berip, ol kakasynyň ýanyndan çykan dessine, dogany Ysaw awdan gaýdyp geldi. ³¹ Ol hem kakasyna tagamly nahar bişirip getirdi-de: «Kaka, dik otur-da, getiren aw etimden iýip, maňa pata ber» diýdi. ³² Yshak oňa: «Sen kim?» diýdi. Ol: «Men seniň nowbahar ogluň Ysaw» diýip jogap berdi. ³³ Yshak tutuş göwresi bilen saňňyldap: «Onda seniň öň ýanyňdan maňa aw etimden nahar bişirip getiren kimdi? Men naharyň baryny iýip, oňa pata berdim-ä. Ol indi pataly bolar!» diýdi. ³⁴ Ysaw kakasynyň sözlerini eşidip, dady-perýat etdi. Ol kakasyna: «Eý, kaka, maňa-da pata ber, maňa-da!» diýip zarynlady. ³⁵ Yshak oňa: «Saňa berilmeli patany doganyň aldy, ol meni aldan eken» diýdi. ³⁶ Ysaw kakasyna: «Oňa Ýakup^a ady ýöne ýere dakylmandyr. Ol meni ikinji gezek aldy. Ol başda nowbahar ogullyk hakymy aldy, ine, bu gün bolsa ol maňa berilmeli patany aldy» diýdi. Onsoň Ysaw: «Sen maňa hiç pata saklamadyňmy?» diýip, kakasyna özelendi. ³⁷ Yshak oňa: «Men ony saňa baştutan etdim, ähli doganlaryňy oňa hyzmatkär edip berdim. Oňa nandyr şerap berdim. Indi men saňa

^a 27:36 Ýewreýçe Ýakup we aldawçy sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir. Seret: Gçk 25:26.

näme bereýin, oglum!» diýdi. ³⁸Emma Ysaw kakasyňa: «Kaka, sende bary-ýogy ýeke pata barmydy näme, maňa-da pata ber-dä!» diýip, içigip-içigip aglady.

³⁹Kakasy Yshak oňa şeýle jogap berdi:

«Seret, seniň mesgen tutjak
ýeriňde gökden çyg düşmez,
ol mes toprakly ýerden uzak
bolar.

⁴⁰Gylyjyňa daýanyp ýaşarsyň,
doganyňa hyzmat edersiň.

Wagt geler, garşylyk görkezersiň.
Onuň zulumyndan dynarsyň».

⁴¹Kakasyndan alan patasy üçin Ysaw Ýakuby ýigrenýärdi. Ol öz ýanyndan: «Kakamyň ölüm pursady golaýlap gelýär. Kakamyň ýas günleri geçenden soň, men Ýakuby öldürerin» diýip oýlanýardy.

⁴²Uly ogly Ysawyň sözleri Rebeka baryp ýetdi. Onsoň Rebeka kiçi ogly Ýakuby çagyrtýdy-da, oňa şeýle diýdi: «Doganyň Ysaw senden ar almak üçin seni öldürmegiň küýüne düşüp ýör. ⁴³Indi maňa gulak as, oglum! Eglenme-de, Harana, meniň erkek doganym Labanyň ýanyňa gaç! ⁴⁴⁻⁴⁵Doganyň gahary ýatyşýança, eden işiň onuň ýadyndan çykyşýança, birsellem şol ýerde ýaşa. Soň men adam iberip, seni ol ýerden özüm aldyrarin. Bir günün içinde ikinizden hem mahrum bolasym gelenok».

⁴⁶Soňra Rebeka Yshagyň ýanyňa gelip, oňa: «Men Ysawyň het aýallaryndan halys irdim. Eger Ýakup şu het gyzlaryndan birine öýlenäýse, onda men nädip ýaşaryn?!» diýdi.

28-nji bab

¹Yshak Ýakuby öz ýanyňa çagyryp, oňa pata hem tabşyryk berip, şeýle diýdi: «Sen het gyzlaryna öýlenme! ²Sen Padanarama, babaň Betuweliň öýüne git-de, şol ýerde daýyň Labanyň gyzlaryndan

birine öýlen. ³Goý, Gudratygyýçli Hudaý seni ýalkap, örneđip, köpeltsin. Goý, Ol senden ençeme halklar döretsin. ⁴Hudaýyň Ybraýyma beren ýurduny özümiziň häzirki gelmişek bolup ýaşap ýören ýurdumyzy eýelemegiň üçin, goý, Ol saňa we seniň nesilleriňe Ybraýyma beren patasyny bersin!» ⁵Şondan soň Yshak Ýakuby iberdi. Ýakup Betuwel mesopotamiýalynyň ogly, Ýakubyň we Ysawyň ejesi Rebekanyň dogany Labanyň ýanyňa Padanarama gitdi.

Ysaw başga aýala öýlenýär

⁶⁻⁷Yshagyň Ýakuba pata berip, Padanaramdan birine öýleneri ýaly, ony ol ýere iberendigini we «kengan gyzlaryna öýlenme!» diýip, Ýakuba tabşyryk berendigini we onuň kakasydyr ejesiniň sözüne gulak asyp, Padanarama gidendigini Ysaw eşitdi. ⁸⁻⁹Ysaw Kengan gyzlaryny kakasynyň halamaýandygyny bilip, Ysmaýylyň ýanyňa gitdi we beýleki aýallarynyň üstüne Ybraýymyň ogly Ysmaýylyň gyzy, Nebaýotyň aýal dogany Mahalata öýlendi.

Ýakup Beýtelde düýş görýär

¹⁰Ýakup Beýerşebadan çykyp, Harana tarap gitdi. ¹¹Gün ýaşanda, ol bir ýerde düşledi. Ol bir daşy ýassanyp, şol ýerde ýatdy. ¹²Ýakup düşünde ýerden asmana uzalyp gidýän basgançaklary gördi. Hudaýyň perişdeleri şol basgançaklardan ýokary çykyp, aşak düşüp ýörmüşler. ¹³Basgançaklaryň çür başynda duran Reb şeýle diýýär: «Ataň Ybraýymyň we Yshagyň Hudaýy Reb Mendirin. Şu ýatan topragyňy Men saňa we seniň nesliňe bererin. ¹⁴Seniň nesliň ýer ýüzüniň çägelere kimin san-sajaksyz bolar. Olar gündogara, günbatara, demirgazyga hem-de günorta ýaýrarlar. Ýer ýüzüniň

ähli halklary sen arkaly hem-de nesliň arkaly pata alarlar. ¹⁵Men hemişe seniň bilen bilelerin. Sen nirede bolsaň-da, Men seni goraryn we seni ýene-de şu ýurda gaýtaryp getirerin. Men seni terk etmerin we saňa beren wadamy ýerine ýetirerin». ¹⁶Ýakup oýanyp: «Hakykatdan-da, Reb şu ýerde. Men muny bilmändirin!» diýdi. ¹⁷Ol gorkup: «Bu nähili gorkunç ýer! Bu Hudaýyň öýi, gögüň derwezesi» diýdi. ¹⁸Ýakup daň bilen turdy we kellesiniň aşagyna goýup ýatan uly daşyny alyp, ony ýadygärlik hökmünde dikdi we onuň üstüne zeýtun ýagyny guýdy. ¹⁹Ýakup bu ýere «Beýtel»^a diýip at dakdy. Bu gala ozal Luz diýip atlandyrylýardy. ²⁰⁻²¹Ol soňra ant içip, şeýle diýdi: «Eger Hudaý meniň ýene-de sag-aman atamyň öýüne dolanyp gelerim ýaly, meniň bilen bile bolup, meni ýolda gorap, maňa iýmäge nan, geýmäge eşik berse, onda Reb meniň Hudaýym bolar. ²²Ýadygärlik diken bu dikme daşymy Hudaýyň öýi diýip hasaplaryn. Eý, Hudaý, Seniň maňa beren her bir zadyň ondan birini men Saňa bererin».

29-njy bap

Ýakup Labanyň ýanyna barýar

¹Soňra Ýakup ýoluny dowam etdip, gündogar halkyň ýurduna geldi. ²Ol başyny galdyranda, onuň gözi açyk meýdandaky bir guýa düşdi. Guýynyň başynda üç süri goýun ýatyrdy. Bu goýun sürüleri şol guýudan suwa ýakylýardy. Guýynyň agzynda ullaň bir daş bardy. ³Çopanlar sürüleriň barýny guýynyň başyna ýygnanlaryndan soň, daşy aýryp, dowarlaryny suwa

ýakardylar-da, ýene-de daşy guýynyň agzyna goýardylar.

⁴Ýakup ol ýerdäki adamlardan: «Doganlar, siz nireden?» diýip sorady. Olar: «Biz haranly» diýdiler. ⁵Ýakup olardan: «Siz Nahoryň agtygy Labany tanaýarmy-syňyz?» diýip sorady. Olar: «Tanaýarys» diýdiler. ⁶Ýakup ýene-de olardan: «Ol sag-salamatmydyr?» diýip sorady. Olar: «Hawa, ol sag-gurgundyr. Hanha, onuň gyzy Rahel dowaryny sürüp gelýär» diýdiler. ⁷Soňra Ýakup: «Entek günortan çagy ahyryn; entek dowarlary ýygna-rdan ir; olary suwa ýakyň-da, äkidip bakyň» diýdi. ⁸Olar: «Çopanlar sürüleri ýygnaýança, biz dowarlary suwa ýakyp bilmeris; guýynyň agzyndaky daş aý-rylandan soň, dowarlary suwa ýakyp bileris» diýdiler.

⁹Ýakup olar bilen gepleşip durka, Ra-hel kakasynyň dowarlaryny guýa getirdi. Rahel çopandy. ¹⁰Ýakup Raheli öz daýysy Labanyň sürüsi bilen göreňde, ol guýy-nyň ýanyna bardy-da, onuň agzyndaky daşy aýryp, daýysy Labanyň dowar-laryny guýudan suwa ýakdy. ¹¹Soňra ol Raheli ogşap, içigip-içigip aglady. ¹²Ýakup özüniň Raheliň kakasy bilen garyndaşdygyny, özüniň Rebekanyň og-ludygyny Rahele aýtdy. Rahel ylgap gidip, kakasyna habar berdi. ¹³Laban öz ýegeni Ýakubyň gelendigini eşidip, ylgap onuň öňünden çykdy. Ol Ýakuby gujaklap ogşady; ony öýüne alyp gaýtdy. Ýakup Labana bolup geçen wakalaryň hem-mesini gürrüň berdi. ¹⁴Laban oňa: «Sen meniň öz süýegim, öz tenimsiň» diýdi.

Ýakup Rahele we Leyä öýlenýär

Ýakup Labanyň öýünde bir aý ýaşan-dan soň, ¹⁵Laban oňa: «Garyndaşym

^a 28:19 *Beýtel* – bu söz Hudaýyň öýi diýmegi aňladýar.

diýip, sen maňa şeýdip, mugt hyzmat etjek ýörjekmi? Saňa näçe zähmet hak tölemeli? Aýt!» diýdi. ¹⁶Labanyň iki gyzy bardy. Ulusynyň ady Leýa, kiçisiniň ady bolsa Raheldi. ¹⁷Leýanyň gözleri mylaýymdy, Rahel bolsa syratlydy we owadandy. ¹⁸Ýakup Raheli söýdi. Ol Labana: «Kiçi gyzyň Rahel üçin men ýedi ýyl hyzmatyňy edeýin» diýdi. ¹⁹Laban: «Ony başga birine berenden, saňa bere-nim gowudyr. Meniň ýanymda boluber» diýdi. ²⁰Ýakup Rahel üçin ýedi ýyllap Labanyň hyzmatyny etdi. Raheli juda söýýändigine görä, ýedi ýyl onuň üçin ýedi gün ýaly bolup geçip gitdi.

²¹Bir gün Ýakup Labana: «Möhletim doldy, gelinligimi maňa ber, men onuň ýanyna gireýin» diýdi. ²²Şeýdip, Laban töwerek-daşyny çagyryp, toý tutdy. ²³Emma şol gije Laban Raheliň deregine uly gyzy Leýany Ýakubyň ýanyna alyp bardy; Ýakup Leýa ýanaşdy. ²⁴(Laban hyzmatkäri Zilpany gyzy Leýa gynak edip beripdi.) ²⁵Daň atdy, ine, görse bu Leýa eken. Ýakup Labana: «Bu näme etdigiň boldy? Men saňa Rahel üçin hyzmat etmänmidim näme? Sen näme üçin meni aldadyň?» diýdi. ²⁶Laban oňa: «Ulusy otyrka, kiçisi durmuşa çykarýlmaz. Bu biziň ilimiziň däbidir. ²⁷Bir hepdelik toý dabarasy geçsin, saňa Raheli-de bererin, ýöne onuň üçin ýene ýedi ýyl hyzmatymy etmeli bolarsyň» diýdi. ²⁸Ýakup Laban bilen ylalaşdy. Bir hepdelik toý dabarasy geçenden soň, Laban kiçi gyzy Raheli-de Ýakuba berdi. ²⁹(Laban hyzmatkäri Bilhany Rahele

gynak edip beripdi.) ³⁰Ýakup Rahele hem ýanaşdy. Ol Raheli Leýadan artyk söýýärdi. Ol Labana ýene-de ýedi ýyl hyzmat etdi.

Ýakubyň çagalary

³¹Reb Leýanyň söýülmeýändigini görüp, onuň ýatgysyny açdy. Rahelden bolsa çaga dogmaýardy. ³²Leýa göwreli bolup, bir ogul dogurdy. Ol ogluna Ruben diýip at goýdy, çünki ol: «Reb meniň betbagtlygymy gördi^a, indi meni adamym halar» diýdi. ³³Ol ýene-de göwreli boldy we bir ogul dogurdy. Ol: «Reb meniň söýülmeýändigimi eşidip, maňa bu ogly hem berdi» diýdi. Leýa oglunyň adyna Şimgon^b dakdy. ³⁴Leýa üçünji gezek göwreli bolup, ýene-de bir ogul dogurdy. Ol: «Adamymyň ýüregi indi maňa baglansa gerek, çünki men oňa üç ogul dogrup berdim» diýdi. Şol sebäpden hem ol üçünji oglunyň adyna Lewi^c dakdy. ³⁵Leýa ýene-de göwreli bolup, bir ogul dogurdy. Ol: «Indi men Rebbe alkyş aýdaryn» diýip, oglunyň adyna Ýahuda^d dakdy. Soňra ol çaga dogmakdan galdy.

30-njy bap

¹Rahel Ýakuba çaga dogrup bermändigini görende, ol öz aýal doganyna görüplik etdi. Ol Ýakuba: «Maňa-da çaga ber, ýogsam, men ölerin» diýdi. ²Ýakubyň muňa gahary gelip: «Hudaý seni çagadan mahrum edýär. Men Hudaýmy näme?!» diýdi. ³Rahel oňa: «Gynagym Bilha bilen ýat. Goý, ol maňa senden

^a 29:32 *Ruben... betbagtlygymy gördi* – ýewreýçe *Ruben* we *betbagtlygymy gördi* diýen sözleriň aýdylyşy meňzeşdir.

^b 29:33 Ýewreýçe *Şimgon* we *eşidýär* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

^c 29:34 Ýewreýçe *Lewi* we *baglansa* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

^d 29:35 Ýewreýçe *Ýahuda* we *alkyş* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

ogul dogrup bersin. Şeýdip, Bilhanyň üsti bilen men hem çagaly bolaýyn» diýdi. ⁴Ol öz gyrnagy Bilhany Ýakuba aýallyga berdi; Ýakup onuň bilen ýatdy. ⁵Bilha göwreli bolup, Ýakuba bir ogul dogrup berdi. ⁶Onsoň Rahel: «Hudaý meni aklady, Ol, hakykatdanam, meniň dilegimi eşidip, maňa bir ogul berdi» diýip, oglanyň adyna Dan ^a dakdy. ⁷Raheliň gyrnagy Bilha ýene-de göwreli bolup, Ýakuba ikinji ogul dogrup berdi. ⁸Rahel: «Doganym bilen juda çynlakaý göreşdim we ýeňdim» diýip, oglunyň adyna Naftaly ^b dakdy.

⁹Leýa özüniň dogurmakdan galandygyna göz ýetirip, öz gyrnagy Zilpany Ýakuba aýallyga berdi. ¹⁰Leýanyň gyrnagy Zilpa Ýakuba bir ogul dogrup berdi. ¹¹Leýa: «Meniňki şowuna boldy» diýip, oglunyň adyna Gat ^c dakdy. ¹²Leýanyň gyrnagy Zilpa Ýakuba ikinji ogul dogrup berdi. ¹³Leýa: «Men bagtlydyryn! Gyzlar maňa bagtly diýerler» diýip, ikinji oglunyň adyna Aşer ^d dakdy.

¹⁴Bugdaý oragy döwründe bir gün Ruben ekin meýdanyna gitdi we ol ýerden selmelek köklerini ^e tapdy. Ruben ony ejesi Leýa getirip berdi. Rahel Leýanyň ýanyna gelip, oňa: «Ogluňyň getiren selmelek köklerinden maňa-da ber» diýdi. ¹⁵Leýa oňa: «Ärimi elimden alanyňy az görüp, indi ogluňyň getiren selmelek köklerini-de alsam diýýärmiň?» diýdi. Rahel oňa: «Bolýar, selmelek

kökleriniň deregine Ýakup şu gije seniň bilen ýataýsyn» diýdi. ¹⁶Agşamara Ýakup meýdandan gaýdyp gelýärkä, Leýa onuň önünden çykyp: «Sen bu gije meniň ýanyma gir. Ogluňyň getiren selmelek kökleri bilen seniň şu gijelik kireýiňi töledim» diýdi. Ýakup şol gije Leýa ýanaşdy. ¹⁷Hudaý Leýanyň dilegini eşitdi. Leýa göwreli bolup, Ýakuba başinji ogul dogrup berdi. ¹⁸Leýa: «Bu – öz gyrnagymy adamyma berenim üçin, Hudaýyň maňa beren muzdudyr» diýip, oglanyň adyna Ysakar ^f dakdy. ¹⁹Leýa ýene göwreli bolup, Ýakuba altynjy ogul dogrup berdi. ²⁰Leýa: «Hudaý maňa ajaýyp sowgat etdi. Indi adamym maňa hormat goýar, çünki men oňa altynjy ogul dogrup berdim» diýip, altynjy oglunyň adyna Zebulun ^g dakdy. ²¹Ol soňra bir gyz dogurdy we onuň adyna Dina dakdy. ²²Hudaý Raheli ýatdan çykarmandy. Ol Raheliň dilegini eşidip, onuň ýatgysyny açdy. ²³Rahel göwreli bolup, bir ogul dogurdy. Ol: «Hudaý meniň aýybymy aýyrdy. ²⁴Goý, Reb maňa ýene-de ogul bersin!» diýip, onuň adyna Ýusup ^g dakdy.

Ýakup Laban bilen söwdalaşýar

²⁵Ýusup doglandan soň, Ýakup Labana şeýle diýdi: «Meni goýber, men öz mekanyma, öz ýurduma gideýin. ²⁶Meniň saňa nähili hyzmat edendigimi seniň özüň bilýänsiň. Men aýallarymdyr

^a 30:6 Ýewreýçe *Dan* we *aklawçy* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

^b 30:8 Ýewreýçe *Naftaly* we *men göreşdim* diýen sözlemiň aýdylyşy meňzeşdir.

^c 30:11 *Gat* – bu söz *şowlulyk* diýmegi aňladýar.

^d 30:13 *Aşer* – bu söz *bagtly* diýmegi aňladýar.

^e 30:14 *Selmelek kökleri* – söýgi hyjuwyny artdyryýan ösümlükler.

^f 30:18 Ýewreýçe *Ysakar* we *muzd* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

^g 30:20 Ýewreýçe *Zebulun* we *hormat* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

^g 30:24 Ýewreýçe *Ýusup* we *ýene-de bersin* diýen sözleriň aýdylyşy meňzeşdir.

çağalarym üçin zähmet çekdim. Şonuň üçin sen olary maňa ber. Indi men gideýin». ²⁷Laban oňa: «Men saňa bir zat aýdaýyn. Men Rebbiň özümi sen sebäpli bereketli edendigini pal üsti bilen bildim.

²⁸Saňa näçe tölemelidigini aýt, men tölärim» diýdi. ²⁹Şonda Ýakup oňa şeýle diýdi: «Meniň saňa nähili hyzmat edendigimi, dowarlaryňnyň meniň döwürümde nähili köpelendigini sen özüň bilýänsiň.

³⁰Meniň gelmezimden öň, seniň dowarlaryň sany azdy, olar men gelenimden soň köpeldi. Meniň aýak basan ýerimde ^a, Reb saňa bereket berdi. Indi men öz hojalygym üçin haçan işläýin?» ³¹Laban oňa: «Men saňa näme bereýin?» diýdi. Ýakup: «Maňa hiç zat gerek däl. Eger sen meniň şu maslahatymy alsaň, onda men seniň dowarlaryňny ýene-de bakyp, olara göz-gulak bolaryn. ³²Şu gün sen ähli sürülere aýlanyp, tegmiltli ýa-da menekli goýunlary, geçileri, gara guzulary sürüden aýyr. Olar meniň hyzmat hakym bolar.

³³Soň sen şol berenlerini görmäge gelende, meniň dogruçyldygymy görersiň. Eger meniň sürimde tegmilsiz ýa-da meneksiz geçiler we gara däl goýunlar tapylaýsa, şonda sen olary ogurlyk hasaplap bilersiň». ³⁴Laban: «Bolýar, goý, seniň diýşiň ýaly bolsun» diýdi. ³⁵Emma şol gününň özünde Laban ala-mula we menekli erkekleriň, tegmiltli we menekli, şeýle hem ak gatyşygy bolan geçileriň ählisini we gara goýunlaryň baryny sürüden çykaryp, öz ogullarynyň gözegçiligine berdi. ³⁶Soňra Laban üç günlük ýola barabarlykda Ýakupdan arany açdy. Ýakup Labanyň beýleki galan sürüsini bakmagyny dowam etdirdi.

³⁷Ýakup derek, badam hem-de çynar agaçlarynyň öl çybyklaryny alyp, olaryň

gabygyny ýol-ýol aýranda ak zolaklar peýda boldy. ³⁸⁻³⁹Ol zolakly çybyklary dowarlaryň önünde suw içýän nowalaryna salyp goýdy. Dowarlar nowalardan suw içmäge gelenlerinde, çybyklaryň önünde goça gelip, bogaz boldular we ala-mula, tegmiltli hem-de menekli owlak-guzulary guzladylar. ⁴⁰Ýakup guzularyny aýry saklap, olary Labanyň ala-mula we gara dowarlarynyň garşysynda bakýardy. Şeýdip, Ýakup özüne süri edindi we ony Labanyň sürüsine goşmady. ⁴¹Sagdyn dowarlar goça gelenlerinde, çybyklaryň önünde goça gellerleri ýaly, Ýakup çybyklary hemişe olaryň önünde nowalarda goýardy. ⁴²Hor dowarlar goça gelende bolsa Ýakup olaryň önünde çybyk goýmaýardy. Şunlukda, sagdyn dowarlar Ýakubyňky, hor dowarlar Labanyňky bolýardy. ⁴³Şeýdip, Ýakup juda baýady. Indi onuň süri-süri dowarlary, gul-gyrnaklary, düýeleri hem eşekleri bardy.

31-nji bap

Ýakup Labanyň ýanyndan gidýär

¹⁻²Ýakup Labanyň ogullarynyň: «Ýakup biziň kakamyzyň ähli emläğine eýe boldy. Ol özüniň bütin baýlygyny kakamyzyň hasabyna gazandy» diýen gürrüňini eşitti. Ýakup Labanyň hem özüne bolan garaýşynyň öňküsi ýaly dældigini gördi. ³Onsoň Reb Ýakuba: «Ata-babaňnyň mekanyna, öz garyndaşlaryňny arasynda dolan, Men seniň bilen bile bolaryn» diýdi. ⁴⁻⁵Şoňa görä Ýakup Rahel bilen Leýany meýdana, dowarlaryň ýanyna çagyryp, olara şeýle diýdi: «Görýärim welin, kakaňzyň maňa garaşy öňküsi ýaly däl. Yöne kakamyň

^a 30:30 *Meniň aýak basan ýerimde* – ýa-da *Men sebäpli*.

Hudaýy meniň bilendir. ⁶Kakaňyza meniň janymy aýaman hyzmat eden-digimi siz bilýänsiňiz. ⁷Kakaňyz bolsa meni aldap, zähmet hakymy on gezek üýtgetdi, ýöne Hudaý oňa maňa zelel ýetirmäge ýol bermedi. ⁸Laban maňa: „Tegmiltli dowarlar seniň hakyň bolsun“ diýende, dowarlar uçdantutma tegmiltli guzulary guzladylar. Ol: „Ala-mula dowarlar seniň hakyň bolsun“ diýende bolsa, dowarlar uçdantutma ala-mula owlak-guzulary guzladylar. ⁹Şeýdip, Hudaý kakaňyzyň dowarlaryny ondan alyp, maňa berdi.

¹⁰Dowarlaryň höwre gelýän möwsümünde men bir düş görđüm. Düşümde çakyşýan tekelerdir geçiler diňe ala-mula, tegmiltli we hallymyş. ¹¹Şonda düşümde Hudaýyň perişdesi maňa: „Ýakup!“ diýip ýüzlendi. Men Oňa: „Lep-beý!“ diýip jogap berdim. ¹²Perişde: „Seret, çakyşýan tekelerdir geçiler diňe ala-mula, tegmiltli we hallydyr. Labanyň saňa edýän zatlarynyň ählisini Men görđüm. ¹³Men Beýtel Hudaýdyryn. Sen ol ýerde bir dikme daşyň üstüne zeýtun ýagyny guýupdyň we ant içipdiň. Indi sen bu ýurtdan git-de, öz dogduk mekanyňa dolan!“ diýdi.

¹⁴Rahel bilen Leýa Ýakuba şeýle jogap berdiler: «Atamyzyň öýünde bize ne paý, ne-de miras bar. ¹⁵Ol bizi keseki hasaplamaýarmy näme?! Çünki ol bizi satdy, biz üçin tölenen kümüşleri-de satyp iýdi. ¹⁶Hudaýyň kakamyzyň elinden alan ähli baýlygy bize hem biziň çagalarymyza degişlidir. Indi sen Hudaýyň diýenini ýerine ýetir».

¹⁷⁻¹⁸Şeýdip, Ýakup çagalarydyr aýallaryny düýelere mündürüp, ähli mallaryny – Padanaramda toplan ähli

mal-mülküni alyp, öz kakasy Yshagyň ýanyna – Kengan ýurduna tarap ýola düşdi. ¹⁹Laban öz dowarlaryny gyrk-maga giden wagty, Rahel kakasynyň öý butlaryny ogurlady. ²⁰Ýakup bolsa özüniň bu ýerden gaçýandygyny Laban mesopotamiýalydan gizlemek bilen, ony aldawa saldy. ²¹Şeýdip, Ýakup ähli emlägini alyp, ol ýerden gaçdy. Ol Ýewfrat derýasyndan geçip, Gilgat daglygyna tarap ýöneldi.

Laban Ýakuby yzarlaýar

²²Üçünji gün Ýakubyň gaçandygy hakdaky habar Labana gelip ýetdi. ²³Laban garyndaşlaryny ýanyna alyp, ýedi günläp Ýakubyň zyndan kowup, Gilgat daglygynda onuň zyndan ýetdi. ²⁴Şol gije Hudaý Laban mesopotamiýalynyň düşünde oňa: «Gulak as! Ýakuba ýagşydan-ýamandan zat diýme» diýdi. ²⁵Laban Ýakubyň zyndan ýetende, Ýakup daglykda öz çadyryny dikipdi. Laban hem öz garyndaşlary bilen Gilgat daglygynda öz çadyrlaryny dikdi.

²⁶Laban Ýakuba şeýle diýdi: «Bu näme etdigiň boldy? Näme üçin meni aldadyň we gyzlarymy söweşde ele salnan ýesirler ýaly edip alyp gaýtdyň? ²⁷Näme sebäpden sen gaýtjakdygyňy menden ýaşyrdyň? Men seni şady-horramlyk hem aýdym bilen, deprek we lira^a bilen ugradardym. ²⁸Sen hatda maňa agtyklarymydyr gyzlarymy ogşamaga-da mümkinçilik bermediň. Sen akmaklyk etdiň. ²⁹Saňa ýamanlyk etmäge meniň güýjüm ýetýär. Emma seniň ataňyň Hudaýy öten agşam maňa: „Gulak as! Ýakuba ýagşydan-ýamandan zat diýme“ diýip tabşyrdy. ³⁰Bar, seniň gaýdanyň hiç diýeli. Men seniň ataň öýündäkileriň

^a 31:27 *Lira* – kirişli saz guraly. Sözlüğe seret.

didaryna gaty zar bolandygyny bilýärin. Ýöne meniň hudaýlarymy ogurlap gaýtmaň näme?» ³¹Ýakup Labana şeýle jogap berdi: «Gyzlaryňy elimden alarsyň öýdüp gorkdum. ³²Ýöne seniň hudaýlaryňy ogurlap gaýdan diri galmaz. Garyndaşlarymyzyň gözüniň alnynda ähli goşlary barlap çyk-da, özüňe degişli näme tapsaň, al-da gidiber». Hudaýlary Raheliň ogurlandygyndan Ýakup bihabardy.

³³Laban Ýakubyň, Leýanyň we iki gyrnagyny çadyryny barlady, ýöne butlary tapmady. Ol Leýanyň çadyryndan çykyp, Raheliňkä girdi. ³⁴Rahel butlary alypdy we olary düýäniň howudynyň aşagynda gizläp, özi-de onuň üstünde oturdy. Laban çadyryň ähli ýerini barlap çykdy, ýöne olary tapmady. ³⁵Rahel kakasyna: «Kaka, seniň ýanyňda ýerimden turmaýanlygym üçin meni bagyşla, çünki häzir men görüm görýärin» diýdi. Laban hernäçe agtarsa-da, butlardan derek tapyp bilmedi. ³⁶Ýakup gaharlanyp, Labana şeýle diýdi: «Beýle yzarlaryň ýaly, meniň näme etmişim, näme günäm bar?» ³⁷Sen meniň ähli zatlarymy döwür çykdyň, emma öý goşlaryňdan, heý, tapan zadyň boldumy? Eger bir zat tapan bolsaň, hany, onda ony özüňiň we meniň garyndaşlarymyň önünde goý, haýsyzlygyň mamladygymyzy, goý, olaryň özi çözsün. ³⁸Ine, ýigrimi ýyllap men seniňkide bolanymda, seniň goýunlaryňdyr geçileriň guzy ýa owlak düşüren dälidir. Men seniň sürüleriňden ýekeje goç-da iýen dälidirin. ³⁹Ýyrtyjy haýwanlaryň parçalan mallaryny men seniň ýanyňa getirip hem durmadym; men hemişe

ýitenleri öz boýnuma aldym. Gündiz ogurlanandygy-da, gije ogurlanandygy-da belli bolmadyklary sen menden talap etdiň. ⁴⁰Gündiz jöwzadan, gije aňzakdan ejir çekerdim. Gijeleri çirim etmän geçirerdim. ⁴¹Öýünde ýaşan ýigrimi ýylym, ine, şeýle geçdi. Iki gyzyň üçin on dört ýyl, dowarlaryň üçin alty ýyl hyzmatyňy etdim. Emma sen meniň zähmet hakymy on gezek üýtgetdiň. ⁴²Eger atam Ybraýymyň Hudaýy we kakam Yshagyň Heder Edýäni meniň bilen bile bolmadyk bolsa, onda sen häzir hem meni boş kowup goýbererdiň. Hudaý meniň çeken ezytlerimi hem zähmetimi görüp, öten agşam saňa duýduryş berdi».

Ýakup bilen Laban ylalaşýarlar

⁴³Onsoň Laban Ýakuba: «Aýallaryň meniň gyzlarym, çagalaryň meniň çagalarym, dowarlaryň meniň dowarlarym. Ine, şu görýän zatlaryň ählisi meniňkidir. Ýöne men öz gyzlarymy hem olaryň çagalaryny yzyna alyp bilmen ahyrin. ⁴⁴Gel, ikimiz özara äht edişeli. Bu äht ikimize şaýat bolsun» diýdi. ⁴⁵Ýakup bir uly daşy aldy-da, ony dikdi. ⁴⁶Soňra ol öz garyndaşlaryna: «Daş toplaň» diýdi. Olar ýygnaň daşlaryndan bir üýsmek ýasap, onuň gapdalynda naharlandylar. ⁴⁷Ol üýsmegi Laban Ýagar-sahaduta^a, Ýakup bolsa Galet^b diýip atlandyrdy. ⁴⁸Labanyň: «Şu daş depesi bize şaýat bolsun» diýendigine görä, ol ýere Galet diýen at galdy. ⁴⁹Bu uly daşa Mispa^c diýip at dakylady, çünki Laban: «Biri-birimizden uzak düşen mahalymyz, Reb bizi gözden salmasyn» diýdi. ⁵⁰⁻⁵¹Laban Ýakuba

^a 31:47 *Ýagar-sahaduta* – arameýçe bu sözler *şaýatlyk üýsmegi* diýmegi aňladýar.

^b 31:47 *Galet* – ýewreýçe bu söz *şaýatlyk üýsmegi* diýmegi aňladýar.

^c 31:49 Ýewreýçe *Mispa* we *diň* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

ýene-de şeýle diýdi: «Eger gyzalaryma azar beräýseň ýa-da olaryň üstüne aýal aläýsaň, onda bilip goýgun, aralykda adam bolmasa-da, bize Hudaýyň Özi şaýatdyr. Ine, şu daş üýşmegi bilen şu dikme daş biziň ähtimize şaýatlyk etsin. ⁵²Biri-birimiziň tarapymyza ýaman niýet bilen geçmeli däldigimize, goý, ine, şu üýşmek bilen şu dikme daş şaýatlyk etsin. ⁵³Ybraýymyň Hudaýy we Nahoryň hudaýy (olaryň atalarynyň hudaýlary) biziň dawamyzy çözsünler!» diýdi. Soňra Ýakup öz kakasy Yshagyň Heder Edýäninden ant içdi. ⁵⁴Ýakup dagyň üstünde gurbanlyk berip, garyndaşlaryny nahara çagyrdy. Olar naharlandylar we gije dagda ýatdylar. ⁵⁵Laban daň bilen turup, agtyklarydyr gyzalaryny ogşap, olara pata berip, öz mekanyňa gaýtdy.

32-nji bap

Ýakup Ysaw bilen duşuşyga taýynlanýar

¹Ýakup öz ýoly bilen gidip barýarka, Hudaýyň perişdeleri ony garşylady. ²Ýakup olary görüp: «Bu Hudaýyň düşelgesi» diýdi. Şeýdip, Ýakup ol ýeri Mahanaýym ^a diýip atlandyrdy.

³⁻⁴Ýakup Edom ýurdunyň Segir diýilýän ýerine, dogany Ysawyň ýanyna habarçy ýollap: «Meniň jenabym Ysawa şeýle diýiň» diýip, öz habarçylaryna şu sözleri aýtmaklygy buýurdy: «Seniň guluň Ýakup şeýle diýýär: „Men Labanyňkyda şu wagta çenli gelmişek bolup ýaşadym. ⁵Men ençeme öküzli, eşekli, dowarly hem gul-gyrnakly boldum. Seniň göwnüňi taparym ýaly, men saňa habar ýollaýaryn“». ⁶Habarçylar Ýakubyň ýanyna gaýdyp geldiler. Olar:

«Biz seniň doganyň Ysawyň ýanyna bardyk. Ol seni garşylamaga gelýär. Onuň ýanynda dört ýüz adam bar» diýdiler. ⁷⁻⁸Muny eşidip, Ýakup juda gorkdy. Ol öz ýanyndan: «Eger Ysaw bir toparyň üstüne çozup, ony basyp alayanda-da, beýleki topar gutular» diýip, öz adamlaryny, ownukly-irili mallaryny hem düýelerini iki topara böl-di.

⁹Soňra Ýakup şeýle dileg etdi: «Eý, maňa: „Öz ýurduňa, öz dogan-garyndaşlaryňnyň arasyna dolan, Men saňa ýagşylyk ederin“ diýen Rebbim, atam Ybraýym bilen kakam Yshagyň Hudaýy! ¹⁰Men Seniň sadyk söýgiňe we wepalylygyňa mynasyp dälidirin. Iordan derýasyndan geçenimde, elimdäki hasamdan başga zadym ýokdy. Indi bolsa men iki toparyň eýesi boldum.

¹¹Ýalbarýaryn, meni öz doganym Ysawyň elinden halas et! Men onuň gelip, biziň hemmämizi, çagalary hem olaryň ejelerini öldürerinden gorkýaryn. ¹²Sen maňa: „Men saňa ýagşylyk ederin, seniň nesliňi deňiz ýakasyndaky san-sajaksyz çägeler deý köpelderin“ diýipdiň».

¹³⁻¹⁵Ýakup ol gijäni şol ýerde geçirdi. Özüde bar bolan mallardan iki ýüz geçi bilen ýigrimi erkeji, iki ýüz goýun bilen ýigrimi goçy, otuz sany köşekli saglyk düýäni, kyrk sygyr bilen on öküzü we ýigrimi sany urkaçy eşek bilen on sany erkek eşegi öz dogany Ysawa sowgat etmek üçin saýlap aldy. ¹⁶Ýakup olary aýry-aýry sürüler edip, öz gullarynyň önüne saldy we olara: «Menden öňde ýöräň we her süriniň arasynda çäk saklaň» diýip tabşyrdy. ¹⁷⁻¹⁸Ýakup olaryň ilkinjisine şeýle tabşyryk berdi: «Doganym Ysaw önüňden çykyp: „Sen kimiň adamy? Ugruň nirä? Önüňdäki süri

^a 32:2 *Mahanaýym* – bu söz *iki düşelge* diýmegi aňladýar.

kimiňki?“ diýip sorasa: „Bular guluň Ýakubyňky. Ýakup bulary öz jenaby Ysawa sowgat iberdi. Yzmyzdan onuň özi-de gelyär“ diýiň». ¹⁹Ýakup ikinji, üçünji guluna, sürüleriň yzyna düşüp giden ähli gullaryna-da şol bir tabşyrygy berip: «Ysawa duşanyňyzda, hut şol bir sözleri aýdarsyňyz. ²⁰Şeýle hem siz: „Guluň Ýakup-da yzdan gelyär“ diýersiňiz» diýdi. Çünki Ýakup öz ýanyndan: «Şu öňden ugradýan sowgatlarym bilen men Ysawyň ýüregini ýumşadaryn. Soňra men onuň bilen ýüzbe-ýüz görşerin. Ol, belki, meni kabul eder» diýip oýlandy. ²¹Şeýdip, Ýakup sowgatlary özünden öň iberip, şol gijäni düşelgede geçirdi.

Ýakup göreş tutýar

²²Şol gije Ýakup turup, iki aýalyny, iki gynagyny hem-de on bir çagasyny alyp, Yabok derýasynyň güzerinden geçdi. ²³Olary derýanyň aňrsyna geçirenden soň, Ýakup ýanyndaky mal-mülkleriniň ählisini hem derýanyň aňrsyna iberdi. ²⁴Ýakubyň ýeke özi galdy. Tã daň şapagy dogýança, bir kişi bilen göreş tutdy. ²⁵Ýakubyň baş bermeýändigini görensoň, ol kişi Ýakubyň uýlugynyň oýjugyna urup, onuň uýlugyny ýazdyrdy. ²⁶Ol Ýakuba: «Daň şapagy dogup gelyär, meni goýber!» diýdi. Ýakup oňa: «Tã maňa pata berýänçäň, men seni goýbermerin» diýdi. ²⁷Ol adam Ýakupdan: «Adyň näme?» diýip sorady. Ol: «Ýakup» diýip jogap berdi. ²⁸Ol adam Ýakuba: «Indi seniň adyň Ýakup däl-de, Ysraýyl bolar, çünki sen Hudaý hem adamlar bilen göreş tutuşyp^a, olardan

üstün çykdyň» diýdi. ²⁹Ýakup ondan: «Seniň adyň näme?» diýip sorady. Ol: «Meniň adymy näme üçin sorýarsyň?» diýip, şol ýerde Ýakuba pata berdi. ³⁰Ýakup ol ýeri «Peniýel»^b diýip atlandyrdy. Ýakup: «Çünki men Hudaýy ýüzbe-ýüz görübem, diri galdym» diýdi. ³¹Ýakup Peniýelden^c çykyp barýarka, Gün dogdy. Ol uýlugyna deglendigi sebäpli agsaýardy. ³²(Ysraýyllar henize çenli uýlukdaky siňri iýmeýärler, çünki Hudaý Ýakubyň uýlugyndaky siňre degipdi.)

33-nji bap

Ýakup Ysaw bilen duşuşýar

¹Ýakup töweregine seredip, Ysawyň dört ýüz adam bilen bile gelyändigini gördi. Şeýdip, ol çagalaryny Leýanyň, Raheliň we iki gynagynyň arasynda bölđi. ²Gyrnaklaryny öz çagalary bilen bile öňde, Leýanyň öz çagalary bilen bile olaryň yzyndan, Rahel bilen Ýusuby bolsa hemmesiniň yzyndan goýdy. ³Ýakubyň özi bolsa tutuş maşgalasynyň öňüne düşüp, doganyna golaýlaşýança, oňa ýedi gezek iki бүкүlip tagzym etdi. ⁴Emma Ysaw Ýakuba tarap ylgady; ol Ýakubyň boýnundan gujaklap, ony ogşady. Olar aglaşdylar. ⁵Soňra Ysaw töweregine seredip, aýallary hem çagalary gördi. Ol: «Ýanyňdakylar kim?» diýip sorady. Ýakup Ysawa: «Bular Hudaýyň öz guluňa merhemet bilen beren çagalarydyr» diýip jogap berdi. ⁶⁻⁷Onsoň gyrnaklar öz çagalary bilen, soňra Leýa öz çagalary bilen gelip, oňa tagzym etdiler. Iň soňundan bolsa Rahel bilen

^a 32:28 *Ysraýyl... göreş tutuşyp* – ýewreýçe *Ysraýyl we Hudaý bilen göreş tutuşýar* diýen sözlemineň aýdylyşy meňzeşdir.

^b 32:30 Ýewreýçe *Peniýel we Hudaýyň ýüzi* diýen sözleriň aýdylyşy meňzeşdir.

^c 32:31 *Peniýel* – ýewreýçe *Penuwel*. Bu Peniýeliň beýleki adydyr.

Ýusup gelip, oňa tagzym etdiler. ⁸Ysaw Ýakupdan: «Men mal sürüsi bilen gelýän adamlara düşdüm. Olary näme üçin iberdiň?» diýip sorady. Ýakup oňa: «Olary men sen jenabymyň göwnüni tapmak üçin iberdim» diýip jogap berdi. ⁹Ysaw oňa: «Dogan, meniň özümiňki özüme ýeterlik, seniň öz zadýň özüňki bolsun» diýdi. ¹⁰Şonda Ýakup oňa: «Ýok, beýtme. Eger men seniň göwnüňden turan bolsam, onda sen meniň sowgatlarymy kabul et. Men seniň ýüzüňi görüp, hut Hudaýyň ýüzüni gören ýaly boldum. Sen meni açyk ýüz bilen garşy aldyň. ¹¹Iberen sowgatlarymy kabul et. Hudaý meni ýalkady. Mende hemme zat bar» diýdi. Şeýdip, Ýakup Ysawy sowgatlaryny kabul etmäge yrды; Ysaw olary kabul etdi.

¹²Soňra Ysaw Ýakuba: «Indi bu ýerden ugralyň, men siziň gapdalyňyzdan ýörärin» diýdi. ¹³Ýakup oňa şeýle jogap berdi: «Çagalaryň näzikdigini, sagylýan ownukly-irili mallaryň maňa aladadygyny, meniň jenabym bilýändir. Eger dowarlary gaty gyssasak, olaryň bary haram öler. ¹⁴Şoňa görä-de, jenabym, sen öz guluňyň öňünden gidiber. Men mallaryň hem çagalaryň aýagyna ýöräp, gyssanman barybererin. Jenabym, seniň bilen Segirde duşuşarys».

¹⁵Ysaw oňa: «Men hem öz adamlarymdan birnäçesini seniň ýanyňda galdyraýyn» diýdi. Emma Ýakup oňa: «Beýtmek nämä gerek? Jenabym maňa eýýäm ýeterlik merhemet etdi» diýip jogap berdi. ¹⁶Ysaw öňden gaýdyp, şol gün Segire tarap ýola düşdi. ¹⁷Emma Ýakup Sukoda tarap gitdi. Ol ýerde özüne öý gurdy, mallaryna bolsa agyllar ýasady.

Şol sebäpden-de ol bu ýeri «Sukot» ^a diýip atlandyrdy.

¹⁸Ýakup Padanaramdan Kengandaky Şekem galasyna sag-aman geldi. Ol galanyň eteginde düşledi. ¹⁹Ýakup çadyryny diken ýerindäki bir bölek ýeri, Şekemiň atasy Hamoryň ogullaryndan yüz kümüş teňňä satyn aldy. ²⁰Soňra Ýakup bu ýerde gurbanlyk sypasyny ýasap, ony El-Elohe-Ysraýyl ^b diýip atlandyrdy.

34-nji bab

Dina bilen Şekem

¹Leýanyň Ýakuba dogrup beren gyzy Dina ýerli halkyň gyzларыny görmäge gitdi. ²Bu ýurduň begi, hiwilerden bolan Hamoryň ogly Şekem Dinany görüp, ony tutdy, zorlap, namysyna degdi. ³Şekem gyza ýürekden aşyk boldy. Ol gyzy söýdi we onuň göwnüni tapjak bolýardy. ⁴Şekem kakasy Hamora: «Şu gyzy maňa alyp ber» diýdi.

⁵Hamoryň oglunyň Dinany biabray edendigini Ýakup eşitdi. Onuň ogullary bolsa meýdanda mallaryň üstündedi. Ýakup ogullary gelýänça sesini çykarmady.

⁶⁻⁷Ýakubyň ogullarynyň meýdandan gaýdyp gelýän wagty, Şekemiň kakasy Hamor Ýakup bilen gepleşmek üçin onuň ýanyna gitdi. Oglanlar bu habary eşidip, gazap donuny geýdiler. Çünki Şekem Ýakubyň gyzy bilen ýatyp, ysraýyl halkyny ile ryswa edipdi. ⁸Hamor Ýakuba şeýle diýdi: «Meniň oglum Şekem siziň gyzyňyza ölemen aşyk. Gyzyňyzy meniň ogluma aýallyga beräýiň. ⁹Garyndaşlyk açalyň, gyz alşyp-berşeliň. ¹⁰Siz şu ýurtda biz bilen bile mesgen tutup, islän ýeriňizde ýaşap, söwda-satyk ediň we

^a 33:17 *Sukot* – bu söz *agyllar* diýmegi aňladýar.

^b 33:20 *El-Elohe-Ysraýyl* – bu söz *Ysraýyl Hudaýy Hudaý* diýmegi aňladýar.

özünüze mülk ediniň». ¹¹Soňra Şekem söze goşulyp, Dinanyň kakasyna we doganlaryna şeýle diýdi: «Maňa merhemet ediň, onsoň men size islän zadyňyzy bererin. ¹²Galyňmy, gymmatbaha serpaýlarmy, garaz, diliňiziň geplän zadyny men size bererin, maňa diňe şol gyzy aýallyga berseňiz bolýar». ¹³Emma Ýakubyň ogullary öz uýalary Dinany biabraý eden Şekeme we onuň kakasyna mekirlilik bilen jogap berdiler. ¹⁴Olar şeýle diýdiler: «Uýamyzy sünnetsize bermeris. Bu biziň üçin namys bolar. ¹⁵Diňe şu şert bilen ylalaşarys: siziň ähli erkekleriňiz biziň ýaly sünnetlensin. ¹⁶Şeýtseňiz, onda biz siziň bilen gyz alşyp-berişmäge-de, siz bilen bile bir ýerde mekan tutmaga-da, bir halk bolmaga-da taýýardyrys. ¹⁷Eger-de siz biziň sözüme gulak asyp, sünnetlenmeseňiz, onda gyzymyzy alyp gideris».

¹⁸Bu şert Hamor bilen onuň ogy Şekeme ýarady. ¹⁹Şekem bu işi eglemedi, çünki ol Ýakubyň gyzyny söýýärdi. Şekem maşgalada iň hormatlanýandy. ²⁰Hamor bilen Şekem ikisi gala derwezesindäki duşuşyk geçirilýän ýere gelip, halka şeýle ýüzlendiler: ²¹«Ol adamlar biziň dostlarymyzdyr. Goý, olar şu ýurtda mesgen tutup, söwda-satyk etsinler. Ýurdumyz giň ahyryn, ol bize-de, olara-da ýeter. Olar bilen gyz alşyp-berşeliň. ²²Bu adamlar diňe şu şert bilen – biziň ähli erkeklerimiziň özleri ýaly sünnetlenmek şerti bilen biziň aramyzda ýaşap, biziň bilen bir halk bolmaga razylaşarlar. ²³Olar bilen razylaşalyň, goý, olar biziň bilen bile otursynlar. Onsoň olaryň ähli mallary we mal-mülkleri biziňki bolar!» ²⁴Hamor bilen onuň ogy Şekemiň sözünü kabul edip, galanyň ähli erkekleri sünnetlendiler.

²⁵Üç gün geçipdi. Erkekler heniz sünnetiň yzasyny çekýärdiler. Ýakubyň iki ogy, Dinanyň agalary Şimgon bilen

Lewi gala duýdansyz hüjüm edip, ol ýerdäki erkekleriň ählisini uçdantutma gylyçdan geçirdiler. ²⁶Hamor bilen onuň ogy Şekemi-de öldürip, Dinany Şekemiň öýünden alyp gaýtdylar. ²⁷Ýakubyň beýleki ogullary öldürilenleriň ýanyna geldiler we öz uýalarynyň biabraý edildigi üçin galany taladylar. ²⁸⁻²⁹Olar ownukly-irili mallary, eşekleri, galanyň içindäki hem meýdandaky ähli zatlary we olaryň ähli baýlyklaryny olja aldylar; aýallaryny we oglan-uşaklaryny ýesir aldylar we öýlerindäki bar zatlary taladylar. ³⁰Ýakup Şimgon bilen Lewä: «Siz bu ýurduň ilaty bolan kenganlardyr perizleri maňa duşman edip, başymy belä sokduňyz. Biz azlyk edýändiris. Olar bize garşy baş göterip, meni bütün hojalygym bilen bilelikde gyrgyna bererler» diýdi. ³¹Ogullary Ýakuba: «Uýamyza loly hökmünde garalmagyna ýol berip bolmaz ahyryn» diýdiler.

35-nji bap

Hudaý Beýtelde Ýakuba pata berýär

¹Hudaý Ýakuba: «Beýtele git-de, şol ýerde mesgen tut. Doganyň Ysawdan gaçyp barýarkaň, özüňe görnen Hudaýa gurbanlyk sypasyny ýasa» diýdi. ²Şeýdip, Ýakup maşgalasyna we ýanyndakylara ýüzlenip: «Keseki hudaýlaryňyza taşlaň, tämizleniň we geýimleriňizi çalşyryň. ³Geliň, Beýtele gideliň. Ol ýerde hasratly günümde maňa kömek eden we giden yerimde meniň bilen bolan Hudaýa gurbanlyk sypasyny ýasaýyn» diýdi. ⁴Şondan soň olar öz keseki hudaýlaryny we gulakhalkalaryny Ýakuba berdiler. Ýakup olary Şekemiň golaýyndaky dub agajynyň aşagynda gizledi.

⁵Soňra olar ýola düşdüler. Ýakubyň ogullaryny hiç kim yzarlamaz ýaly,

töwerekdäki galalaryň ählisiniň ilytyny Hudaýyň gorkusy gaplady. ⁶Ýakup öz adamlary bilen Kengandaky Luza, ýagny häzirki Beýtele geldi. ⁷Ýakup ol ýerde gurbanlyk sypasyny ýasap, ol ýeri «Beýteliň Hudaýy» diýip atlandyrdy, sebäbi Ýakup doganyndan gaçyp barýarka, Hudaý Özüni şol ýerde oňa aýan edipdi. ⁸Rebekanyň enekesi Debora aradan çykdy we ol Beýteliň golaýyndaky dub agajynyň düýbünde jaýlandy. Şeýdip, bu agaç Alon-bakut ^a diýlip atlandyryldy.

⁹Ýakup Padanaramdan gaýdyp gelen-den soň, Hudaý Özüni Ýakuba ýene-de aýan edip, oňa pata berdi. ¹⁰Hudaý Ýakuba: «Seniň adyň häzir Ýakup, ýöne mundan beýläk seniň adyň Ýakup däl-de, Ysraýyl bolar» diýdi. Şeýdip, Ol onuň adyna Ysraýyl dakdy. ¹¹Soňra Hudaý ýene: «Men Gudratygüýçli Hudaýdyryn. Öňňäň, köpeliň. Senden millet we birtopar milletler dörär, seniň nesilleriňden şalar çykar. ¹²Ybraýyma, Yshaga beren ýurdumy saňa we seniň nesliňe bererin» diýdi. ¹³Soňra Hudaý Ýakup bilen söleşen ýerinden ýokary göterilip gitdi. ¹⁴Ýakup Hudaýyň özi bilen gepleşen ýerinde uly daş dikdi we onuň üstüne içgi sadakasyny hem-de zeytun ýagyny guýdy. ¹⁵Ýakup Hudaýyň özi bilen gepleşen ýerini Beýtel ^b diýip atlandyrdy.

Raheliň ölümi

¹⁶Olar Beýtelden ugradylar. Efrat welaýatyna ýetmäge sanlyja menzil galanda, ýolda Raheliň çagasynyň bolmaly pursady gelip, ony agyr burgy tutup ugrady. ¹⁷Agyr burgy tutýarka, göbegenen oňa:

«Gorkma, ine, seniň munyň-da ogul!» diýdi. ¹⁸Jany çykyp barýan Rahel ogluna Benony ^c diýip at dakdy. Ýöne kakasy onuň adyna Benýamin ^d goýdy. ¹⁹Şeýdip, Rahel dünýäden ötdi. Ol Efrata, ýagny Beýtullahama gidilýän ýoluň gyrasynda jaýlanyldy. ²⁰Ýakup Raheliň guburynyň üstünde bir uly daş dikdi. (Şol daş Raheliň guburynyň üstünde şu güne çenli hem dur.) ²¹Ysraýyl ýene ýoluny dowam etdirdi. Ol Eder diňiniň aňyrsynda öz çadyryny dikdi. ²²⁻²³Ysraýyl Ederde ýaşayarka, onuň ogly Ruben öz kakasynyň gyrnak aýaly Bilha bilen ýatdy. Ysraýyl muny eşitdi.

Ysraýylyň on iki ogly bardy. Onuň Leýadan bolan ogullary: Ruben (nowbahar ogly), Şimgon, Lewi, Ýahuda, Ysakar, Zebulun; ²⁴onuň Rahelden bolan ogullary: Ýusup, Benýamin; ²⁵onuň Raheliň gyrnag Bilhadan bolan ogullary: Dan, Naftaly; ²⁶onuň Leýanyň gyrnag Zilpadan bolan ogullary: Gat we Aşer. Bu Ýakubyň Padanaramda doglan ogullarydy.

Yshagyň ölümi

²⁷Ýakup Ybraýym bilen Yshagyň gelmişek bolup ýaşan ýeri bolan Mamrā, ýagny Kirýatarba (Hebrona) kakasy Yshagyň ýanyna geldi. ²⁸Yshak ýüz segsen ýyl ömür sürdi. ²⁹Ol garrap dünýäden ötüp, ata-babalaryna gowuşdy. Ogullary Ysaw bilen Ýakup ony jaýlady.

36-njy bap

Ysawyň nesilleri

¹Ysawyň, ýagny Edomyň nesilleri şulardyr. ²⁻³Ysaw Kengan gyzlaryna

^a 35:8 *Alon-bakut* – bu söz agyly dub agajy diýmegi aňladýar.

^b 35:15 *Beýtel* – bu söz Hudaýyň öýi diýmegi aňladýar.

^c 35:18 *Benony* – bu söz hasratymda doglan ogul diýmegi aňladýar.

^d 35:18 *Benýamin* – bu söz oglum – sag elim diýmegi aňladýar.

öylendi. Ol het Eýlonyň gyzy Ada, hiwi Sibgonyň ogly Ananyň gyzy Oholybama hem-de Ysmaýylyň gyzy, Nebaýotyň aýal dogany Bosmata öylendi. ⁴Ada Ysawa Elipazy, Bosmat Reguwaly, ⁵Oholybama bolsa Ýeguşy, Ýaglamy we Korany dogrup berdi. Ine, şular Ysawyň Kengan ýurdundaky doglan ogullarydyr.

⁶Ysaw aýallaryny, ogul-gyzlaryny, hojalygyndakylaryň ählisini, mallaryny hem-de Kenganda gazanan ähli emlägini alyp, dogany Ýakubyň ýanından aýrylyp, başga ýere gitdi. ⁷Olaryň maly juda köpdi. Şeýle bolansoň, olar bir ýerde ýaşap biljek däldiler, olaryň dowarlaryna öri darlyk edýärdi. ⁸Ysaw, ýagny Edom Segir daglygynda ýaşady. ⁹Segir daglygyndaky edomlaryň atasy bolan Ysawyň nesilleri şulardyr. ¹⁰Olaryň atлары şeýledir: Ysawyň aýaly Adadan bolan ogly Elipaz, Ysawyň aýaly Bosmatdan bolan ogly Reguwal. ¹¹Elipazyň ogullary: Teýman, Omar, Sepo, Gatam we Kenaz. ¹²Timna Ysawyň ogly Elipazyň gynak aýalydy. Ol Elipaza Amalegi dogrup berdi. Bular Ysawyň aýaly Adadan bolan nesilleridir. ¹³Reguwalyň ogullary: Nahat, Zera, Şamma we Miza. Bular Ysawyň aýaly Bosmatdan bolan nesilleridir. ¹⁴Ysawyň aýaly Oholybama Sibgonyň agtygy, Ananyň gyzydy. Oholybama Ysawa şu ogullary: Ýeguşy, Ýaglamy we Korany dogrup berdi.

¹⁵⁻¹⁶Ysawyň nesillerinden dörän urugbaşylar şulardyr: Ysawyň nowbahar ogly Elipazyň ogullary: Teýman, Omar, Sepo, Kenaz, Kora, Gatam we Amalek. Şular Elipazyň Edom ýurdundaky ogullarydyr; olar Ysawyň Adadan bolan ogullarydyr. ¹⁷Ysawyň ogly Reguwalyň ogullary şulardyr: urugbaşylar Nahat, Zera, Şamma, Miza. Bular Reguwalyň

Edom ýurdundaky ogullarydyr. Olar Ysawyň aýaly Bosmatdan bolan ogullarydyr. ¹⁸Ysawyň aýaly Oholybamadan bolan ogullary: Ýeguş, Ýaglam, Kora. Bular Ysawyň Ananyň gyzy Oholybamadan bolan ogullarydyr. ¹⁹Bularyň hemmesi Ysawyň, ýagny Edomyň ogullarydyr. Olar urugbaşylardyr.

²⁰⁻²¹Hory tiresinden Segiriň ogullary şulardyr: Lotan, Şobal, Sibgon, Ana, Dişon, Eser we Dişan. Olar ýurduň ýaşajylarydyr we horylaryň urugbaşylarydyr. Bular Segiriň Edom ýurdundaky ogullarydyr. ²²Lotanyň ogullary şulardyr: Hory, Homam. Timna Lotanyň aýal doganydy. ²³Şobalyň ogullary: Alwan, Manahat, Eýbal, Şepo, Onam. ²⁴Sibgonyň ogullary: Aýa, Ana (ol kakasynyň eşeklerini bakyp ýörkä, çölde gyzgyn suwly çeşmeleri tapdy). ²⁵Ananyň çagalary: Dişon we gyzy Oholybama. ²⁶Dişonyň ogullary: Hemdan, Eşban, Ýytran, Keran. ²⁷Eseriň ogullary: Bilhan, Zagawan, Akan. ²⁸Dişanyň ogullary: Us, Aran. ²⁹⁻³⁰Segir ýurdundaky uruglaryna görä hory urugbaşylary şulardyr: Lotan, Şobal, Sibgon, Ana, Dişon, Eser, Dişan.

Edom patyşalary

³¹Ysraýyllara hiç bir patyşa şalyk etmezden öň Edom ýurdunda höküm süren patyşalar şu aşakdakylardyr. ³²Begoryň ogly Bala Edomda patyşalyk etdi. Onuň paýtagt galasynyň ady Dinhabady. ³³Bala dünýäden ötüp, onuň ýerine Bosra galasyndan bolan Zeranyň ogly Ýobap patyşa boldy. ³⁴Ýobap dünýäden ötüp, onuň ýerine teýmanly Huşam patyşa boldy. ³⁵Huşam dünýäden ötüp, onuň ýerine Mowap topragynda midýanlary ýeňen, Bedatyň ogly Hadat patyşa boldy. Onuň paýtagt galasynyň ady Awtydy. ³⁶Hadat dünýäden ötüp, onuň ýerine

masrekaly Samla patyşa boldy. ³⁷Samla dünýäden ötüp, onuň ýerine Ýewfrat derýasynyň boýundaky Rehobotdan bolan Şawul patyşa boldy. ³⁸Şawul dünýäden ötüp, onuň ýerine Akboryň ogy Bagalhanan patyşa boldy. ³⁹Akboryň ogy Bagalhanan dünýäden ötenden soň onuň ýerine Hadar patyşa boldy. Ol Pagu galasyndandy. Hadaryň aýalynyň ady Meheýtabeldi. Ol Matrediň gyzy, Meýzahabyň agtygydy.

⁴⁰⁻⁴³Uruglary, ýurtda mesgen tutýan ýerleri hem atlary boýunça Ysawdan dörän edom urugbaşylary şulardyr: Timna, Alwa, Ýetet, Oholybama, Ela, Pinon, Kenaz, Teýman, Mibsar, Magdyýel, Iram. Bu uruglaryň hemmesi Ysawdan dördediler.

37-nji bap

Ýusup we onuň doganlary

¹Ýakup öz kakasynyň gelmişek bolup mesgen tutan ýurdy bolan Kenganda ýaşaýardy. ²Ýakubyň maşgalasynyň kyssasy şeýledir.

On ýedi ýaşly Ýusup, öweý ejeleri Bilhadan we Zilpadan bolan doganlary bilen bile süri bakýardy. Ýusup doganlarynyň eden işlerini kakasyna şugullaýardy. ³Ysraýyl Ýusuby beýleki ogullaryndan has gowy görerdi, çünki ol Ýakubyň garran wagty doglupdy. Ýakup oňa üýtgeşik don^a tikipdi. ⁴Ýusubyň doganlary öz kakalarynyň Ýusuby özlerinden has ileri tutýandygyny gördüler. Şoňa görä-de, olar Ýusuby ýigrenediler we onuň bilen sözleri alyşmazdy.

⁵Bir gün Ýusup düýş gördi. Ol düýşüni doganlaryna gürrüň berende, olar Ýusuby öňkülerindenem beter ýigrendiler.

⁶Ýusup olara şeýle diýdi: «Diňläň, men şeýle düýş gördüm. ⁷Biz ekin meýdanyn-da desse bogýarmyşyk. Birdenkä meniň dessäm ýerinden galyp, dikelip durýarmyşyn; siziň desseleriňiz bolsa onuň daşyna aýlanyp, oňa baş egýärmişler». ⁸Doganlary Ýusuba: «Bäh, sen biziň üstümüzden hökümdarlyk edäýermikäň, bizi dolandyraýarmykaň?» diýdiler. Şeýdip, olar Ýusuby düýşi hem-de özleri barada aýdan sözleri üçin has-da beter ýigrendiler.

⁹Ýusup ýene bir düýş gördi we ol ony-da doganlaryna gürrüň berdi. Ol: «Men ýene bir düýş gördüm. Onda Gün, Aý hem-de on bir sany ýyldyz maňa baş egýärmişler» diýdi. ¹⁰Ýusup muny kakasyna-da, doganlaryna-da gürrüň berdi. Kakasy oňa käýäp: «Bu nähili düýş boldugy? Bäh, men, ejeň, doganlaryň – hemmämiz saňa iki бүкүлүп tagzym etmeli bolaýarmykak?» diýdi.

¹¹Şeýdip, doganlary Ýusuba görüplik edýärdiler, ýöne bu sözler onuň kakasyny oňa batyrdy.

¹²⁻¹³Bir gün Ýusubyň doganlary kakalarynyň dowarlaryny bakmaga Şekeme giden wagtларында, Ysraýyl Ýusuba: «Doganlaryň Şekemde dowarlary bakyp ýörler. Sen olaryň ýanyna gidip gel» diýdi. Ýusup: «Bolýar, gidäýerin» diýdi. ¹⁴Ýakup Ýusuba: «Git-de, doganlaryňdan habar al. Janlary sagmyka, dowarlar tükelmikä, bilip gel» diýip, ony Hebron deresiniň içi bilen ugratdy.

Ýusup Şekeme geldi. ¹⁵Meýdanda ondan-oňa aýlanyp ýörkä, oňa bir adam duşup: «Näme ideýärsiň?» diýip sorady. ¹⁶Ýusup: «Doganlarymy ideýärin. Aýtsana, olar mallaryny nirede bakýarkalar?» diýdi. ¹⁷Ol adam: «Olar bu

^a 37:3 *Üýtgeşik don* – ýa-da dürli reňkli don ýa-da uzyn ýeňli don.

ýerden gitdiler, men olaryň: „Dotana gideliň“ diýenlerini eşitdim» diýdi. Ýusup doganlarynyň yzyndan gidip, olary Dotandan tapdy.

¹⁸Doganlary Ýusuby uzakdan görüp, heniz ýakynlaşmanka, ony öldürmegiň kastyna çykdylar. ¹⁹Olar biri-birlerine: «Hanha, düýş görüji gelýär. ²⁰Geliň, ony öldürüp, şu gurruk guýularyň birine taşlalyň-da, ony bir ýyrtyjy haýwan iýipdir diýeliň. Onsoň göreli-bakaly, onuň düýşleri çyn bolup çykaýarmy-ka!» diýişdiler.

²¹Muny Ruben eşidip: «Ýok, ony öldürmälíň» diýip, Ýusuby halas etmäge çalyşdy. ²²Ýusuby bularyň elinden halas etmek we ony sag-aman yzyna, kakasynyň ýanyna ibermek üçin, Ruben olara: «Ony şu çöldäki guýa taşlaň, ýöne oňa el gatyp, ganyna galaýmaň!» diýdi. ²³⁻²⁴Ýusup doganlarynyň ýanyna gelende, olar onuň egnindäki üýtgeşik donuny sypyrdylar-da, Ýusuby gurruk guýa taşladylar.

²⁵Olar naharlanmaga oturanlarynda, Gilgatdan ysmaýyllaryň kerweniniň gelýändigini gördüler. Düýelere hoşboý ysly otlar, melhem hem-de ladan ýüklenendi. Olar bu ýükleri Müsüre alyp barýardylar. ²⁶Ýahuda doganlaryna: «Doganymyzy öldürüp, ganhorlygymyzy gizlänimiz bilen gazanýan zadymyz näme?! ²⁷Geliň, ony ysmaýyllara satalyň, goý, ol biziň elimizden jebir çekmesin, ol biziň doganymyzdyr, öz süýegimizdir» diýdi. Doganlary Ýahuda gulak asdylar. ²⁸Midýan täjirleri ol ýerden geçip barýarkalar, doganlary Ýusuby guýudan çykaryp, ony ýigrimi kümüş teňňä ysmaýyllara ^a satdylar. Olar bolsa Ýusuby Müsüre alyp gitdiler. ²⁹Ruben

guýa gaýdyp geldi we ol ýerden Ýusuby tapmansoň, ýakasyny ýyrtyp zarynlady.

³⁰Ol doganlarynyň ýanyna baryp: «Oglan ýok, indi men nädeýin!» diýdi.

³¹Onsoň olar bir erkeji soýup, Ýusubyň donuny onuň ganyna buladylar. ³²Olar Ýusubyň üýtgeşik donuny kakalarynyň ýanyna eltip: «Biz bu dony tapdyk, seret, bu seniň ogluňyň don-a däl-dir-dä?» diýdiler. ³³Ýakup dony tanap: «Bu oglumyň dony! Ony bir ýyrtyjy haýwan iýipdir; Ýusup şek-şübhesiz parçalanypdyr» diýip aglady. ³⁴Ýakup ýakasyny ýyrtyp zarynlap, ençeme günläp oglunyň ýasyny tutdy.

³⁵Ýakubyň ähli ogullarydyr gyzlary gelip, oňa göwünlik berjek boldular, emma oňa göwünlik berip bilmediler. Ýakup: «Şu hasratym bilen ölüler dünýäsindäki oglumyň ýanyna gitjek» diýdi. Şeýdip, kakasy Ýusubyň ýasyny tutmagyny dowam etdirdi. ³⁶Şol arada midýanlar Ýusuby Müsürde faraonyň janpenalarynyň baştutany Potypara satdylar.

38-nji bap

Tamar bilen Ýahuda

¹Şol wagtlar Ýahuda öz doganlaryndan aýrylyp, adullamly Hira diýen biriniň ýanyna gidip, şol ýerde ornaşdy. ²Ýahuda ol ýerde Şuga diýen bir kenganyň gyzy bilen tanşyp, öýlenip, oňa ýanaşdy. ³Aýal göwreli bolup, bir ogul dogurdy. Ýahuda onuň adyna Er dakdy. ⁴Onuň aýaly ikinji gezek göwreli bolup, ýene-de bir ogul dogurdy. Ol oglanyň adyna Onan dakdy. ⁵Ol soňra ýene-de bir ogul dogurdy we onuň adyna Şela dakdy. Aýaly soňky ogluny dogranda, Ýahuda Kezipdedi.

⁶Ýahuda nowbahar ogly Eri Tamar diýen gyza öýerdi. ⁷Emma Ýahudanyň

^a 37:28 *Ysmaýyllara* – bu midýanlaryň beýleki ady.

nowbahar ogly Eri Rebbiň nazarynda pislik edendigi üçin, Reb ony öldürdi. ⁸Ýahuda Onana: «Doganyňň nesli ýitip gitmez ýaly, sen öz gelnejeňe ýanaşmaga borçlusyň» diýdi. ⁹Emma Onan özünden öňjek çagalaryň öz nesli bolmajakdygyny bilýärdi. Şol sebäpden-de ol her wagt gelnejesine ýanaşanda, çağa galmazlygy üçin tohumyny ýere dökerdi. ¹⁰Onan Rebbiň nazarynda pislik edendigi üçin, Reb ony öldürdi. ¹¹Ýahuda gelni Tamara: «Sen ataň öýüne git-de, oglum Şela ýigit çykýança, ol ýerde dullugyňa ýaşaber» diýdi. Çünki Ýahuda Şela-da beýleki iki dogany ýaly öler öýdüp gorkýardy. Şeýdip, Tamar atasy öýüne gitdi.

¹²Esli wagtdan soň Ýahudanyň aýaly – Şuganyň gyzy aradan çykdy. Aýalynyň matamy sowlansoň, Ýahuda dosty adullamly Hira bilen öz gyркymçylarynyň ýanyna Timna gitdi. ¹³Tamara: «Gaýyn-ataň dowarlaryny gyркдыrmaga Timna gidýär» diýip habar berdiler. ¹⁴Ol dulluk geýimini çalşyryp, ýüzüni бүрәp, daşyna örtgi oranyp, Timna gidilýän ýoluň ugrundaky Eýnaýymyň derwesiniň agzynda oturdy. Çünki Tamar Şelanyň ýigit çykandygyny bilýärdi, emma ol heniz Şela berilmändi. ¹⁵Ýahuda ony gördi we ýüzi örtülgi bolansoň, ol loludyr öýtdi. ¹⁶Ýahuda bu aýalyň öz gelnidiginden bihabar bolansoň, oňa tarap öwrülip: «Meniň bilen ýatjakmy?!» diýdi. Ol Ýahudadan: «Eger seniň bilen ýataýsam, sen maňa näme berersiň?» diýip sorady. ¹⁷Ýahuda ol aýala: «Öz sürimden bir owlak ibererin» diýip jogap berdi. Ol Ýahuda: «Owlagy iberýänçaň, girew goýup bilermiň?» diýdi. ¹⁸Ýahuda ondan: «Saňa girew hökmünde näme bereýin?» diýip sorady. Ol aýal: «Boýnuňdan asylgy möhüriňi gaýşy bilen hem-de eliňdäki hasaňy ber» diýdi.

Şeýdip, Ýahuda bulary oňa berip, onuň bilen ýatdy. Şunlukda, ol aýal ondan göwreli boldy. ¹⁹Aýal öýüne gidip, бүrenjegini аýryp, ýene-de dulluk geýimini geýdi. ²⁰Ýahuda girewine goýan zatlaryny ol aýaldan almak üçin, adullamly dostundan oňa bir owlak iberdi, ýöne ony tapmady. ²¹«Eýnaýymda, ýoluň ugrunda azgyn aýal otyrды, şol niredikä?» diýip, ol ýerli adamlardan sorady. Emma oňa: «Bu ýerde hiç haçan azgyn aýal bolmandy» diýip jogap berdiler. ²²Ol Ýahudanyň ýanyna dolanyp geldi we oňa: «Men ony tapmadym, ýerli adamlar hem: „Bu ýerde hiç haçan azgyn aýal bolmandy“ diýýärler» diýdi. ²³Ýahuda: «Biziň üstümüzden gülmezleri ýaly, goý, ol zatlar şonuňky bolsun. Men owlagy iberdim, ýöne sen ol aýaly tapyp bilmediň» diýdi.

²⁴Üç aýa golaý wagт geçenden soň, oňa: «Gelniň Tamar loluçylyga ýüz urup, göwreli bolupдыр» diýip habar berdiler. Ýahuda: «Ony daşary çykaryň-da, ýakyň» diýdi. ²⁵Tamary daşary çykaranlarynda, ol gaýynatasyna şu habary ýollap: «Men, ine, şu möhüriň, gaýşyň hem-de hasanyň eýesinden göwreli boldum. Seret-de, bulary tanap, olaryň kimiňkidigini bil!» diýip, girewine alan zatlaryny gaýynatasyna iberdi. ²⁶Ýahuda öz zatlaryny tanap, şeýle diýdi: «Ol menden has mamla, sebäbi men ony oglum Şela dakmadym». Şondan soň, Ýahuda hiç haçan Tamar bilen ýatmady. ²⁷Aýygüni dolup, dogurmaly pursady gelende, Tamaryň göwresinde ekiz çaganyň bardygы mälim boldy. ²⁸Ol dogranda, ilki bir çaganyň eli çykdy. Göbegene «Şu öň doguldy» diýip, çaganyň goşaryna gyрмызы sapak daňды. ²⁹Ýöne çaға eli ni ýene yzyna çekip aldy we onuň inisi ilki doguldy. Göbegene: «Sen nädip zor bilen çykдыň?» diýdi. Şol sebäpden hem

onuň adyna Peres ^a dakylady. ³⁰ Soňra eli gyrgyzy sapakly çaga doguldy. Onuň adyna Zera goýuldy.

39-njy bab

Ýusup Potypara hyzmat edýär

¹Ysmaýyllar Ýusuby Müsüre getirip, faraonyň janpenalarynyň baştutany Potypara satdylar. ²Reb Ýusup bilen bileli. Ýusubyň işleri oňuna boldy; ol müsürli jenabynyň öýünde ýaşaýardy. ³Müsürli jenap Ýusubyň ähli işlerine Rebbiň kömek edýändigine we Onuň Ýusuba ähli işinde üstünlik berýändigine göz ýetirdi. ⁴Şeýdip, Ýusup jenabynyň göwnüni tapyyp, oňa hyzmat etdi. Ol Ýusuby bütün hojalygynyň üstünden baştutan edip belläp, öz eýeçiligindäki ähli zatlary onuň ygtyýaryna berdi. ⁵Şondan soň Reb Ýusubyň hatyrasy üçin bu müsürliň bütün hojalygyna we onuň öýündäki hem meýdandaky ähli mal-mülküne bereket berdi. ⁶Potypar ähli mal-mülküni Ýusubyň ygtyýarlygyna berdi. Ol indi öz damagyndan başga zada baş galdyрмаýardy.

Ýusup we Potyparyň aýaly

Ýusup boý-syratly, juda görmegeý ýigidi. ⁷Aradan birnäçe wagt geçenden soň, oňa Potyparyň aýalynyň göwni gidip: «Meniň bilen ýat» diýdi. ⁸Emma Ýusup mundan boýun gaçyryp, şeýle diýdi: «Jenabym öýüň hiç bir zady üçin baş galdyрмаýar. Ol öz eýeçiligindäki bar zatlary meniň baştutanlygyma berdi. ⁹Şu hojalykda meniň ygtyýarym onuňkydan ýokarydyr. Ol hojalygyň senden başga ähli zadyny maňa ynandy, çünki sen onuň aýalysyň. Onsoň nädip men

beýle gabahat iş edip, Hudaýyň önünde günä gazanyp bilerin?!» ¹⁰Potyparyň aýaly Ýusuby özi bilen ýatmaga her gün yrjak bolsa-da, ol oňa gulak asmady.

¹¹Bir gün Ýusup öz işi bilen öýe girdi. Öýde hyzmatkärleriň hiç biri ýokdy. ¹²Potyparyň aýaly onuň eşiginden tutdy-da: «Meniň bilen ýat» diýdi. Emma Ýusup eşigini onuň elinde galdyryp, gaçyp daşary çykdy. ¹³⁻¹⁴Ýusubyň eşigini elinde galdyryp gaçandygyny gören aýal hyzmatkärlerini çagyryp, olara: «Görseňizlän, meniň ärim bu ýewreyi bizi biabraý etmek üçin getiripdir. Ol meniň bilen ýatjak bolup, otagyma geldi, men sesimiň ýetdiginden gygyrdym. ¹⁵Şonda ol eşigini ýanymda taşlap, daşary gaçyp gitdi» diýdi. ¹⁶Soňra ol Ýusubyň jenaby gelýänçä, onuň eşigini öz ýanynda saklady. ¹⁷⁻¹⁸Ol Ýusubyň jenabyna-da öz hyzmatkärlerine aýdan sözlerini gaýtalady: «Seniň getiren ýewreyi guluň meni biabraý etmek üçin otagyma geldi. Gykylyk turzanymy görüp, ol eşigini ýanymda taşlap gaçyp gitdi».

¹⁹Aýalynyň: «Guluň meni, ine, şeýtdi» diýen sözlerini eşidensoň, jenabyň gany depesine urdy. ²⁰Ol Ýusuby tutup, patyşanyň tussaglarynyň saklanýan zyndanyna saldy. Şeýdip, Ýusup zyndanda oturdy. ²¹Ýöne Reb Ýusup bilen bolup, oňa merhemet etdi. Ýusup zyndanyň başlygynyň göwnünden turdy. ²²Zyndanyň başlygy ol ýerdäki tussaglaryň ählisini Ýusubyň eline berdi. Ýusup zyndanyň ähli işi üçin jogapkärçilik çekdi. ²³Zyndanyň başlygy Ýusubyň garamagyndaky zatlaryň hiç biri bilen gyzyklanmaýardy, çünki Reb Ýusup bilen bolup, her bir işinde oňa üstünlik berýärdi.

^a 38:29 *Peres* – bu söz *zor bilen çykmak* diýmegi aňladýar.

40-njy bap

Ýusup tussaglaryň düýşüni ýorýar

¹Birnäçe wagtdan soň, Müsür patyşasynyň baş sakysy bilen baş nan bişirijisi patyşanyň göwnüne degdiler. ²Bu ikisine faraonyň gahary geldi. ³Ol bulary janpenalaryň baştutanynyň öýündäki zyndanda, Ýusubyň saklanýan zyndanyna saldy. ⁴Janpenalaryň baştutany Ýusuby olaryň baştutany edip goýdy; Ýusup olara hyzmat etdi. Olar birnäçe wagt zyndanda boldular.

⁵Bir gije Müsür patyşasynyň tussaglykda saklanýan sakysy bilen nan bişirijisi düýş gördüler. Düýşleriň hersiniň özüne mahsus ýorgudy bardy. ⁶Daň bilen Ýusup bu ikisiniň ýanyna geldi; olar birhili ünjülidiler. ⁷Ol bu tussaglardan: «Bu gün näme sebäpden ünjüli görünüýärsiňiz?» diýip sorady. ⁸Olar Ýusuba: «Biz düýş gördük, ýöne ony ýorup biljek adam ýok» diýip jogap berdiler. Ýusup olara: «Ýorgut Hudaýdan dälmidir näme?! Hany, düýşüňizi maňa gürrüň beriň» diýdi. ⁹Baş saky düýşüni Ýusuba gürrüň berdi: «Düýşümde üzüm agajyny gördüm. ¹⁰Üzüm agajynyň üç şahasy barmyş. Ol ösüp, gülleýärmişin-de, onda üzüm salkymlary peýda bolýarmyş. ¹¹Faraonyň kasesi hem meniň elimdemiş. Men üzümü faraonyň kasesine sykyp, kāsāni oňa uzadýarmyşym». ¹²Ýusup oňa şeýle diýdi: «Düýşüň ýorgudy, ine, şeýle: üç şaha üç gündür. ¹³Üç günden faraon seni zyndandan çykaryp, saňa ýene öňki wezipäni berer. Sen faraona ýene-de edil öňki saklyk eden wagtyňdaky ýaly onuň kasesini eline berersiň. ¹⁴Ýöne günün gowulaşanda, meni hem ýatla; maňa ýagşylyk edäý. Faraonyň meni-de zyndandan çykarary

ýaly, men hakda oňa gürrüň ber. ¹⁵Çünki men ýewreýleriň ýurdundan ogurlanyp getirildim, hatda şu ýerde-de, Müsürde zyndana taşlanar ýaly, men hiç hili günä etmedim».

¹⁶Baş nan bişiriji Ýusubyň düýş ýor-maga ökdedigini görüp: «Men hem düýş gördüm. Depämde üç sebet çörek barmyş. ¹⁷Sebetleriň iň üstküsinde faraon üçin undan bişirilen dürli nygmatlar barmyş, olary guşlar iýýärmiş» diýip, Ýusuba düýşüni gürrüň berdi. ¹⁸Ýusup oňa: «Düýşüň ýorgudy, ine, şeýle: üç sebet üç gündür. ¹⁹Ýene üç günden faraon seni zyndandan çykaryp, dardan asar; guşlar seniň etiňi iýerler».

²⁰Üç günden soň faraon öz doglan günü mynasybetli emeldarlary üçin meýlis gurady we baş saky bilen baş nan bişirijini-de zyndandan çykardyp, öz emeldarlarynyň önünde duruzdy. ²¹Edil Ýusubyň ýorşy ýaly, faraon baş sakyny ýene öňki wezipesine belledi; ol faraona saklyk etdi. ²²Baş nan bişirijini-de Ýusubyň aýdyşy ýaly, patyşa dardan asdyrdy. ²³Baş saky bolsa Ýusup hakda pikir hem etmedi, ol ony ýadyndan çykardy.

41-nji bap

Ýusup faraonyň düýşüni ýorýar

¹İki ýyldan soň faraon bir düýş gördi. Ol Nil derýasynyň kenarynda durmuşyn. ²Birdenkä ýedi sany bakylan, semiz sygyr derýadan çykyp, gamyşlygyň içinde otlamaga başlaýarmyş. ³Olardan soň bolsa derýadan ýedi sany süňkleri çykyşyp duran hor sygyr çykyp, kenarda öňküleriň ýanynda durýarmyş. ⁴Süňkleri çykyşyp duran şol hor sygyrlar beýleki ýedi semiz sygry iýýärmiş. Şol wagt hem faraon ukudan oýandy. ⁵Ol ýene uka gitdi we bu gezek başga bir

düş görđi. Bir baldakdan ýedi sany dok we oňat däne sümmüli ösüp çykýarmyş. ⁶Olardan soň bolsa gündogar ýeline guran ýedi sany puç däne sümmüli ösüp çykýarmyş. ⁷Soňra şol ýedi sany guran puç sümmül beýleki dok hem dykyz ýedi sümmüli iýýärmiş. Şol wagt hem faraon ýene-de ukudan oýandy we munuň düşüdigine düşündi. ⁸Ir bilen faraonyň ruhy ünjüli. Ol Müsüriň ähli jadygöýleridir akyldarlaryny çagyryp, olara öz düşüşüni gürrüň berdi, emma olaryň hijisi düşüşleri ýorup bilmediler.

⁹Baş saky faraona ýüzlenip, oňa şeýle diýdi: «Şu gün men hata iş edendigimi boýun alýaryn. ¹⁰Bir gün faraonyň baş nan bişiriji bilen maňa gahary gelip, bizi janpenalaryň baştutanynyň öýündäki zyndana saldy. ¹¹Bir gije biziň ikimiz-de düş görđük. Düşşleriň hersiniň özüne laýyk ýorgudy bolmalydy. ¹²Biziň ýanymyzda janpenalaryň baştutanynyň hyzmatkäri bolan bir ýewreý ýigit hem bardy. Biz öz düşüşimizi şoňa gürrüň berdik we ol biziň gören düşşlerimizi olaryň mazmunyna görä ýorup berdi. ¹³Ýusubyň ýorgudy dogry bolup çykdy. Men öňki wezipäme dolanyp geldim, baş nan bişiriji bolsa dardan asyldy». ¹⁴Faraon Ýusuby çagyrtý. Ony dessine zyndan çykardylar. Ýusup özüne serenjam berdi, geýimlerini çalşyrdy we faraonyň huzuryna geldi. ¹⁵Faraon Ýusuba: «Men bir düş görđüm, ýöne ony ýorup bilýän ýok. Men sen düş ýorup bilýärmiş diýip eşitdim» diýdi. ¹⁶Ýusup faraona: «Ony ýorýan men däldirin; diňe Hudaý faraona bähbitli düşündiriş berer» diýdi. ¹⁷Faraon Ýusuba düşüşüni gürrüň berdi: «Men düşüşümde Nil derýasynyň kenarynda durmuşym. ¹⁸Birdenkä derýadan ýedi sany bakylan, semiz sygyr çykyp, gamyslygynyň içinde otlap başlaýarmyş.

¹⁹Olaryň yzyndan bolsa derýadan ýene-de ýedi sany süňkleri çykyşyp duran hor sygyr çykýarmyş. Men şeýle hor sygyrlary bütün Müsürde hiç haçan görmändim. ²⁰Soňra şol hor süňkleri çykyşyp duran sygyrlar öňki ýedi semiz sygyr iýýärmişler. ²¹Emma olaryň semiz sygyrlary iýendigini hiç kim bilip biljek däl, çünki olaryň entegem öňküleri ýaly süňkleri çykyşyp durmuşyn. Şol wagt hem men oýandym. ²²Soňra ýene başga bir düş görđüm. Bir baldakda ýedi sany dok we dykyz sümmül gögerýärmiş. ²³Olardan soň bolsa ýedi sany gündogar ýeline guran puç sümmül ösüp çykýarmyş. ²⁴Şol puç sümmüller hem öňki ýedi dok sümmüli iýýärmişler. Men muny jadygöýlere gürrüň berdim, emma muny maňa düşündirip bilen tapylmady».

²⁵Ýusup faraona şeýle diýdi: «Jenabyň iki düşüşüniň hem manysy birdir. Hudaý faraona Öz etjek zadyny aýan edipdir. ²⁶Ýedi semiz sygyr bilen ýedi dok sümmül bu ýedi ýyldyr. Bu ikisi bir düşşdür. ²⁷Soňky çykan ýedi hor sygyr bilen gündogar ýeline guran ýedi puç sümmül, ýedi ýyllap dowam etjek açlygy aňladýar. ²⁸Meniň aýdyşym ýaly, Hudaý faraona Öz etjek zadyny görkezipdir. ²⁹Bütün Müsür topragynda ýedi ýyl boleinlik bolar. ³⁰Soňra ýedi ýyl açlyk geler. Müsüriň öňki bolçulygy unudylar, çünki açlyk Müsüri ejizleder. ³¹Soňky gelen açlyk bolçulygy unutdyrar, çünki ol juda agyr geler. ³²Faraonyň şol bir düşüşüni iki gezek görmegi işiň Hudaý tarapyndan kesgitlenendigini we Hudaýyň ony tizara amala aşyryjakdygyny aňladýar. ³³Şoňa görä-de, faraonyň düşüşü, pähim-paýhasly adamy tapyp, ony Müsüre baştutan edip bellemegi zerurdyr. ³⁴Faraon bütün Müsürde häkimler bellemelidir we olar ýedi ýyllyk bolçulykda Müsür ýurdunyň

hasylynyň başden birini almalydyrlar. ³⁵Goý, olar önlerindäki geljek bolçulyk ýyllarynda galla toplan, ony galalarda faraonyň ygtyýarlygynda saklasynlar. ³⁶Bu galla Müsür açlykdan heläk bolmaz ýaly, oňa ýedi ýyl azyk bolar».

Ýusup Müsüre hökümdarlyga bellenýär

³⁷Faraona we onuň ähli emeldarlaryna bu tekliplä ýarady. ³⁸Faraon öz emeldarlaryna: «Biz Ýusupdan başga Hudaýyň Ruhy bolan adamy tapyp bilmeris» diýdi. ³⁹Soňra ol Ýusuba: «Hudaý şu zatlaryň ählisini saňa aýan etdi, seniň ýaly düşbi, pähim-paýhasly adam ýokdur. ⁴⁰Sen meniň ýurdumda hökümdarlyk edersiň; halk saňa boýun eger. Men diňe şa tagtynda senden beýik bolaryn». ⁴¹Soňra faraon Ýusuba: «Ine, men seni tutuş Müsür topragyna hökümdar edip belleýärin» diýdi. ⁴²Faraon barmagyndaky patyşalyk möhürini çykaryp, ony Ýusubyň barmagyna dakdy; oňa gymmatbaha lybaslar geýdirdi we boýnuna altyn zynjyr dakdy. ⁴³Soňra faraon Ýusuby özüniň weziriniň at arabasyna mündürtdi; Ýusubyň önünden: «Tagzym ediň!» diýip jar çekdirdiler. Şeýdip, patyşa Ýusuby tutuş Müsür ýurduna hökümdar edip belledi. ⁴⁴Faraon Ýusuba: «Faraon men bolsam-da, Müsüriň hiç bir ýerinde senden rugsatsyz çöp başy gymyldamaz» diýdi. ⁴⁵Faraon Ýusuba Sopnat-Pagnýa diýip, müsürçe at dakdy; ony Heliýopolys galasynyň ruhanysy Potyperiniň gyzy Asenada öýerdi. Şeýdip, Ýusup tutuş Müsür ýurduny dolandyryp başlady. ⁴⁶(Müsür patyşasy faraona hyzmat edip başlanda, Ýusup otuz ýaşyndady.) Ýusup faraonyň ýanından gaýdyp, bütün Müsüre aýlandy. ⁴⁷Ýedi

ýyllyk bolçulykda toprak bol galla berdi. ⁴⁸Ýusup Müsür topragyndan ýedi ýylyň dowamynda önen ähli gallany ýygnaý, galalarda ýerleşdirdi. Ol her galanyň töwereginden ýygnaýan gallany şol galanyň özünde saklady. ⁴⁹Şeýdip, Ýusup deňiz çägelere deý köp galla hasylyny toplady, hatda ol soňabaka olary ölçemesini-de goýdy. ⁵⁰Açlyk ýyllary başlamazyndan öň, Heliýopolys galasynyň ruhanysy Potyperiniň gyzy Asenada Ýusuba iki ogul dogrup berdi. ⁵¹Ýusup: «Hudaý maňa ähli muşakgatlýklarymy hem-de atamyň öýüni unutmaga ýardam etdi» diýip, nowbahar oglunyň adyna Manaşa^a dakdy. ⁵²Ol ikinji ogly bolanda: «Jebir çeken topragynda Hudaý meni örnetdi» diýip, onuň adyna Efraýym^b dakdy.

⁵³Müsüriň ýedi ýyllyk bolçulyk döwri tamamlandy. ⁵⁴Ýusubyň aýdyşy ýaly, ýedi ýyllyk açlyk başlady. Ähli ýurtlarda açlyk boldy. Emma bütün Müsürde iýmit bardy. ⁵⁵Ahyry açlyk Müsür topragyna hem aralaşyp ugrady. Halk nalyş bilen faraondan azyk sorap başlady. Faraon ähli müsürlilere: «Ýusubyň ýanyna baryň-da, şonuň diýeni bilen boluň» diýdi. ⁵⁶Açlyk Müsüriň ähli ýerine ýaýrap, gitdigisaýy güýjeýärdi. Ýusup ammarlary açyp, Müsür halkyna galla satyp başlady. ⁵⁷Ýusupdan galla satyn almak üçin, Müsüre dünýäniň ähli künjeklerinden adamlar geldiler, çünki bütün dünýäde açlyk barha güýjeýärdi.

42-nji bab

Ýusubyň doganlary Müsüre gelyärler

¹Ýakup Müsürde galla bardygyny bilip, öz ogullaryna: «Näme biri-biriňiziň

^a **41:51** Ýewreýçe *Manaşa* we *unutmaga* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

^b **41:52** Ýewreýçe *Efraýym* we *örnetdi* sözleriniň aýdylyşy meňzeşdir.

ýüzüňize seredip otyrsyňyz? ²Men Müsürde galla bar diýip eşitdim. Aç ölesiniň gelmeýän bolsa gidiň-de, galla satyn alyp geliň» diýdi. ³Şunlukda, Ýusubyň doganlaryndan onusy Müsüre galla satyn almaga gitdi. ⁴Ýusubyň süýtdeş inisi Benýamini bolsa Ýakup «bir betbagtçylyga uçraýmasyn» diýip, doganlary bilen ibermedi. ⁵Müsüre galla satyn almaga gelenleriň arasynda Ysraýylyň ogullary-da bardy, çünki Kenganda-da açlykdy.

⁶Ýusup Müsürde häkim bolansoň, ol бүтін ýurduň halklaryna galla satýardy. Ýusubyň doganlary gelip, oňa iki бүкүлip tagzym etdiler. ⁷Ýusup doganlaryny görenden tanady, ýöne tanamadyksyran boldy. Ol: «Nireden geldiňiz?» diýip, olar bilen haýbatly gepleşdi. Olar: «Biz Kengandan azyk satyn almaga geldik» diýdiler. ⁸Ýusup doganlaryny tanasa-da, olar ony tanamadylar. ⁹Ýusup olar bilen baglanyşykly gören düşlerini ýatlady we olara: «Siz ýurduň goragsyz ýerini aňtamaga gelen içalylarsyňyz» diýdi. ¹⁰Olar Ýusuba: «Ýok, jenabym, biz gullaryňyz azyk satyn almaga geldik. ¹¹Biziň ählimiz bir adamyň çagalarydyrys. Biz gullaryňyz ak ýürekli adamlardyrys, içaly däliris» diýdiler. ¹²Ýusup olara ýene: «Ýok, siz ýurduň goragsyz ýerini aňtamaga gelipsiňiz» diýdi. ¹³Olar Ýusuba: «Biz gullaryňyz jemi on iki dogandyrys we Kenganda ýaşaýan bir adamyň ogullarydyrys. Körpämiz kakamzyň ýanynda galdy, bir doganymyz ýitdi» diýip jogap berdiler. ¹⁴Ýusup olara şeýle diýdi: «Ýok, aýdyşym ýaly, siz içalysyňyz. ¹⁵Siz, ine, şeýle synalarsyňyz. Men faraonyň adyndan ant içýärim. Siziň körpe iniňiz şu ýere gelmese, siz bu ýerden gitmersiňiz. ¹⁶Siziň biriňiz gidiň-de, doganyňyzy getirň, beýlekileriňiz bolsa zyndanda gözegçilik astynda

saklanarsyňyz. Şonda siziň dogry ýada ýalan sözleýändigizi belli bolar. Eger ýalan sözleýän bolsaňyz, faraonyň adyndan ant içýärim, onda siziň içaly boldugyňyzdyr». ¹⁷Şeýdip, Ýusup olary üç günläp zyndanda tussaglykda saklady.

¹⁸Üçülenji gün Ýusup olara şeýle diýdi: «Eger meniň diýenimi etseňiz, onda diri galarsyňyz, çünki men Hudaýdan gorkýaryn. ¹⁹Eger siz, hakykatdan-da, ak ýürekli adamlar bolsaňyz, onda siziň biriňiz şu ýerde, zyndanda galyň, beýlekileriňiz bolsa aç oturan hojalyklaryňyza galla äkidiň. ²⁰Onsoň körpe doganyňyzy meniň ýanyma getirň. Eger şeýle etseňiz, bu siziň ýalan sözlemeýändigizi subut eder we siz ölümden gutularsyňyz». Doganlar onuň bilen razylaşdylar.

²¹Olar biri-birilerine şeýle diýişdiler: «Biz öz doganymyzyň garşysyna eden günämiň üçin jeza çekýäris. Ol bize nähililer ýalbarypdy, emma biz onuň çekýän hasratyna pisint etmändik. Şol sebäpli-de indi biz hasrat çekýäris».

²²Ruben olara şeýle diýdi: «Men size „oglane sütem etmän“ diýdim, emma siz maňa gulak asmadyňyz. Ine, indi bizden onuň ölümi üçin ar alynýar». ²³Olar aýdylýan zatlara Ýusubyň düşüňändigini bilmeýärdiler, çünki ol olar bilen dilmajyň üsti bilen gepleşýärdi. ²⁴Ýusup doganlarynyň ýanyndan aýrylyp aglady. Ol soň dolanyp gelip, olar bilen gepleşdi. Ol soňra Şimgony tutdurdy we Şimgon doganlarynyň gözünüň alnynda daňyldy.

Ýusubyň doganlary Kengana dolanýarlar

²⁵Ýusup olaryň horjunlarynyň galadan doldurylmagyny, olaryň getiren kümüş pullarynyň ýene-de yzyna, olaryň çuwallaryna salynmagyny we olara ýol üçin azyk berilmegini buýurdy. Bu

şeýle hem edildi. ²⁶Doganlar gallany eşeklerine ýükläp, ýola rowana boldular.

²⁷Gijäni geçirmek üçin düşlän ýerlerinde olaryň biri eşegine iým bermek üçin çuwalyň agzyny açanda, onuň agzynda öz kümüş pulunyň ýatandygyny gördi.

²⁸Ol doganlaryna: «Pulum yzyna gaýтарыlypdyr, ol, ine, çuwalyň içinde ýatyr» diýip seslendi. Olaryň muňa ýürekleri ýaryldy. Olar gorkudan ýaňa titreşip, biri-birlerine: «Hudaýyň bize bu näme etdigi-kä?!» diýişdiler.

²⁹Olar Kengana, öz kakalary Ýakubyň ýanyna gelip, bolan işleriň ählisini oňa gürrüň berdiler. ³⁰«Ol ýeriniň häkimi biz bilen hyrsyz gepleşdi, ol bizi ıçaly hasap etdi. ³¹Biz oňa: „Biz ak ýürekli adamlardyrys, ıçaly dälidir. ³²Biz bir atadan bolan on iki dogandyrys; bir doganymyz ýitdi, körpämiz bolsa Kenganda kakamyzyň ýanynda galdy“ diýdik. ³³Şonda ol bize şeýle diýdi: „Siziň ak ýürekli adamlardygyňyza göz ýetirmek üçin men, ine, şeýle etjek. Siziň biriňiz meniň ýanymda galarsyňyz, beýlekileriňiz bolsa aç oturan hojalyklaryňyza galla alyp gidersiňiz. ³⁴Körpe iniňizi meniň ýanyma getirin. Şonda men siziň ıçaly däl-de, ak ýürekli adamlardygyňyza ynanaryn. Şondan soň siziň doganyňyzy yzyna bererin we siz bu ýurtda söwda-satyk edip bilersiňiz“» diýip, kakalaryna hemmesini bolşy ýaly gürrüň berdiler.

³⁵Çuwallaryny boşadanlarynda, olar we olaryň kakasy Ýakup pully düwünçekleriniň çuwallardadygyny görüp gorkdular. ³⁶Ýakup olara şeýle diýdi: «Bu zatlar meniň başyma geldi: siz meni çagalarymdan mahrum etdiňiz. Ýusuby-da, Şimgony-da ýokladyňyz, indem Benýamini äkitjek bolýarsyňyz». ³⁷Ruben kakasyna: «Eger ony gaýтарыp getirmesem, onda meniň iki oglumy-da

öldüräý. Benýamini meniň ygtyýaryma ber, men ony seniň ýanyňa gaýтарыp getirerin» diýdi. ³⁸Ýakup: «Oglumy siziň bilen iberjek däl, çünki onuň agasy ölüp, ýeke özi galdy. Eger ýolda Benýamin bir betbagtçylyga uçraýsa, siz meni garrylyk çagymda ölüler dünýäsine hasrat bilen iberersiňiz» diýdi.

43-nji bap

Ýusubyň doganlary Müsüre ikinji gezek gelýärler

¹Kenganda açlyk erbetdi. ²Müsürden getirilen galla gutaranda, Ýakup ogullaryna: «Ýene gidiň-de, biraz azyk satyn alyp gelin» diýdi. ³Yahuda oňa şeýle diýdi: «Ol adam bize berk duýduryş berip: „Doganyňyz bilen gelmeseňiz, siz meni görmersiňiz“ diýdi. ⁴⁻⁵Benýamini biziň bilen iberseň, biz gideris hem saňa azyk satyn alyp geleris, ony ibermeseň, gitmeris. Çünki ol adam: „Doganyňyz bilen gelmeseňiz, siz meni görmersiňiz“ diýdi. ⁶Ysraýyl: «Oňa ýene bir doganyňyzyň bardygyny aýdyp, maňa beýle ýamanlyk etmeli däl ekeniňiz-dä!» diýdi. ⁷Olar: «Ol bizden „Kakaňyz dirimi? Başga-da doganyňyz barmy?“ diýip, biz we biziň maşgalamyz hakynda sorag baryny ýagdyrdy. Biz hem onuň soraglaryna jogap bermeli bolduk. Onuň: „Doganyňyzy getirin“ diýjegini biz nireden bileli ahyryn?» diýdiler. ⁸Yahuda kakasy Ysraýyla şeýle diýdi: «Sen-de, biz-de, çagalarymyz-da açlykdan ölmän ýaşarymyz ýaly, oglany meniň bilen iber, biz gideli. ⁹Men Benýamine öz janym bilen jogap berjekdigime kepil geçýärin. Ony menden talap et. Eger men oglany saňa yzyna getirip, öňünde goýmasam, onda, goý, men ömürbaky seniň öňünde günäkär

bolaýyn. ¹⁰Eger biz haýal-ýagallyga salmadyk bolsak, biz ol ýere eýýäm iki gezek gidip-gelerdik».

¹¹Kakalary Ysraýyl olara şeýle diýdi: «Bolýar, gidiň, ýöne ýanyňyz bilen häkim üçin sowgat hökmünde, şu ýurduň iň oňat näz-nygmatlaryndan: biraz melhem, biraz bal, ladan, atyr, pisse hem badam äkidiň. ¹²Iki esse köp pul alyň, çuwalyňzyň agzynda yzyna gaýtarylan öňki pullaryňyza bolsa yzyna äkidiň. Belki, bir ýalňyşlyk bolandyr. ¹³Doganyňyzy hem alyň-da, ýene ol adamyň ýanyna dolanyň. ¹⁴Gudratygüýçli Hudaýyň Özi size ol adamyň önünde rehim etsin; belki, ol beýleki doganyňyzy-da, Benýamini-de goýberäýedi-dä. Çagasyz galmaly bolsam, goý, galaýyn».

¹⁵Şeýdip, olar sowgatlary, iki esse pul hem Benýamini alyp, Müsüre gidip, ýene Ýusubyň huzuryňa bardylar. ¹⁶Ýusup olaryň arasynda Benýamini görüp, hojalygynyň baş hyzmatkärine: «Bu adamlary öýe äkit; bir mal soý-da, nahar taýýarla. Olar meniň bilen bile günortanlyk edinerler» diýdi. ¹⁷Ol hyzmatkär tabşyrylyşy ýaly, doganlary Ýusubyň öýüne alyp bardy. ¹⁸Doganlar gorkdular, çünki olar Ýusubyň öýüne getirildiler. Olar: «Muny geçen gezekki çuwallarymyzda yzyna gaýtarylan pul sebäpli, darap, bizi tutup gul edip, elimizden eşeklerimizi almak üçin edýändir» diýdiler.

¹⁹Şeýdip, olar Ýusubyň hyzmatkäriniň ýanyna baryp, öýüň işiginde duran yerlerinden onuň bilen gepleşdiler. ²⁰Olar şeýle diýdiler: «Jenabym, bize gulak as. Biz bu ýere azyk satyn almak üçin öň hem gelipdik. ²¹Emma şeýle bir ýagdaý boldy. Gidişin, düşlän ýerimizde çuwallarymyzyň agzyny açdyk, görsek, getiren pullarymyz şol durşuna

çuwallaryň agzynda goýlupdyr. Olary biz ýene-de gaýtaryp getirdik. ²²Bu gezekki satyn aljak azygymyz üçin bolsa biz goşmaça pul getirdik. Pullary çuwalymyza kimiň salandygyndan biziň habarymyz yok». ²³Hyzmatkär olara: «Arkaýyn boluň, gorkmaň. Pullary çuwallaryňyza siziň we ataňzyň Hudaýy siziň üçin salandyr. Pullaryňyzy men aldym» diýdi. Soňra hyzmatkär Şimgony olaryň ýanyna getirdi. ²⁴Hyzmatkär olary Ýusubyň öýüne salyp, olara aýaklaryny ýuwar ýaly suw getirdi we olaryň eşeklerine iým berişdirdi. ²⁵Doganlar bolsa günortana, Ýusubyň geler wagtyna çenli öz getiren sowgatlaryny taýýarladylar, çünki olara Ýusup bilen bile naharlanmalydyklary aýdylpdy.

²⁶Ýusup öýe gelende, doganlary Ýusuba öz sowgatlaryny berip, oňa tagzym etdiler. ²⁷Ýusup olaryň hal-ahwallaryny soraşdyrdy. Soňra ol: «Garry ataňyz sag-gurgunmy? Ol aýatda dirimi?» diýdi. ²⁸Olar: «Guluň kakamyz sag-gurgun gezip ýör» diýip, oňa dyza çöküp tagzym etdiler. ²⁹Soňra Ýusup olara göz aýlady we öz süýtdeş dogany Benýamini görüp: «Körpämiz diýeniňiz şumy? Hudaý saňa merhemet etsin, oglum!» diýdi. ³⁰Soňra Ýusup howlukmaçlyk bilen ol ýerden çykdy, çünki doganyňyň didaryny görüp, onuň damagy doldy. Ol öz içki otagyna geçip aglady. ³¹Üz-gözünü ýuwup, özüni dürsänden soň bolsa: «Nahar getirin» diýip buýurdy.

³²Nahary Ýusuba özbaşyna, doganlara özbaşyna we onuň bilen naharlanýan müsürililere özbaşyna berdiler, çünki müsürililer ýewreýler bilen bile naharlanmaklygy ýigrenç hasaplaýardylar. ³³Doganlar ýaş tertibi boýunça uludan kiçä, Ýusubyň garşysynda oturdyldy. Olar muňa geň galyp, biri-birlerine

seredişdiler. ³⁴Olar nahar Ýusubyň saçagyndan berildi. Benýaminiň paýy beýlekileriňkiden baş esse artykdy. Şeýdip, olar Ýusup bilen bile iýip-içip keýp çekdiler.

44-nji bab

Ýusubyň kasesi

¹Ýusup baş hyzmatkärine şeýle buýruk berdi: «Bu doganlaryň çuwallaryny olaryň göterip biljek azyklaryndan dolurarsyň; getiren pullaryny-da olaryň çuwallarynyň agzynda goýarsyň. ²Körpeleriniň çuwalyna bolsa onuň galla tölemek üçin getiren puly bilen meniň kümüş käsämi salarsyň». Baş hyzmatkär Ýusubyň buýrugyny ýerine ýetirdi. ³Bular daňdan eşekleri bilen ol ýerden ugradyldy. ⁴Olar heniz galadan uzaklaşmankalar, Ýusup baş hyzmatkärine: «Bar, yzlaryndan ýet-de, olara: „Ýagşylyga ýamanlyk bilen jogap bermäňiz näme? ⁵Bu meniň jenabymyň içýän, seredip, geljegi bilýän kasesi ahryryn. Siz pis iş etdiňiz“ diý» diýip buýurdy. ⁶Baş hyzmatkär doganlaryň yzyndan ýetip, olara Ýusubyň sözlerini gaýtalady.

⁷Olar şeýle diýdiler: «Näme sebäpden biziň jenabymyz beýle diýýärkä? Beýle iş etmändigimize biz ant içýäris. ⁸Biz öz çuwallarymyzdan çykan pullary-da Kengandan yzyna getirdik. Onsoň biz seniň jenabyňyň öýünden altyn-kümüş näme üçin ogurlaly?! ⁹Eger käse gullaryňyň birinden çykaýsa, goý, şol adam öldürilsin. Galanlarymyz bolsa jenaba gul bolarys». ¹⁰Baş hyzmatkär: «Goý, siziň diýşiňiz ýaly bolsun, ýöne käse kimden çyksa, diňe şol maňa gul bolar, beýlekileriňiz bolsa boşadylarsyňyz» diýdi. ¹¹Olar dessine çuwallaryny ýere düşürüp, olaryň agzyny açdylar. ¹²Baş

hyzmatkär ýaş tertibi boýunça uludan kiçä hemmesiniň çuwalyny barlady. Käse Benýaminiň çuwalýndan çykdy. ¹³Muňa olar dady-perýat etdiler. Soňra olaryň hersi goşlaryny eşeklerine ýükläp, yzlaryna gala dolandylar.

¹⁴Ýusup heniz öýdedi. Ýahuda hem onuň doganlary Ýusubyň ýanyna gelip, onuň önünde ýere ýüzin düşüp tagzym etdiler. ¹⁵Ýusup olara: «Bu näme etdigiňiz boldy?! Meniň ýaly adamyň geljegi bilip, kimiň günäkärdigini biljekdigi hakynda pikir etmediňizmi?» diýdi. ¹⁶Ýahuda oňa şeýle jogap berdi: «Näme diýip, näme aýtjagymyzy, özümizi nädip aklajagymyzy bilýän dälde, jenabym! Gullaryňyň günäkärdigini Hudaý aýan etdi. Indi biziň barymyz özünden käse çykan-da, beýlekilerimiz-de siziň guluňyzdyrys». ¹⁷Emma Ýusup olara şeýle diýdi: «Ýok, beýle iş etmekden Hudaýyň Özi saklasyn. Käse kimden çykan bolsa diňe şol maňa gul bolar, galanlaryňyz bolsa sag-salamat kakaňzyň ýanyna dolanarsyňyz».

Ýahuda Benýamin üçin ýalbarýar

¹⁸Şu sözlerden soň Ýahuda Ýusubyň golaýyna baryp: «Jenabym, öz guluňa iki agyz söz aýtmaga rugsat et. Maňa gaharlanmaň; siz faraon kiminsiniňiz. ¹⁹Jenabym gullaryňyzdan: „Kakaňyz ýa-da doganyňyz barmy?“ diýip soradyňyz. ²⁰Biz saňa garry kakamyzyň bardygyny, onuň garrandan soň bolan bir körpe oglunyň bardygyny, ol oglanyň bolsa süýtdeş doganynyň ölüp, enesiniň çagalaryndan diňe ýeke özüniň galandygyny, ony kakasynyň juda söýýändigini aýdypdyk. ²¹Siz bolsa öz gullaryňyza: „Ony getiriň, men bir göreýin“ diýdiňiz. ²²Biz: „Oglan kakasyndan aýrylyp bilmez, eger ol aýrylaýsa, onuň kakasy

jan berer“ diýdik. ²³Ýöne siz: „Körpe doganyňyz bilen gelmeseňiz, siz meni asla görmersiňiz“ diýdiňiz. ²⁴Guluň kakamyza seniň diýenleriňi gürrüň berdik. ²⁵Onsoň kakam bize: „Ýene-de gidiň-de, biraz azyk satyn alyp gelin“ diýdi. ²⁶Biz oňa: „Körpämizi biziň bilen iberseň, biz gideris, ýogsa gitmeris, çünki biz körpämiz bilen bile barmasak, hākimi görüp bilmeris“ diýdik. ²⁷Şonda guluň kakamyz bize: „Aýalymyň maňa iki ogul dogrup berendiginden siziň habaryňyz bardyr. ²⁸Birinden aýra düşdüm. ‘Ol parçalanyndyr’ diýdim. Şondan soň men ony asla görmedim. ²⁹Indi muny-da alyp gitseňiz, olam ýolda bir betbagtçylyga uçraýsa, siz meni garrylyk çagyymda ölüler dünýäsine hasrat bilen iberersiňiz“ diýdi. ³⁰Şu sözlerden soň oglany goýup, guluň kakamyzyň ýanyna biz nädip baraly?! Onuň jany oglunda ahyryn. ³¹Oglunyň ýanymyzda ýokdugyny görse, ol jan berer. Şeýdip, biz garry atamyzy ölüler dünýäsine hasrat bilen ibereris. ³²Üstesine-de, men guluň: „Eger men oglany saňa gaýtaryp getirmesem, onda, goý, men ömürbaky seniň öňünde günäkär bolaýyn“ diýip, oglana öz janym bilen jogap berjekdigime kepil geçdim. ³³Soňa görä, oglana derek jenaba men gul bolaýyn, ol bolsa, goý, doganlary bilen bile yzyna dolansyn. ³⁴Çünki men oglany bu ýerde taşlap baryp, kakamyň ýüzüne nähili seredeyin. Men kakamyň çekjek hasratyny görmekden gorkýaryn».

45-nji bab

Ýusup öz doganlaryna syryny açýar

¹Ýusup hyzmatkärleriniň öňünde mundan artyk saklanyp bilmän: «Hemmeleri şu ýerden çykar» diýip gygyrdy. Ýusup öz doganlaryna syryny açanda, onuň

ýanynda doganlaryndan başga adam ýokdy. ²Ýusup ses edip aglady. Onuň sesi müsürlilere we faraonyň köşgündäkilere esidildi. ³Ýusup doganlaryna: «Men Ýusup, kakam dirimi?» diýdi. Emma onuň doganlary muny esidende, olaryň Ýusupdan gorkularyndan ýaňa dilleri tutuldy. ⁴Ýusup olara: «Golaýragyma gelseňizläň» diýdi. Olar Ýusubyň golaýyna geldiler. Ol sözüni dowam edip, şeýle diýdi: «Men siziň Müsüre satan doganyňyz Ýusupdyryn. ⁵Siz meni bu ýere satandygyňyz üçin gam çekip, puşman etmäň, çünki Hudaý adamlaryň janyny gorap saklamak üçin meni siziň öňüňizden Müsüre iberdi. ⁶Çünki ýer ýüzünde iki ýyldan bəri açlyk dowam edýär. Ýene-de baş ýyllap ekin-tikin-de, hasyl-da bolmaz. ⁷Ýer ýüzünde siziň nesilleriňizi aman galdyrmak we sizi beýik gutulýş bilen halas etmek üçin Hudaý meni siziň öňüňizden iberdi. ⁸Soňa görä-de, meni bu ýere siz däl-de, Hudaý iberdi. Hudaý meni faraona ata hökmünde goýup, onuň bütin köşgüniň eýesi etdi. Men tutuş Müsüriň hökümdarydyryn. ⁹Haýal etmän gidiň-de, kakamyň ýanyna baryp, oňa şeýle diýiň: „Ogluň Ýusup şeýle diýýär: ‘Hudaý meni tutuş Müsüriň hökümdary etdi, sen eglenmän meniň ýanyma gel. ¹⁰Sen Goşen welaýatynda mesgen tutarsyň; sen we seniň çagalaryňdyr agtyklaryň, ownukly-irili mallaryň, mahlasy, özüňde bar bolan ähli zatlaryň bilen meniň golaýymda bolarsyň. ¹¹Bu açlyk ýene baş ýyla çekjek. Siziň hiç biriňiz mätäçlik çekmez ýaly, men ol ýerde seni we seniň hojalygyňy hem ähli mallaryňy zerur zatlar bilen üpjün ederin“». ¹²Meniň hakykatdanda Ýusupdygymy siziň hemmäňiz we inim Benýamin-de öz gözüňiz bilen görüp dursuňyz. ¹³Siz kakama meniň

Müsürdäki şan-şöhratym, bu ýerde gören zatlaryňyzyň ählisi hakynda gürrüň beriş we ony tizräk şu ýere alyp geliş».

¹⁴Soňra ol öz inisi Benýamini gujaklap aglady. Benýamin hem ony gujaklap aglady. ¹⁵Ýusup aglap, ähli doganlaryny gujaklap ogşady. Diňe şondan soň doganlary onuň bilen gepleşmäge başladylar.

¹⁶Ýusubyň doganlarynyň gelendigi hakyndaky habar faraonyň köşgüne baryp ýetdi. Muňa patyşa-da, onuň emeldarlary-da begendiler. ¹⁷Faraon Ýusuba şeýle diýdi: «Doganlaryňa şeýle diý: „Eşekleriňizi ýükläň-de, Kengana dolanyň. ¹⁸Kakaňzy hem, maşgalalaryňzy hem alyp, meniň ýanyma geliň. Men Müsüriň iň saýlantgy ýerini size bererin. Siz mes toprakly ýurduň hasylyndan iýip doýarsyňyz“. ¹⁹Olara ýene-de şeýle diý: „Çagalaryňyz hem aýallaryňyz üçin Müsürden arabalar alyp, olary kakaňyz bilen bile şu ýere getirin. ²⁰Zyňyzda galjak goş-golamlaryňyzyň aladasyny etmän, çünki bütin Müsüriň saýlantgy náz-nygmatlary siziňki bolar“».

²¹Ysraýylyň ogullary aýdylyşy ýaly-da etdiler. Faraonyň tabşyrygy boýunça Ýusup olara arabalar hem ýol azygyny berdi. ²²Ýusup bularyň Benýaminden başgasynyň hersine bir laý, Benýamine bolsa üç ýüz kümüş teňňe bilen baş laý geým-gejim berdi. ²³Kakasyna on erkek eşegi Müsüriň iň saýlama náz-nygmatlaryndan, on urkaçy eşegi bolsa kakasyna Müsüre gaýdysyn ýol azygy bolar ýaly galladan, çörekden we azykdan ýükläp iberdi. ²⁴Onsoň Ýusup doganlaryny ugradyp, olara: «Ýolda dawalaşaymaň» diýdi.

²⁵Şeýdip, olar Müsürden gaýdyp, Kengana kakalary Ýakubyň ýanyna dolanyp geldiler. ²⁶Olar kakalaryna: «Ýusup diri, ol tutuş Müsüriň hökümdary» diýip

habar berdiler. Ýakup doňup galdy, çünki ol eşidýän zatlaryna ynanyp bilmedi.

²⁷Emma olar Ýusubyň aýdanlarynyň ählisini Ýakuba gürrüň berenlerinden soň we özüni äkitmek üçin Ýusubyň iberen arabalaryny göreňden soň, Ýakubyň ýuregi ýerine geldi. ²⁸Ysraýyl: «Ýusubym diri, bes! Ölmänkäm gidip, onuň didaryny bir göreýin!» diýdi.

46-njy bab

Ýakup we onuň maşgalasy Müsüre göçýär

¹Ysraýyl ähli zatlaryny alyp, ýola rowana boldy. Ol Beýerşeba gelip, kakasy Yshagyň Hudaýyna gurbanlyklar berdi.

²Şol gije Hudaý Ysraýyla görnüp, oňa: «Ýakup! Ýakup!» diýdi. Ysraýyl Oňa: «Lepbeý!» diýip jogap berdi. ³Hudaý oňa şeýle diýdi: «Men Hudaýdyryn, seniň ataňyň Hudaýdyryn. Sen Müsüre gitmekden gorkma. Men ol ýerde senden bir beýik millet ýaradaryn. ⁴Men seniň bilen bile Müsüre giderin we seni soň ýene-de öz topragyňa getirerin. Sen dünýäden öteninde, Ýusup seniň ýanynda bolar».

⁵Onsoň Ýakup Beýerşebadan gaýtdy. Ysraýylyň ogullary kakalary Ýakuby, öz çagalarydyr aýallaryny, faraonyň iberen arabalaryna mündürdiler. ⁶⁻⁷Ýakup ähli nesillerini: ogul-gyzlaryny, agtyklarydyr mallaryny we Kenganda toplan ähli mal-mülklerini alyp, Müsüre geldi. ⁸Ysraýyllaryň Ýakup we onuň bilen Müsüre gelen nesilleri şulardyr. Ýakubyň nowbahar ogly Ruben. ⁹Rubeniň ogullary: Hanok, Pallu, Hesron, Karmy. ¹⁰Şimkonyň ogullary: Ýemuwel, Ýamyn, Ohat, Ýakin, Sohar hem-de kengan aýalyndan bolan ogly Şawul. ¹¹Lewiniň ogullary: Gerşon, Kohat, Merary. ¹²Ýahudanyň ogullary: Er, Onan, Şela, Peres, Zera.

Bulardan Er bilen Onan Kenganda ölüp-diler. Peresiň ogullary: Hesron, Hamul.¹³ Ysakaryň ogullary: Tola, Puwa, Ýop, Şimron. ¹⁴Zebulunýň ogullary: Sarat, Eýlon, Ýahleýel. ¹⁵Bu ogullary hem-de gyzy Dinany Leýa Ýakuba Padanaramda dogrup beripdi. Ýakubyň ähli ogul-gyzlarynyň jemi otuz üç sanydy. ¹⁶Gatyň ogullary: Sipýon, Hagy, Şuny, Esbon, Eri, Arody, Areli. ¹⁷Aşeriň ogullary: Ýimna, Ýişwa, Ýişwi, Beriga hem-de gyzy Sera. Beragyň ogullary: Heber, Malkyýel. ¹⁸(Bular Zilpanyň ogullarydyr. Laban Zilpany öz gyzy Leýa gyrnak edip beripdi. Ýakubyň Zilpa gyrnagyndan bolan nesliniň sany jemi on altydyr.) ¹⁹Ýakubyň Rahelden bolan ogullary: Ýusup, Benýamin. ²⁰Müsürde Heliýopolys galasynyň ruhanysy Potyperini gyzy Asenat Ýusuba Manaşany we Efraýymy dogrup berdi. ²¹Benýaminiň ogullary: Bala, Beker, Aşbel, Gera, Nagaman, Ehi, Roş, Mupym, Hupym we Art. ²²(Bular Ýakubyň Rahelden bolan neslidir. Olar jemi on dördür.) ²³Danyň ogly: Huşym. ²⁴Nafatalynyň ogullary: Ýahseýel, Guny, Ýezer, Şillem. ²⁵(Bular Bilhanyň ogullarydyr. Laban Bilhany öz gyzy Rahele gyrnak edip beripdi. Bilha Ýakuba jemi ýedi ogul dogrup berdi.) ²⁶Gelinlerinden daşary Ýakuba degişli bolan we onuň bilen bile Müsüre gelen nesilleri jemi altnyş alty başdy. ²⁷Ýusubyň Müsürde doglan iki ogly bilen birlikde Ýakubyň Müsürdäki tutuş hojalygy ýetmiş adamdan ybaratdy.

Ýakup maşgalasy bilen Müsürde mesgen tutýar

²⁸Ýakup Goşene barýan ýoly Ýusuba görkezzer ýaly, ol Ýahudany öňden Ýusubyň ýanyna iberdi.

Ysraýylyň maşgalasy Goşen welaýaty-na gelende, ²⁹Ýusup arabasyna münüp,

kakasy Ysraýyly garşylamak üçin Goşene gitdi; Ýusup kakasyny görüp, ony gujaklap, onuň gujagynda uzak wagtlap aglady. ³⁰Ysraýyl Ýusuba: «Didaryňy gördüm, indi ölsem-de armanym ýok. Sen diri ekeniň» diýdi. ³¹Ýusup doganlaryna hem kakasynyň tutuş hojalygyna ýüzlenip, şeýle diýdi: «Men gidip, faraona habar bereýin. Oňa: „Kengandaky doganlarym hem-de kakam tutuş hojalygy bilen meniň ýanyma geldiler. ³²Olar çopandyr, çünki olar maldarçylyk bilen meşgullanýarlar. Olar özlari bilen ownukly-irili mallaryny we ähli goş-golamlaryny-da getiripdirler“ diýeýin. ³³Faraon sizi çagyryp, sizden: „Siziň käriňiz näme?“ diýip sorar. ³⁴Şonda siz oňa: „Biz gullaryň ata-babalarymyz ýaly ýaşlygymyzdan bäri maldarçylyk bilen meşgullanyp gelýändiris“ diýip jogap berersiňiz. Şeýle diýseňiz, ol size Goşen welaýatynda mesgen tutmaga rugsat berer, çünki müsürliler çopanlary juda ýigrenýändirler».

47-nji bap

¹⁻²Şeýdip, Ýusup doganlaryndan bäsisini alyp, Goşen welaýatyndan gaýtdy we faraonyň ýanyna gelip, oňa: «Kakam hem doganlarym özleriniň maşgalasy, ownukly-irili mallary we ähli goş-golamlary bilen Kengandan geldiler. Olar häzir Goşende» diýdi. Onsoň Ýusup doganlaryny faraon bilen tanyş etdi. ³Faraon olardan: «Käriňiz näme?» diýip sorady. Olar faraona: «Biz gullaryň ata-babalarymyz ýaly çopandyr» diýip jogap berdiler. ⁴Olar faraona: «Ýowuz açlyk zerarly Kenganda dowarlarymyz üçin öri galmansoň, biz Müsürde gelmiş bolup ýaşamaga geldik. Şoňa görä-de, siz öz gullaryňyza Goşen welaýatynda mesgen tutmaga ygtyýar ediň» diýdiler.

⁵Faraon Ýusuba şeýle diýdi: «Kakaňdyr doganlaryň seniň ýanyňa gelipdirler. ⁶Müsürinň çar tarapy seniň üçin açykdyr. Olary ýurduň iň oňat ýerinde ýerleşdir. Goý, olar Goşen welaýatynda mesgen tutsunlar. Eger olaryň arasynda ukyplylary bar bolsa, olara meniň mallaryma seretdir». ⁷Soňra Ýusup kakasyny faraonyň huzuryna getirip, onuň bilen tanyş etdi. Ýakup faraona pata berdi. ⁸Faraon Ýakupdan: «Näçe ýaşyňda?» diýip sorady. ⁹Ýakup: «Men göçüp-gonup ýüz otuz ýyl ýaşadym. Durmuşym gysga hem agyr boldy. Meniň ömrüm göçüp-gonup ýaşan ata-babalarymyňky ýaly uzak bolmady» diýdi. ¹⁰Ýakup faraona ýene-de pata berip, onuň ýanyndan gaýtды. ¹¹Ýusup kakasydyr doganlaryny Müsürde ýerleşdirdi. Ýusup faraonyň özüne buýruşy ýaly edip, olara Müsürinň iň gowy ýeri bolan Ragmeses etrabyndan mülk berdi. ¹²Ol kakasyny, doganlaryny we kakasynyň ähli hojalygyny – iň körpesine çenli azyk bilen üpjün etdi.

Açlyk ýowuzlaşýar

¹³Açlyk juda ýowuzlaşyp, hiç ýerde iýmit ýokdy. Açlyk Müsürdir Kenganyň halklaryny halys ysgyndan gaçyrdy. ¹⁴Ýusup galla satyp, Müsürinň hem Kenganyň ähli pullaryny syryp-süpürp aldy. Ol pullary faraonyň köşgüne getirdi. ¹⁵Şunlukda, Müsürin-de, Kenganyň-da pulunyň soňuna çykylansoň, ähli müsürliler Ýusubyň ýanyna gelip, oňa: «Bize azyk ber. Indi biz gözüniziň alynda öläýmeli bolarysmy?! Pulumyzdan galan zat ýok» diýdiler. ¹⁶Ýusup olara: «Eger puluňyz bolmasa, onda azygy mala çalşalyň» diýdi. ¹⁷Şeýdip, olar öz mallaryny

Ýusuba getirip berdiler. Ýusup hem olaryň atларыny, ownukly-irili mallaryny we eşeklerini azyga çalyşdy. Şol ýyl Ýusup halkyň mallaryny alyp, olary azyk bilen üpjün etdi. ¹⁸Bir ýyl geçdi. Indiki ýyl müsürliler ýene-de Ýusubyň ýanyna gelip, oňa şeýle diýdiler: «Biz jenabymyzdan hiç zady ýaşyrmarys; bar pullarymyz gutardyk, mallarymyz bolsa biz size berdik. Size berer ýaly tenimizden we mülklerimizden başga galan zat ýokdur. ¹⁹Indi biz gözüniziň alynda öläýmelimi, mülklerimiz çöle dönäýmelimi? Bizi mülklerimiz bilen bile al-da, bize azyk ber. Mülklerimiz bilen bile faraona gul bolaly. Biziň ölmezimiz ýaly, mülklerimiziň-de çöle dönmezi ýaly, siz bize tohum beriň».

²⁰Şeýdip, Ýusup Müsürinň ähli mülklerini faraon üçin satyn aldy. Ähli müsürliler ýowuz açlyga döz gelip bilmän, öz mülklerini satdylar. Şeýlelikde, tutuş Müsür topragy faraonyň eline geçdi. ²¹Ýusup Müsürin tutuş halkyny gula öwürdi ^a. ²²Ol diňe ruhanylaryň mülk ýerine degmedi, çünki ruhanylara faraon tarapyndan bellenen möçberde hak tölenilýärdi we olar şol tölenen hak bilen güzeran görýärdiler. Şol sebäpden hem olar öz mülklerini satmadylar.

²³Ýusup Müsür halkyna şeýle diýdi: «Faraon üçin sizi ýerleriňiz bilen bile satyn aldym. Ine, tohum, alyň-da, ekin. ²⁴Siz alan hasylyňyzyň başdan bir bölegini faraona berersiňiz, dördten bir bölegini bolsa özüňize tohum üçin, hojalyklaryňyza we çagalaryňyza azyk üçin alarsyňyz». ²⁵Olar: «Siz bizi halas etdiňiz; jenabymyz razy bolsa, biz faraona gul bolarys» diýdiler. ²⁶Şeýdip, Ýusup ruhanylardan

^a 47:21 *Ýusup... gula öwürdi* – bu jümle käbir golýazmalarda *Ýusup halky gala göçürdi* diýip duş gelýär.

başga hemmeleriniň hasylynyň başdan bir böleginiň faraona berilmelidigi hakynda höküm çykardy. Bu höküm şu günki güne çenli hem öz güýjündedir.

Ýakubynň in soňky haýyşy

²⁷Ysraýyllar Müsüriň Goşen welaýatynda mesgen tutup, şol welaýatda özlerine mülk edindiler. Olar örnäp, juda köpeldiler.

²⁸Ýakup Müsürde on ýedi ýyl ýaşady. Ol ýüz kyrk ýedi ýyl ýaşady. ²⁹Ölüm pursady golaýlanda, Ysraýyl Ýusuby ýanyna çagyryp, oňa şeýle diýdi: «Eger meni söýýäniň çyn bolsa, onda elini ulugymyň astynda goý-da, maňa wepaly boljakdygyňa hem sözümi tutjakdygyňa ant iç. Meni Müsürde jaýlamagyn. ³⁰Ata-babalarymyň ýanynda ýatarym ýaly, meni Müsürden äkidip, şolaryň ýanynda jaýla». Ýusup oňa: «Aýdyşyň ýaly ederin» diýdi. ³¹Ysraýyl Ýusuba: «Ant iç!» diýdi. Ýusup ant içdi. Onsoň Ysraýyl düşeginiň başynda tagzym etdi.

48-nji bap

Ýakup Efraýym bilen Manaşa pata berýär

¹Şu wakalardan soň Ýusuba «Kakaň hassadyr» diýen habar geldi. Ýusup iki ogluny Manaşa bilen Efraýymy ýanyna alyp ýola düşdi. ²Ýakuba: «Ogluň Ýusup seni görmäge geldi» diýip habar berdiler. Ysraýyl ähli güýjünü jemläp, düşeginde dikelip oturdy.

³⁻⁴Ýakup Ýusuba şeýle diýdi: «Gudratygüýçli Hudaý Kengan topragynda, Luzda^a maňa görnüp: „Men seni örneýip, köpeldip, senden ençeme halklar

dörederin. Kengan topragyňy saňa we seniň nesilleriňe ebedi mülk edip bererin“ diýip pata beripdi. ⁵Men Müsüre gelmezimden öň, bu ýerde doglan iki ogluň Efraýym bilen Manaşa edil Ruben bilen Şimgon ýaly meniň ogullarymdyr. ⁶Olar-dan soňky doguljak ogullaryň seniňki bolsun. Olar Efraýym bilen Manaşadan miras alarlar. ⁷Padanaramdan gaýdyp gelýärkäm, Kenganda Efrata^b ýetmäge sähel aralyk galanda, ýolda Rahel dünýäden ötdi. Bu meni erbet gama batyrdy. Men ony Efrata (häzirki Beýtullahama) gidilýän ýoluň gyrasynda jaýladym».

⁸Ysraýyl Ýusubyň ogullaryny görüp, ondan: «Bular kim?» diýip sorady. ⁹Ýusup kakasyna: «Bular meniň ogullarym» diýip jogap berdi. Ýakup Ýusuba: «Olary meniň ýanyma getir, men olara pata bereýin» diýdi. ¹⁰Garrylykdan ýaňa Ysraýylyň gözleri күtelipdi we ol gowy görüp bilmeýärdi. Onsoň Ýusup ogullaryny kakasynyň alkymyna getirdi. Ýakup olary gujaklap ogşady.

¹¹Ysraýyl Ýusuba: «Men seniň didaryňy görmekden umydymy üzüpdim, ýöne Reb maňa seniň çagalaryňy-da görkezdi» diýdi. ¹²Ýusup ogullaryny kakasynyň önünden alyp, oňa iki бүкүlip tagzym etdi. ¹³Soňra Ýusup Efraýymy sagyna alyp, Ysraýylyň çep tarapyna, Manaşany bolsa çepine alyp, Ysraýylyň sag tarapyna golaý getirdi. ¹⁴Ýöne Ysraýyl ellerini çalşyryp, kiçi agtygy Efraýymyň başyna sag elini, uly agtygy Manaşanyň başyna bolsa çep elini goýdy. ¹⁵Ysraýyl Ýusuba pata berip, şeýle diýdi:

«Ata-babalarym Ybraýymyň hem
Yshagyň nazarynda gezen
Hudaýy,

^a 48:3-4 Luz – bu Beýteliň öňki ady.

^b 48:7 Efrat – bu Beýtullahamyň öňki ady.

ömürboýy tä şu güne çenli
maňa garaşyk edip gelen

Hudaý,
¹⁶ meni ähli ýamanlykdan goran
perişde

bu oganlary-da ýalkasyn!

Goý, meniň adym, ata-babalarym
Ybraýymyň hem Yshagyň
ady

şu oganlaryň üsti bilen dowam
etsin!

Goý, olardan köp nesiller
döresin!»

¹⁷⁻¹⁸ Kakasynyň sag elini Efraýymyň başyna goýmagy, Ýusuba ýaramady. Ýusup: «Kaka, beýle däl. Nowbahar oglum, ine, budur, Manaşadyr. Sag eliňi onuň başyna goý» diýip, kakasynyň elini Efraýymyň başyndan aýryp, ony Manaşanyň başyna goýjak boldy. ¹⁹ Ýöne kakasy beýle etmedi. Ol Ýusuba: «Bil-ýän, oglum, bilýän. Manaşa hem beýik bolar we onuň nesillerinden hem beýik halk dörär. Emma onuň inisi Efraýym, agasyndan has beýik bolar we onuň nesillerinden juda köp milletler dörär» diýdi. ²⁰ Şol gün Ysraýyl olara pata berip, şeýle diýdi:

«Ysraýyl halky kimdir birine pata berende:

„Hudaý sizi edil Efraýymy hem
Manaşany ýalkaşy ýaly
ýalkasyn“ –

diýip, siziň adyňyz bilen pata berer».

Şeýdip, Ysraýyl Efraýymyň adyny Manaşanyň adyndan öňe geçirdi.

²¹ Soňra Ysraýyl Ýusuba: «Meniň sanaglym dolup barýar. Emma Hudaý siziň bilen bile bolar we sizi ýene-de öz ata-babalaryňyzyň mekanyňa elter.

²² Indi men Şekemi^a doganlaryňa däl-de, saňa berýärim; men ol mülk ýeri gylyjymdyr ýaýym bilen amorlardan basyp aldym» diýdi.

49-njy bap

Ýakup ogullaryna pata berýär

¹ Ýakup öz ogullaryny çagyryp, olara: «Ýanyma ýygnaşyň, men geljek günlerde size nämeleriň garaşandygyny aýdyp bereýin» diýdi.

² «Eý, Ýakubyň ogullary, toplanyň-da, diňläň, gulak asyň kakaňyz Ysraýyla!

³ Eý, Ruben, meniň nowbahar oglum, güýjüm-kuwwatym, jahyllyk çagymyň ilkinji miwesi, hemme ogullarymdan iň mertebelisi we iň güýçlüsi sensiň.

⁴ Suw kimin durnuksyzsyň sen, indiden beýläk mertebäň belende galmaz seniň, çünki sen öz ataň düşegine geçip, ony harama çykardyň.

⁵ Şimgon we Lewi dogandyr bular, gylyçlaryny zalymlyk etmek üçin ulanýandyr olar,

⁶ gatnaşmaýyn men olaryň geňeşine asla, goşulmaýyn men olaryň toparyna, çünki gaharlaryna adamlary gyrdylar olar, keýpionlykda öküzleri maýyp-müjrup etdiler olar.

^a 48:22 *Şekem* – ýa-da *dag gerşi*.

⁷Nälet bolsun olaryň gahar-
-gazaplaryna, çünki bu
zalymlykdyr,
nälet bolsun, olaryň
sütemkärligine, çünki bu
zabunlykdyr,
men Şimfonyň we Lewiniň
nesillerini Ýakubyň arasyna
dagadaryn,
men olary Ysraýylyň arasyna
pytradaryn.

⁸Eý, Ýahuda,
eliň duşmanlaryňyň ýakasynda
bolar,
doganlaryň seni öwerler,
ataňyň ogullary saňa boýun
egerler.

⁹Eý, oglum Ýahuda,
sen aw awlap, awuny iýip,
dolanyp gelen şir balasy
kiminsiň,
sen şir dek, ene şir dek çökýäň-de
ýatýaň.
Şiri ýerinden gozgamaga milt
edýän ýokdur.

¹⁰Şalyk hasasy Ýahudanyň elinden
düşmez,
onuň nesilleri şalyk sürer
elmydam,
Ol Şilo geler,
milletler oňa boýun
bolarlar.

¹¹Eşegini üzüm agajyna,
kürresini üzüm agajynyň iň
gowusyna daňýandyr ol,
şeraba ýuwýandyr eginbaşyny,
üzüm şiresine ýuwýandyr
donuny ol.

¹²Gözleri şerapdan goýudyr onuň,
dişleri süýtdeň akdyr.

¹³Deňiz kenarynda mesgen tutar
Zebulun,

gämiler üçin duralga bolar onuň
kenary,
Sidona ýeter ýeriniň çäkleri.

¹⁴Horjunlarynyň arasynda ýazylyp
ýatan,
kuwwatly eşek kysmydyr
Ysakar.

¹⁵Ysakar dynç alynýan ýeriň
amatlydygyny,
ýeriň göwne ýaramlydygyny
gördi,
şeydip, ol ýük çekmek üçin
gerşini egip,
mejbury zähmet çekmeli boldy.

¹⁶Ysraýyl tireleriniň biri hökmünde,
Dan öz halkyna hökümdarlyk
eder.

¹⁷Dan atyň üstündäki atlynyň yza
serpileri ýaly,
atyň topugyndan çakýan
ýol ugrundaky ýylan deý,
ýodanyň boýundaky mar deý
bolar.

¹⁸Halas etmegiňe garaşýandyryn
men, ýa Reb!

¹⁹Galtamanlar Gatyň üstüne hüjüm
ederler,
emma Gat olaryň yzlaryndan
ýetip,
olaryň üstlerine hüjüm eder.

²⁰Topragyndan bol hasyl alar Aşer,
mynasyp nâz-nygmatlar bilen
üpjün eder şalary.

²¹Naftaly görmegeý çagaly
erkin suguna çalyň edýär.

²²Ýusup bir miweli agaçdyr,
bulak başyndaky miweli
daragtdyr,

- şahalary diwardan aşýar.
²³ Ýaýçylar gazap bilen hüjüm
 etdiler Ýusuba,
 ony atyp, yzyndan kowdular
 onuň.
²⁴ Emma Ýakubyň Gudratly Hudaýy,
 Ysraýylyň Çopany, Gaýasy
 tarapyndan
 onuň ýaýy berk,
 gollary gujurly edildi.
²⁵ Ataňyň Hudaýydyr saňa medet
 berjek,
 ýokardaky asmanyň bereketleri
 bilen,
 ýer astyndaky çuňluklaryň
 bereketleri bilen,
 ene göwsi hem ene ýatgysynyň
 berekedi bilen
 Gudratygüçli Hudaý
 ýalkajakdyr seni.
²⁶ Ataňyň beren patalary
 baky daglaryň bereketlerinden,
 ebedi baýyrlaryň baýlygyndan
 artykdyr,
 şu patalar Ýusubyň
 başyna insin,
 doganlarynyň arasyndan
 saýlananyň üstünde bolsun.
²⁷ Benýamin hyrsyz möjekdir,
 ol irden awuny tutup iýip,
 agşam galan awuny
 paýlaşdyrýandyr».

²⁸ Ine, şular Ysraýylyň on iki tiresidir.
 Atasy olara pata berip, şulary aýtdy.
 Ýakup ogullarynyň hersine olaryň öz-
 lerine laýyk pata berdi.

Ýakubyň ölümi

²⁹⁻³⁰ Soňra Ýakup ogullaryna şeý-
 le tabşyryk berdi: «Indi meniň ölüp,
 ata-babalaryma gowuşmaly pursadym
 golaýlap gelýär. Meni Kengan ýurdunda

ýerleşýän, Mamrāniň gündogaryndaky
 Makpela mülkündäki gowakda jaýlaň.
 Ybraýym bu gowagy we mülki gonam-
 çylyk etmek üçin Epron hetden satyn
 alypdy. ³¹ Ybraýym we onuň aýaly Sara,
 Yshak we onuň aýaly Rebeka hem şol
 gowakda jaýlandylar. Men Leýany hem
 şol ýerde jaýladym. ³² Ol mülk ýeri we
 ondaky gowak hetlerden satyn alnandyr».
³³ Ýakup ogullaryna tabşyryk berip
 bolandan soň, aýagyny düşegine ýyg-
 nap, dünýäden ötdi we ata-babalaryna
 gowuşdy.

50-nji bap

¹ Ýusup özünü kakasynyň üstüne oklap,
 aglap, ony ogşady.

² Ol öz hyzmatyndaky lukmanlara
 kakasynyň jesedini mumyýalamagy
 buýurdy. Lukmanlar Ysraýylyň jesedini
 mumyýaladylar. ³ Bu iş kyrk güne çekdi,
 çünki mumyýalamak şonça wagty ta-
 lap edýärdi. Müsürliler ýetmiş günläp
 Ysraýylyň ýasyny tutdular.

⁴⁻⁵ Ýas günleri geçenden soň, Ýusup
 faraonyň köşgündäkilere şeýle diýdi:
 «Eger men siziň göwnüňizden turan bol-
 sam, onda faraona şeýle diýiň: „Kakam
 ölmezinden ön: 'Meniň sanaglym dolup
 barýar. Meni Kenganda özüm üçin gazan
 gabrymda jaýlaň' diýip ant içirdi. Indi,
 goý, ol maňa gidip, kakamy jaýlamaga
 rugsat bersin; onsoň men yzma dola-
 naryn“». ⁶ Faraon: «Git-de, kakaňy ant
 içişniň ýaly jaýla» diýdi.

⁷ Şeýdip, Ýusup kakasynyň jesedini alyp
 ýola düşdi. Faraonyň ähli emeldarlary,
 köşgün we tutuş Müsüriň belent mertebeli
 adamlary, ⁸ Ýusubyň tutuş hojalygy, onuň
 doganlarydyr kakasynyň hojalygynda-
 kylaryň hemmesi-de onuň ýanyndadylar.
 Goşen welaýatynda diňe çagalar, ownuk-
 ly-irili mallar galdy. ⁹ Söweş arabalary we

olaryň üstündäki esgerler-de Ýusup bilen gitdi. Bu ägirt uly mähelledi. ¹⁰Iordan derýasynyň gündogaryndaky Atat harmany diýen ýere ýetenlerinde, olar ses edip aglaşdylar. Ýusup kakasy üçin ýedi günläp ýas tutdy. ¹¹Atat harmany diýen ýerdäki ýasy görüp, Kenganyň yerli ilaty: «Müsürlilerniň ýas tutuşy, gör, nähili agyr!» diýişdiler. Şoňa görä-de, Iordan derýasynyň gündogar tarapyndaky bu ýere Abelmisraýym^a diýen at berildi. ¹²Şeýdip, Ysraýylyň ogullary kakalarynyň beren tabşyrygyny aýdysy ýaly berjaý etdiler. ¹³Olar Ysraýyly Kengan topragyna getirip, Mamrāniň gündogaryndaky Makpela mülkündäki gowakda jaýladylar. Ybraýym bu gowagy gonamçylyk etmek üçin ýeri bilen bile Epron hetden satyn alypdy. ¹⁴Kakasyny jaýlandan soň, Ýusup doganlary hem-de olar bilen kakasyny jaýlamaga gelenleriň hemmesi bilen bilelikde Müsüre gaýdyp geldi.

Ýusup doganlaryna göwünlik berýär

¹⁵Kakalary ölendenden soň, Ýusubyň doganlary «Eden ýamanlygymyz üçin Ýusup kine saklap, bizden ar alsa näme?» diýip güman etdiler. ¹⁶⁻¹⁷Şunlukda, olar Ýusuba: «Kakamyz bize ölmezi-niň oň ýanynda Ýusuba şeýle diýiň: „Doganlaryňyň jenaýat işini we eden günälerini bagyşla, çünki olar saňa ýamanlyk etdiler“» diýip tabşyrdy. Indi

öz ataňyň Hudaýynyň gullary bolan biziň günämizi öt!» diýen habar ýolladylar. Bu habary eşidip, Ýusup aglady. ¹⁸Doganlarynyň özleri-de gelip, Ýusubyň önünde ýüzin düşüp: «Biz seniň gullaryňdyrys» diýdiler. ¹⁹Ýusup olara: «Gorkmaň, men Hudaýmy näme?!» ²⁰Siz maňa ýamanlyk etmek islediňiz, emma görşüňiz ýaly, birtopar adamlary diri galdyrmak üçin Hudaý ol ýamanlygy ýagşylyga öwürdi. ²¹Siz gorkmaň. Men siziň-de, siziň çagalaryňyzyň-da aladasyny ederin» diýip, Ýusup olara mähirli sözler bilen göwünlik berdi.

Ýusubyň ölümi

²²Şeýdip, Ýusup kakasynyň hojalygy bilen bile Müsürde ornaşdy. Ol ýüz on ýyl ýaşady. ²³Ýusup Efraýymyň üsti bilen çowluklar gördi. Manaşanyň ogly Makyryň çagalary Ýusubyň çagalary hasaplandy. ²⁴Ýusup doganlaryna: «Meniň sanaglym dolup barýar, ýöne Hudaý hökman siziň dadyňyza ýetişer. Hudaý sizi Müsürden çykaryp, Ybraýyma, Yshaga we Ýakuba wada eden topragyna elter» diýdi. ²⁵Soňra Ýusup Ysraýylyň ogullaryna ant içirip, şeýle diýdi: «Hudaý size nazar salanda, siz meniň süňklerimi-de öz ýanyňyz bilen alyp gidiň». ²⁶Şeýdip, Ýusup ýüz on ýaşynda dünýäden ötdi. Onuň jesedi Müsürde mumyýalanyp, tabyda salnyp goýuldy.

^a 50:11 *Abelmisraýym* – bu söz müsürlilerniň ýasy diýmegi aňladýar.